

Áts Feri öt napja

1. NAP – A GYŰLÉS

Ma fontos gyűlést tartottunk. Büszkén néztem, hogy lobognak a vadonás új vörös ingeink, fölöttünk a dicső múltat idéző vörös zászlók, és lobog még a vörös ég is, talpunk alatt pedig dübörög tovább kipusztíthatatlanul a derék vörös magyar föld. Jó vörösingesnek lenni itt, fogalmaztam meg találóan magamban, és elégedett voltam azzal, hogy ilyen találékony vagyok, így magamtól, és egy lendülettel haladtam elv-és baj-társaimmal együtt a hely vörös színe felé.

A gyűlés kezdetét azzal jeleztük, hogy megfújtuk Lendül et. nő dudáit. Lendül et. nőnek két dudája is van, de csak ebben különbözik tőlünk, mert összességében igazi és igazi próbálásokat kiállt vörösinges. Ki egyiket, ki másikat fújta meg, fújtuk a dudákat felváltva. Aki gyengébben fújta, annál csak halkán, szinte alig szusszantott, aki erősebben, annál nagyokat, pajzánul sikkantott. Természetesen a duda. És nem Lendül et. nő. Ő rezzentelen arccal – neki amúgy is rezzentelen az arca egy idő óta – viselte, hogy mi fújuk felváltva a dudáit. Azt hiszem, ha illegálitásba kellene vonulnunk valami érthetetlen okból megint, ha lebukna, a vallatásokat is ilyen rezzentelen arccal tűrné el. Ilyen anyagból van, a bőre alatt. Rezzentelenből. A duda egyébként azért jó hangszer, mert a fiúk (úlica von Paulus) nem mondhatják ránk, hogy mi fütyülünk a nemzeti hagyományokra. Amúgy, mi fütyülünk természetesen a fiúkra (úlica von Paulus), a véleményükre meg még inkább, a grund pedig a miénk lesz véglegesen, aztán ott megvalósítjuk a Kaánaánt, amiről Vörösmarty olyan szépen írt a Hymnusban. Azt hiszem, így kell írni. Mármint, a kaánaánt.

A gyűlés szép volt és hasznos. Amikor valamennyien felsorakoztak előttem – beh, szép is volt látni a lobogó vörös ingeket, a lobogó vörös zászlókat, Lendül et. nő vörös szélben lengedező vörös dudáit –, beszédet tartottam. Hosszú, mondhatni, véghe- tetlen beszédet, nyilvánvaló hátsó szándékkal, hogy ne értsék. Nem is értették. Terjedelmesen el is vitatkozott róla mindenki, amiből kiderült, hogy csak én értem jól, vagy mindenki más hülye. Emlékeztetőül ide másolok néhány különösen jól sikerült mondatot, kedves bloodom. Azt hiszem, így kell írni. Mármint, a bloodot.

A reformok arról szólnak, hogy a grund elfogadja azt, hogy a világgal együtt kell változnia...

Erős és büszke grundot szeretnénk. Ez mindegyikünk vágya. Erőset, amelynek erejét vörösingeseink tehetsége, szorgalma, vállalkozó kedve és képessége adja egy olyan nyitott világban, amely képes arra, hogy meghallja milliók szavát a grund határain belül és határain kívül.

A gyűlés után odajött hozzám egy szegedi et., szintén régi, tehát kipróbált vörös-inges. Mennyi öszöd van neked, te Feri, fordult felém elismerő jelleggel, utalást esz-

közölve a hosszadalmas és sztiláris remeklésként a történelembe beékelődő beszédemre. Az én öszöm a te öszöd is, mondtam neki, a tőlem megszokott szerénységgel és őszinteséggel. És rögtön elértett tájszólással. (Amúgy, nekem egy tájszólás elértése csöppet se megerőltető feladat, de nem akarok nagyképűsködni.) Nem szokok én böszmélkedni, amikor a táj szólít. Így, visszaszólok neki, csak simán, élből... Akkor ezután öszűk, amit a te öszöd kifőzött, vigyorgott az egy szegedi et., és kivételesen nem láttam át, hogy mi az iránya a vigyornak. Erőt vettem magamon, és büntetlenül ráhagytam. Pedig a Pásztor testvéreket reája uszíthattam volna az iránytalan vigyorgása miatt, akik elláthatták volna a baját. Se perc alatt le- vagy kisémmizték volna mindenéből. De Bajai et.-at bizonyára ez rosszul érinthette volna, már csak a szerencsétlen elnevezettsége mián is, az a bajellátás. Határozatot hoztam nyomban, hogy ezentúl senkinek se fogjuk ellátni a baját, hogy Bajai et. érzékenységét ne sértsük, ezután csak simán le- vagy kisémmizzük, ha valaki nem fér a bőrébe. Avagy, a mi bőrünkbe. Mivel nem találtunk kellő kifejezést az ellátjuk a baját kifejezés helyett, lett ez tehát így a megoldás.

Azt is megmondtam, csak hogy tudják, meg az egyenesség amúgy is a mindennapi kalácsom, rend lesz ezentúl a kibaszott grundon aperté, mert hogy elfoglaljuk, végleg és mindörökre lenyúljuk, annyi szent, utóbbi kifejezés azért csak, hogy a klerikális, később átnevelendő kisebbséget is magam mellé állítsam a csapatból. Megígértem, hogy lesz dudaszó és csimpolya, miből nem tellett ez nekem, de azt is megmondtam, hogy az lesz onnantól fogva, ha végleg és mindörökre a miénk a grund, amit én akarok és kigondolni fogok, mert addigra csak-csak lesznek nekem is egy-két gondolataim, meg hogy minden meg lesz fogva, így lesz ez előbb vagy utóbb, bár félek, kicsit elzavarosodott ez a át- és megvilágításra érdemes mondat. És vége a lazulásnak, el fogjuk felejtetni és felejtetni, hogy éveken keresztül nem csináltunk semmit azon kívül, hogy hazudtunk éjjel és hazudtunk nappal, és csak fényesítettük a régi címereket az új úszósapkánkon, még csak gittet se rágtunk, mint a fiúk (úlica von Paulus), mert azok egyfolytában rágnak, de majd az egészségügy átalakítása után nekünk lesznek az ingyen fogorvosaink, és akkor rendbe jönnek a szánkban a fogak – és talán attól a szavak is. Ha jól értem a készülő grund-egészségügyi reform lényegét...

2. NAP – EINSTAND

Mindig az erősebb kutya baszik. Ez egy régi magyar közmondás. Mondanám, hogy ősi, de ez a frazeológia az ellenség utcájából való kijárás. A közmondások használata amúgy is annak a szittyafejű Bokának az eszköztárából való fogás, de persze mondani én is mondhatok ilyen faszágokat, ezereket is akár, már miért is ne. És csúnyán is beszélhetek, feltéve, ha nem szivárogo ki. Ha meg kiszivárogo, akkor sztiláris eszközök használatát fogják fölemlegetni velem és a geciző mondataimmal kapcsolatban az ehhez nekünk értők. Az erősebb kutyán én meg a Pásztorokat értem. Vagy értem alatta. Valamelyik csak helyes. Akár a kígyó kanyarog a kígyó az agyamban a kígyó. Jön itt nekem a panasszal ez a Weisz, a fiúk (úlica von Paulus) tetűfedező képviselője,

mondja nekem, hogy a Pásztorok előbb csak úgy gyönnek-gyönnek, ebből a gyövésből aztán mindig nagy einstand lesz. Csak úgy eleinstandolták az ő kis bizniszüket is, nyekereg. (Ehhez tudni kell, mi az az *einstand*. Ez különleges pesti gyerekszó. Én persze használom, mert én használok különleges szavakat, meg én tájszavakat, meg én szájszavakat is. Mikor valamelyik erősebb fiú eus-pénzekben, ingatlan-panamámban vagy pláza-építkezésekben játszani lát magánál gyöngébbet, s az üzletet el akarja venni tőle, akkor azt mondja: *einstand*. Ez a csúf német szó azt jelenti, hogy az erős fiú hadizsákmánynak nyilvánítja az ügyletet, s aki ellenállni merészel, azzal szemben erőszakot fog használni. Az *einstand* tehát hadüzenet is. Egyszersmind az ostromállapotnak, az erőszaknak, az ököljognak és a kalózzuralomnak rövid, de velős kijelentése.) Fölteszem én az őszintét: aztán már miért ne szednék el a Pásztorok akár a Weiszek kis bizniszeit is, ha ők az erősebbek? Miért ne szednék el mi, ha mi vagyunk az erősebbek? A magántulajdon nem azt jelenti, hogy mindenkinek van tulajdona, hanem azt, hogy akinek van, annak van. Akinek meg nincs, annak meg nem is lesz. Legfeljebb akkor lesz, ha szerez. És ki szerez? Akinek mi megengedjük, hogy szerezzen. És kinek engedjük meg, hogy szerezzon? Aki szeret bennünket. És, természetesen – visszaszivárogtat a szerzésből nekünk valamennyit. Ez világos, mint egy Balaton melletti kis település. Most itt van ez a vakarcs kis Weisz (útlica von Paulus), mellette meg ráadásul az a másik vakarcs, ráadásul izgága kis Nemecek, vagy ki a csuk. Azt állítja, hogy a Pásztorok belenyúltak a játékukba, és kigolyózták őket valami múziumi bizniszből. Minek játszik az olyan, aki nem látja a játék végét? Vagy miért olyan helyen játszik a kis marhája, ahol mások látják? Vagy miért nem gondol arra időben, hogy meglephetik játéka, játszadozása, játszadoztatása közben? Egyébként is, folyton panaszkodnak ezek a senkifikák (útlica von Paulus). Nem akarják megérteni, hogy a gazdasági romanticizmusnak vége. Az einstand a grund egészséges megtisztulását jelenti az erősebbek javára. Csoda-e, ha végképp kigolyózzák magukat ezzel a mentalitással a grundról? Ráadásul, összevissza hazudoznak rólam. Ez a nagyobb hiba. Azt állítják, hogy amíg ők egyszer aludtak, és valljuk be, gyakran előfordul ez velük, hogy fontos pillanatokban a padsoraikban elalszanak, én elloptam a piros-fehér-zöld zászlójukat, és vöröset tettem a helyére. Hát, ez rágalom, amit milliók cáfolnak meg. Az én millióim. Amúgy, nekünk olyan a szemünk, hogy mi a vörös zászlóban is meg tudjuk látni a trikolorót. Mert mi nem vagyunk kirekesztőlegések. Azért ebben a zászló-dologban lehet valami, mert nekem tényleg nem tetszik, hogy folyton az orrom előtt lobogtatják a barikádjaikon. Én olyan grundot szeretnék teremteni, ahol nem lobogtatják az orrom előtt folyton azt a zászlót, és nem dobálnak meg, amikor csak úgy ballagok, békésen avatni valami miénket, a híveimmel... Olyan grundot, mely érti azt, hogy nemcsak elfogadnia kell a környéket, hanem változtatnia is kell azon. Amely kiáll amellett, hogy bontsuk le régi előítéleteinket a régi kis házakkal együtt, és adjuk oda a telkeket nagy házakat építő nagyvállalkozóknak. Lehetőleg a mi embereinknek, mert a nép érdekében mi vagyunk a milliárdosok; amúgy hagy-nánk az egészet a francba. Adjuk! Hadd bontsanak, ha szeretnek bontani! Hadd épít-senek, ha szeretnek építeni! Ez még nem einstand. Legfeljebb a szerű. Nem fér a

fejembe... ! Még hogy elloptam... Hogy loptam még? Mit is? Hát, amit. Amit pedig elloptam, azt nyilván azért loptam el, mert ellophattam. Állítanak, de nem tudnak bizonyítani. A bizonyíték minálunk nem feltétlenül bizonyíték. Erre vannak a törvényeink. Állítanak, mert irigyek, mert nekik nincs. Már. Vagy, mert nem is volt még, és eddig nem mertek lopni maguknak. Nekem ne mondja senki, hogy vannak olyan szimpla emberek, akik csak úgy, önszándékból, alanyi jogon, vagy a szent jobbon, nem szeretnek lopni. Nincsenek. Megmondom én az őszintét, lopnának ezek is, de egyelőre nem mernek. Mert még nem tudnak. Mert a tökönkig se érnek. Különben pedig, állítsanak azt, amit akarnak. Majd jól elverik őket az embereim. Az lesz a vége. És akkor majd nem állítanak semmit a sarházi ~~basznak~~ böszmék.

3. NAP – GERED (A LEENDŐ ET.)

Azért, ezeknél a fiúknál (úlica von Paulus) sincs minden rendben. Ma például, megjelent az irodámban egy Gered nevű képviselő közülük, és azt mondta, hogy felajánlja a szolgálatait nekünk. Mi az ok erre önnek, kérdeztem némi gyanakvó akcentussal, mert a soraink közé furakodó ellenség fogalma nem ismeretlen előttünk, közel száz év óta. Erre ez a nevezett Gered elmondja, hogy alul maradt a Boka Jánossal szembeni választáson. Ez a Boka egy... Diktátor, segítettem ki jóindulatúan a kellő kifejezéssel, amit ő meg is köszönt azon és nyomban követte is a nyomát. Közben azt éreztem, milyen jó, hogy én a demokratikus hagyományaink szellemében demokratikusan kormányzom a csapatot, és hogy ez így is legyen, én viselem magamon, nehéz vállalkásként, az összes vezető funkciót. Csakis így kerülhetem el, hogy belőlem is diktátor legyen. Nos, ez a Boka, nyilván csak a látszat kedvéért, átad bizonyos vezető funkciókat másoknak. Azonban én – és vörösinges csapatom – átlátunk az imperialista taktikán, már-már stratégián. Naná, hogy nem dőlünk be neki. Minél több vezető funkciót ad át másoknak, annál nagyobb diktátor, és ebbéli véleményünket nem is rejtjük a vékánk alá. Ha már ezt a régen használt szép finnugró szót az elvárás-horizontba emeltem, el kell mondjam, hogy Boka úr indián-közmondásait messze felülmúlva beszereztünk néhány autentikus tomahawkot, biztos ami biztos alapon. Ha neki indián közmondás, nekünk indián tomahawk. Néhány rátermett et.-at megbíztam az állandó tomahawk-fenéssel, persze, kellően dotálva szakértelmüket, mert azt azért tudni kell, hogy tomahawk-fenőből az egész világon ha egy pár van, az már sok. Azok is leginkább az Onondaga tó melletti rezervátumban. Ezt amúgy onnan tudom, hogy magam is vittem nekik egy szállítórepülőnyi sót. Még gyerekkoromban olvastam a Vadölőben, mint említettem, nekem nagyon harmonikus gyermekkorom volt, és hozzá egy tangóharmonikám is, de azon már rég túladtam a tangón, mármint a tangón a tangón, szóval, újraolvasom pihentetőleg a Vadölőben, hogy az összes Csingacsguknak nagy kincs a só. Hát fogtam és vittem nekik, mert a bölcs ember amolyan vállalkozó-forma. Útközben persze ülhettem a só-szállítmány tetején tizenkét órát, mert az istenért nem akartam a repülőjegy árával megszegényíteni vállalkozásomat meg a csapatot, meg sze-

rénységből is így szokok repülni amúgy, poggyászilag. Csak azért nem ülök ki a külön magánrepülőgépem szárnyára, amikor például az orosz kágébés cárevicshez – k vlagyimíru – repülök, nehogy azt gondolják, magamutogató vagyok, nem, én becsületesen másra mutogató vagyok, de magamra soha), szóval, amúgy kurva bonyolult ez a magyar mondat, még a kurva népnél is bonyolultabb, már azt sem tudom hol tartottam, mindegy, lényeg a lényeg, a sóért kaptam egy nagyobbacska ottani grundot a még meg nem skalpolt indiánoktól. Csak az a baj, hogy ez a grund épp az Onondaga tó közepére esik földrajzilag. Ezt csak itthon vettem észre. Sebj, a fölmelegedés nekem dolgozik úgyis nemsokára, na, nem is azoknak a tudatlan eszkimóknak, akiknek a napokban exportáltunk fél millió, nagyméretű vörösinges címerünkkel ellátott, úszósapkát, és delegáltuk mellé a teljes úszóválogatottunkat, felnőtt úszásoktatás céljából. Ők még nem értik, amit mi már tudva tudunk. Ők nedvesednek, mi száradunk ki, mint az öreg feleség. Hát, ha nem jön össze az üzlet, egy eszkimó-grunddal kevesebb lesz a nagy játszótéren, ha meg összejön, mi is kigründoltuk a magunkét ebből a felmelegedés-hablatyból. Visszatérve a Gered-ügyre. Azt mondja, hogy ha nyílt küzdelem alakulna ki a fiúk (úlica von Paulus) és közöttünk, akkor majd direkte – és főleg titkon – nyitva hagyja a nyugati kaput, mert Boka kapitány szerint a keleti kaput azonnal be kell zárni, amint az utolsó kilépett rajta, így ott oda bé, lélek se kint se be, nem juthatunk. Csak megjegyzem, bitang rossz helyen van ez a grund. Észak-Keleten az Orosz utca határolja. Az Orosz utcaiak annak idején, nincs felelősségem benne, én még nem éltem, Boka se, de neki akkor is van felelőssége ebben is, ha még nem élt, szóval, lecsíptek egy darabot a grundból, azóta Ukránalja grundnak hívják. Keleten a Román utca, na, az ott élő csibészek aztán rendesen elbántak a grunddal, letépték a kétharmadát, és hívják Erkély-halj grundnak. Északon a Tót utca, az ottani fiúk is kikanyarítottak néhány farakást innen, ez a big murva grund, délen a Szerb utcaiak foglaltak maguknak területeket, ezt vajdasegrundónak csúfolják, ha jó a memoritarem. Ehhez képest már semmi, hogy a Sógor utcaiak is csipegettek a grundból, de az ő nyelvükből kilóg a rossz a kiejtésem, így nem írom le, hogy hívják azt a farakáshalmazot. (Az Eszterházy utcában meg mindig veszekedni kell a helyért...) A grund ezért lett mára kicsi. De nekünk a kicsi lenyúlása is fontos. A fontos, hogy a sok kicsi is a megbízható kevéshez menjen. A Boka meg még puffög itten nekem, hogy nem voltak igazságosak a környező utcák grund-kikanyarítgatásai. Én szarok arra, hogy mi igazságos, és mi nem. Grundot vissza nem veszünk, ez nálunk alapkérdés, adni meg már nem nagyon van mit. Nem is adunk senkinek semmit. Ez a kicsi meg már nehogy a fiúk (úlica von Paulus) legyen, nehogy mán...! Tudvalévő, hogy a vörösingeseknek labdahely kell, s miután másképp nem megy, háború útján fogjuk megszerezni. Geredre visszatérve, szándékozik átállni, vagy átülni, mindegy is a módus vivaldi, hozánk. Azt mondta, hogy önszorgalomból megbeszélte a tóttal, hogy a tót elkergeti a fiúkat (úlica von Paulus) a grundról. De én mindaddig becsületes harcot akarok vívni velük, amíg az összes rendelkezésre álló erőszakeszköz az én karmaim közé van ragadozva. Ezt mondtam neki volt, a történelemmel kellő összhangban: te, úgy látszik, még mindig nem ismered a vörösingeseket! Nem megyünk mi vesztegetni meg alku-

dozni! Ha nem adják szépszerivel, hát elveszük. Nem kell nekem se tót, se kikergetés! Micsoda alattomos dolog ez? Kipicsázzuk őket innen magunk. A Gereddel folytatott titkos tárgyalást valami azonban súlyosan megzavarta. Olyannyira, hogy erről már csak a holnapi bloodomban lesz erőm írni.

4. NAP. – NOMOCSOK (MEG A LEHALLGATÓ SZEKRÉNY)

Jó érzéssel töltött el, hogy az ellenség soraiban is vannak árulók. Ez a Gered ugyan csak egy tetű, de jól jönnek majd az információi. Persze, ha nem nyíltan van velünk, mondjuk, hanem rendszerileg beépítve amott, úgy ellenünk, hogy nekünk, akkor kétszeres siker érhetünk el vele és általa. Akár a kettős ügynök – soha nem árt az ügynök. Ez rímelt, mert én titkos költő is vagyok, meg sztyeppáncos. Utóbbit csak otthon művelem, a fürdőszobánkban. Mit szólnának a rám leelkedő sötét erők, ha a vörösingesek vezére csak úgy sztyeppé meg tánc, amikor rájön az óra, ráadásul mindenki előtt... A költészet meg amúgy a véremlen van, hiszen mindenki költő, aki a valóságra és -szerűsége magasról szarik, és hát, mint ilyen, én olyan vagyok, aki hát, magasról. Meg is kérdeztem tőle, mindenféle köntörfalat ügyesen kikerülgetve, te Gered, leendő et., nem gondolod, hogy a fiúk (úlica von Paulus) sejtik, hogy te, most már, hamarosan, valamikor, mindazonáltal, kimondom a valóságot, közénk tartozol? Ha jól válaszolsz, kinevezlek államtitkárnak. Nem hinném – felelte, és rögtön államtitkárt tettem belőle. Tehát nyugodtan sasszészatsz vissza közénk holnap délután, kérdeztem, és derűsen mélyen a szemébe mélyesztettem jól ismert és sokak által oly rajongással szeretett tekintetemet. Az új államtitkár nyugodt ráncolódással válaszolt: nyugodtan. Bár nem hiszek az ilyen klerikális hókuszpókuszokban, csak munkált bennem a kisördög. Nem fognak gyanítani semmit, fűztem tovább kérdéseim gyöngysorát. Nem jött zavarba. Nem, válaszolta. Majd a tőlem eltanult ékesszólást utánozva, közepes hitelességgel, ennyit tett hozzá vagy mellé: és ha gyanítanak is valamit, nem merne szólni egyik sem, mert mind fél tőlem, mert nekem roppant nagy a hatalmam és a befolyásom, újságom van és saját tévém és saját tévémacim, sőt, kézírásom a pápától (bár csak klozettpapíron, de pápai klozetton pápai segglyuk által volt használódva az az írás), meg van néhány yachtom az összes óceánon és tengeren, de az több száz is csak azért, mert van megannyi házam s megannyi gyáram s megannyi üzemem van. Ha szólna valaki, annak azt üzenem: nincs a fiúk (úlica von Paulus) közt egy bátor fiú sem! Ekkor egy éles és kellemetlen hang vágott közbe, és nem kevesebbet mondott, mint azt, hogy dehogyan nincs! Körülnéztem. Nem láttam senkit Gereden (leendő et.-on) kívül, mivel magamat nem láthattam, sajnos. Csak nem hasbeszélő ez a Gered, oldódott volna bennem a kérdés. De ki látott már olyan hasbeszélőt, akinek ellenbeszélve mond a saját hasa? Így kénytelen voltam megkérdezni, némi meglepetést színélve a beszárás közélében: Ki szólt? De senki se felelt. Hallgatásunkat csak fogaink ütemes vacogása tördelte szét. Kis idő múlva az éles hang, kissé gépiesebbé szelídülve, újra megszólalt: dehogyan nincs! Majd bosszankodva hozzátette: hogy baszódna meg, te szar, ilyenkor

kell neked is elromlanod? Azt hittem előbb, hogy valamelyik et. viccelődik rosszul, mivel a frazeológia erősen emlékeztetett a tőlem kötelezően eltanulhatóra, de aztán csalódottan kellett látnom, hogy nagy hivatali szekrényemből Nomocsok képviselő mászik elő, hátán egy ménkű nagy lehallgató készülékkel. Elnézést, köhécselt zavart színélve, ez még maguktól maradt ránk, és felvétel helyett véletlenül a lejátszás gombot nyomtam meg sebtében a setétben. Elnéztem. A feje fölött, és nézésemben benne volt elhárításom összes vezérének összes elguruló feje. Akkor most le vagyunk hallgatva? Ezt már nem tudom pontosan, ki kérdezte, de a kérdés biztosan és hitelt érdemlően elhangzott a számból. Gered (innentől már kérdésesen leendő et.) elsápadott, és mint ki magyar narancsba harapott, nyögdéssel próbálta feloldani a benne keletkezett feszültséget: Nomocsok képviselő úr, széksorok között a padtársam, az einstand leg-
éberebb ellensége, mióta a Pásztor testvérek belerondítottak kis múziumi bizniszébe. Ön itt tehát az a híres-sebes-heges-segges Nomocsok? Kérdezhettem, mert még nem ő csuk! A mondat végét már dadogásra fogva mondta, kihallottam. Annyira meglepődtem a jeleneten, hogy még a biztonsági szolgálatomat is elfelejtettem riasztani. Ezt kihasználva, Nomocsok betolakodó képviselő (úlica von Paulus) pökhendizéssel válaszolt, igen, én vagyok. És mindenki le van hallgatva. És ne kutassák, hogy ki lopta el a nemzetiszínű zászlót a Nemzeti Múziumból, mert azt én loptam el. Sőt, vissza. Itt van, ni! Nem lesz a Pásztoroké a mi lobogónk, még ha fényes szellentések fűjják is... Majd érezhető elgyávulással azt mondta Nomocsok képviselő (úlica von Paulus), most tessék, csináljanak velem, amit akarnak, verjenek meg, csavarják ki a kezemből a zászlót, mert magamtól ugyan oda nem adom. Tessék, tessék, csak rajta, törhetetlen fajta! Hiszen én egyedül vagyok, maguk meg tízen vannak! Körülnéztem, de szerintem csak ketten voltunk, ráadásul, mint már említettem talán, magamat még csak nem is láthattam. A szekrényemből kilépett képviselő így folytatta: bármit csinálnak, akkora botrányt csapok, hogy bele fognak vörösödni. Pardon, exkuzálta magát, ki fognak fakulni, olyan... enyhe-rózsaszínűre. Mit volt mit tennem, elkezdtem a szokásosan szokványos bratyizást. Nomocsok képviselő, vagy hogy a francba hívják, független ül attól, hogy a szekrényembe fészkelte egy tőlünk megörökölt ormótlan nagy lehallgató készülékkel, és le is hallgatott bennünket, ráadásul mindenkit, ha lehet, még orvabbul, mint ahogy mi szoktuk magukat, ezen felül visszalopta a Nemzeti Múziumból általam múziumi tárggyá minősített nemzeti lobogós selymet, hol is tartottam én, vagy maga, mindegy is már, ki, szóval, ön az egyetlen, aki a fiúk (úlica von Paulus) közül tetszik nekem! Itt a kezem, bár nem mindenki szokja megfogni, amikor feléje nyújtom, csapjon bele, és fel közénk, vörösingesnek! De ez a száraz kis takony mocsok Nomocsok tagadólag rázta azt az ellenszenves fejét. Nem én! Hangjából mi több, mint több dacot véltem kihallani. Sőt, meg is ismételte primitív mondatocskáját, amit itt én, sztilistikai okokból, bloodomban most nem most fogok. De nem ám, a teremtésit! Természetesen most is feltaláltam magamat, és úgy tettem, mint aki elmosolyodik. Hát, ha nem csapsz fel, azt se bánom. Én ugyan még nem hívtam senkit közénk. Aki itt van, mind úgy kéredeztedt ide. Mi több, vissza! Te voltál az első, akit hívtam. De hát, ha nem akarsz, nem jössz... Erre hátat fordított nekem, és ahogy a fiúk (úlica von

Paulus) a fontos pillanatokban, se perc alatt elaludt. Csak úgy félvállról az ajtóhoz osontam, és őrezredemet az én szobámba rendeltem, teljes létszámban. Veszélyes ügy ez, védelem kell ide, véltem helyesen. Az ezer ember sajnos nem fért be a szobámba, de vagy harmincan férfiasan bepréselődtek. Vegyének el tőle a zászlót és a jogtalanul elbitorolt és használt antik lehallgató készülékünket. Kitől, kérdezték, és ki kérte, kérdezték fejüket forgatva, mert úgy szorongtunk ott, akár a heringek, mozdulni meg nem lehetett, a folyosón pedig végig, egymást vadul hőmérődzve, az őrezred áthatolhatatlan, befelé törekedő tömbje. Tőle és én, világítottam rá a kialakult helyzetre, de a sok hülye nem értette. Hol vagy Feri, kérdezte valahol valamelyik Pásztor, nyilván az én őrezredem kapitánya. Anyádban, mondtam neki, enyhén ironikusra fogva a válaszádsz. Itt vagy te is, mama, kérdezte Pásztor, az jó, mert akkor hoztál töltött káposztát otthonról, de te hogy kerültél az én anyámba, Ferikém, épp őbele oda? Már válasza emeltem volna büszke számat, amikor olyan történt, ami még az én grundharcokban megedzett ateizmusomat is rommá dönti, ha nem vagyok ekkora jellem és ennyire belső erő. A heringiáda közepéből kiemelkedett Nomocsok képviselő (úlica von Paulus), hirtelen a fenéből előkerült angyalszárnyait meglepetve fölrepült, és könnyedén kiszállt a piros, fehér, meg valamilyen színű zászlójával, amit melleleg a Nemzeti Múziumból lopott ki és vissza, a nyitott ablakon kis és vissza nem, és meg sem állt a kéklő égig. Előtte azonban, a helyzethez mérten kissé terjengősen, visszautatott nekünk, akiknek az ő távozásával kétségkívül több helyünk és levegőnk támadt a szobában, imígyen: engem meghívhattok magatok közé, hízeleghettek nekem, adhattok ajándékot, amennyit csak akartok, semmi közöm hozzátok. És ha még egyszer heringet csináltok belőlem, és ha még százszor és ezerszer összeheringeztek is (remélem, nem rám célzott ezzel a fogínyhanggal a mocsoláda), akkor is eljövök ide holnap is meg holnapután is! Majd csak megbújok ugyanabban a szekrényben, ahol nem szoktatok észrevenni. Nem félek én egyikőtöktől sem. És ha eljöttök hozzánk az úlica von Paulusba, elvenni a földünket, hát majd mi is ott leszünk! Könnyű volt elbánni velem ennyi vörös heringnek, bocs a képzavarért, vihogott egy rövidet a kis szemét! Könnyű egy őrezrednek elbánni egy ártatlan képviselővel, aki a mentelmi jogával sem élt a lehallgatás és betörés közben, még akkor is, ha nem fértek be mindannyian abba a pöcsöm kis szobába! Én nem csaptam fel közéték. Inkább legyek szárnyaló fhering, de nem leszek áruló, mint valaki, aki ott áll, ni... ott... Sasolt. Szerencsére, a tömegben nem vette ki egyébként remek alakomat. Mutogatott így inkább a bukott képviselő, nem a mi sorainkat erősítő, Gered felé. Nehezen viseltem, hogy ennyit beszél. Egyáltalán nehezen viselem, ha valaki többet beszél, mint én. Szerencsére égbe távoztával a hangja is eltakarodott az én szobából. Álltunk összeszorulva, dermedten, de én megőrizve nyugalمامat, csak ennyit mondtam. Harc lesz, et.-aim, melyet immár nyíltan kell megvívunk. Holnap támadunk, sajtót szegezve nekimegyünk a ~~fióknak~~ fiúknak (úlica von Paulus). Ami tűrhetetlen, az még nem törhetetlen. Majd, jelzem, én utolsóként a szobában, elájultam, az oxigénhiány és a befelé törekvő kilencszázhetven ember embertelenné vált nyomása mián, így bátor beszédem ezúttal nem érte el megérdemelt célját.

5. NAP – A NAGYCSATA NAGY NAPJA

A tőlünk megszokott és elvárt szakértelemmel és alaposággal készültünk fel magamra ocsúdásom után fél órával a fél óra múlva kezdődő háborúra. A grundra (úlica von Paulus) a nyugati kapun jutottunk be, amit Gered (majdnem, de ő ezt még nem tudhatta, et.-unk), megállapodásunk szerint, nyitva hagyott. A fiúk (úlica von Paulus) ádáz gyűlölettel és fenekedve lobogtatták felénk csattogó fogsorukat, ügyesen közöttük tartva nemzetiszín lobogóikat, míg mi szinte derűsen fölénnyel és majdnem szeretettel álltunk szemben velük, vörös hajjal, vörösre mázolt képpel, vörös ingben, vörös gatyóban, vörös nadrágban, vörös zokniban és vörös cipellőkben. Meg kell említenem, nem a mellelegesség szintjén, hogy Lendül et. nő ez alkalommal a legvörösebb melltartóját vette fel, ezt személyesen ellenőriztem a csata megkezdése előtti előtérben. Majd intettem egy harciast, az a tetű Boka intett erre egy hervatagot, és harci dalainkkal ajkunkon indultunk, ellen az ellen. Az ellen. A rég várt (végkifejletében egyértelműen a mi sikerünket hozó) csata azonban, mindenki legnagyobb bánatára – elmaradt. Az a tót fickó, valami Janósikk, azzal az ürüggyel, hogy elege van a hangoskodásunkból, szétkergetett bennünket a nagy grund négy nagy égtája felé, s most boldogan hortyog az ebek harmincadjára jutott grund kellősen szűköcske közepén...

(2007, 2020)

Emberek halászai (Jézus a Genazareti tónál), 2020

P É N T E K I M R E

Alkonyati zene

A menekülés kényszere
hatja át minden porcikám,
talán nyeregre kapok
egy csellengő, hitvány porcicán.

Nyakamra zsinórt feszítenek
a kedves hóhérsegédek,
a közönség persze integet,
a tenyerek összeérnek.

Egy monoton zene szól
az alkonyati bolyból.
A rózsá bokor alól
egy vén csavargó horkol.

Rengetegben

Megy, néha hallgatózik,
és ringatja a rengeteg,
néha úgy érzi: jó itt,
megáll benne a döbbenet.

Csak a férgek motoznak
kéjjel a magok héja alatt,
s már aligha talál jobbat,
a lombok lomhán ringanak.

Az ostromnak ez lett vége,
ez a siralmas oltalom,
de jajkiáltás a közepébe:
iszonyú írás a falon.

Mezei zenészek

K Ő P Á L E M L É K É N E K

Hangolnak a messzi zenészek,
néha hallszik a hegedű,
ez akkor sem családi fészek,
hiába jár be ajtaján derű.

Az egykori lányomokba lépni
ma már fölösleges,
akkor gyerek volt, ma meglett férfi,
s nem kábítja, csak egy parányi nesz.

Merre van az irgalom határa,
nehogy bakancsa átszakítsa...
Zsebében zörög a belépő ára,
menedék várja, szárnyas kalitka.

Szívdobogva

Pördült a lány, mikor belépett,
s asztalról lehullt a morzsa,
nem csábította őt ígéret,
csak erre haladt szívdobogva.

Talán táncolt már feltűnően,
magányosan, csalóka bálban,
csábította egy hűtlen nőtlen,
hogy táncolna néki ruhátlan.

De megrekedt a mozdulat
és a zenekar falsul játszott,
és odalett a hangulat,
mielőtt odalökött pár szót.

Nyugalomra térő nereida, 2020

Talán a tuskó is

Talán a tuskó is elhasadt,
ahogy épp a fát aprította,
szerencsés ez a máj nap,
meglett az eltűnt terrakotta.

Minden a helyére kerül,
a sok fölösleges holmi,
csak ő hallgat embertelenül,
minden szóért úgy kell ostromolni.

És ragyog a rend. A villanófény
reflektora a homályon átlát.
Kézen fog az édes tünemény,
megigazít hajában egy násfát.

Kaszálás

Megébred az öreg. A szemét
locsbolja a fürdőszoba csapján.
S várja, ma reggel, a sok virágú rét,
a fűnyíró is izzad, ketté hasad tán.

S elnyúlik a sok fű, rendekbe fekszik,
s majd megszárad, lesz belőle széna,
elvégez vele, ebéddel is, estig,
s elnyúlik a padkán, mint egy béna.

S olyan lesz a rétje, mint torz borosta,
csak a szöcskék pattognak jobbra-balra,
nevet a pókhálós körtefa odva,
aztán rágyújt egy régi-régi dalra.

FALUDI ÁDÁM

Katica néni bevágtáz az udvarba

Nagy udvar ez, majdnem az összes környékbeli napsütés elfér benne, csak a sarkokban ütközik fák és bokrok árnyába és ellenállásába. Ott szoktam valamelyik bokorkupola alatt az élet értelmén merengeni jóval kamaszkorom előtt, amikor még *szinkrontol-mácsolni* tudtam a vadgalambok és más szárnyalók között. Váltakozva húzódtam meg mindkét sarokban a legjobb építészeti tudásom szerint kiképzett orgonatemplomokban és bodzakatedrálisokban. Ott volt a két láthatatlan lakhely a kerítés mellett, a *nagy kapu* biztonságos oltalmában. A nagy kapun lovas kocsival lehetett bejönni az országút felől, míg mellette a kisebbik kapun, minden teremtet lélek megtehetette ugyanezt, kerékpárt tolvá vagy gyalogosan. Mindkét sarkon a kapu tartó oszlopai mellett orgonabokrok, mégpedig duplasoros fehér orgonák, ahogyan megtudtam az út kezdetén. Mert az is ott volt épp akkoriban. Az út és az út kezdete. Azon vagy kiment az ember az országútra, vagy bejött onnan. Az út kezdete már csak ilyen. „Ha kimegyek, nem vagyok én idebe.” A másik két udvarsarok pedig betegesen erényes asszonyosságokra emlékeztetően megközelíthetetlen volt, olyan sűrű és szövevényes aljnövényzet védte.

Nagyjából tíz perc lóügetésnyire ettől a kaputól élte átlagos mindennapjait a falu, ahonnan biciklijükre szállva (*drótszamarukat megülve*) vagy kifelé tartottak az ott lakók, vagy befelé. Ez a napszakokkal állt összefüggésben, mert reggelente az Állami Gazdaság és a Téeszcsé, később téesz, azaz termelészövetkezet (amit Vörös Hajnának neveztek egymás között a népek a Vörös Hajnal helyett), szóval feléjük kerekettek magányosan vagy csoportokba verődve, késő délután pedig visszafelé a faluba. Tőlem teljesen függetlenül, ami aztán mélyen el is gondolkodtatott. Valahol szivárog ez a rendszer, ez az univerzum, mármint az enyém, tehát nem biztonságos annyira, mint gondoltam. Lehet, hogy mégsem én vagyok a középpont, amelyhez rögzítetten forog ez az egész? Jobb lesz, ha megtanulunk hatékonyan gyanakodni!

Miután ez a kerítésünk mellett lévő út volt az egyetlen, amelyiken járhattak akkoriban és arrafelé a népek, ők természetesen nem mélyedtek el komolyabban az okok tanulmányozásába, hanem nyomták a pedált és haladtak céliránt.

Katica néni a Faluban lakott és egyetlen gyermeke, *Pistika* lépteit igazgatta az élet rögzös útján. Mindeközben Pistika atyja, a Domonkos néven faluszerte jól ismert, lényegében ártalmatlan kötözködő a fútca kocspaultjánál hirdette igéit.

Így aztán terjedelmes, megművelésre váró földek maradtak Katica nénire, de talán egy reaktor hajthatta, mert elbírt velük egymaga. Szinte kivétel nélkül az országút

felől érkezett hozzánk, benyitott a kiskapun és a házig kerekeshetett még a bejárati úton, mert a ház az udvar közepe táján állt. Az udvar pedig a világ közepe táján és ezt tekintélyes méreteivel jelezte is.

Katica nénit szerettem, minden hátsó szándék nélkül, a gazdasági előnyökre ügyet sem vetve. Berobogott életünk udvarába, rettenetesen megpuszilt két oldalról odabenn a konyhában, aztán már mondta is a friss híreket. Katica néni nagymama húga volt, de ezt olyan lehetetlenségnek tartottam, hogy csak legyintettem rá. A hűgok általában olyan finom illatú copfos leányok, akik nyári ruhácskájukban penderülnek erre meg arra, miként a bűgőcsiga. Csak nem bűgnak, ahogyan a csiga, hanem su-tyorognak és nyihognak.

Katica néni kellő nedvességet hozó jobbról-balról csattanásai miatt tiltakozásomnak helye nem lehetett, más megoldást kellett keresnem. Ezek sajnálatos módon utólagosak voltak, ám megnyugtattak. A búcsúról tudtam, hogy egyszer biztosan bekövetkezik, hát az óvintézkedéseket is meg kellett tennem. Felakasztottam a törölközőt a szögre és készen álltam újra bármire.

Amíg biciklit lehetett használni, addig ez rendszeresen így történt.

Esőben, télidőben? Biciklizzen, akinek jobb dolga nincs. De az esztendő kétharmadában? Hát egyet jobbról, egyet balról. A bicikli meg landoljon a bokornál addig önállóan, amíg mindez elrendeződik.

Egy százliteres vén boroshordó földdel töltve áll a mostani udvaromban. Néhány éve érkezett ide hozzám, létezésének vélhetően utolsó állomásra. Hátsó fenekére állítva szemlélődik, olykor messzire néz, lassan és észrevehetetlenül süppedve a porlandók közé. Az első fenékdeszkái már nincsenek, a föld éppen addig ér benne, ahol a hajdani deszkákat tartó horony fut körbe. Virágok éledésére vár ez a föld, tehát most legelőbb a tavaszra. A tavasz meg itt ólálkodik valahol a tornác környékén néhány napja, úgy-hogy a reménytelenség már szedelőzködik is. Egy röpke pillanatra láttam árnyékát a falon. Lehet, hogy mást láttam, de a mértéke egészen biztos. A pillanat.

Utóbb állapítottam meg, hogy Katica néni nagyon hasonlított Colas Breugnonra, aki Romain Roland elmondása szerint a tökéletesen szervezett rablóhadjáratok idején is megővta javait elméjének segítségével. Túljárt a *tulajdonítani akarók* eszén. Ez nem igazán esett nehezeére Katica néninek sem. Mentett és megmentett. Tulajdonképpen mindenki eszén túljárt, és még a saját természetével sem bírta. Azon is túltett. A természete adta a tippet, osztotta a tanácsokat, ő meg nem mérlegelt, igent mondott. Talpraesettsége helyi legendákban élt tovább azon a tájon.

Mert rablók mindig voltak, jöttek, láttak, vittek, hogy csak a legszerencsésebb változatokat említsük meg. Amikor a *felszabadító* csapatok áradata sáskamód átvonult

errefelé a legközelebbi emberlakta település irányába, akkor itt is megpihent tucatnyi *hábornoka*, avagy fegyverese egy örökkévalóságnyi időre. Körülülték magukat az udvaron, tüzet gyújtottak és csajkáikban ételeiket melenggették felette. Az ajtók, ablakok és a falból kitördelt tokjaik táplálták ezt a tüzet, úgyhogy az ajtók és ablakok helyén csak az ajtók és ablakok helye maradt. A hiányuk nyoma. Ott hitetlenkedett a háború távoztával ez a ház, akár egy többlátósöngű, megvakított Küklöpsz, aki már szó szerint nem tudott hinni a szemének, mert szeme nem is volt neki. Katica néni ezeket a kitördelt és eltüzelt ablakokat, ajtókat és minden egyéb fa háztartozékot a szentiváni kúria maradványaiból pótolta. Hátára kapott egy ablaktokot, aztán egy újabb fuvar, újabb ablaktok, majd követték a belevalók és jöhettek az ajtók, ajtókeretek, minden, ami egy újjászületéshez elengedhetetlenül szükséges. Az átlagos, vagy közepes méretű kúria talán három kilométernyi távolságra lehetett, víztornyának teteje idelátszott. Magát a kúriát (a hajdanit) szertefúrta az akkori élet szele, jutott is, majdnem maradt is belőle, egykori lakóinak és tulajdonosainak legtöbbje azonban futott, amerre látott. Katica néni a helyi turkászokat, akik ellepték az épület minden zugát, beleértve a gazdasági célúakat is, maga mögé utasítva célirányosan haladt és foglalta le magának a szükségesnek tartott darabokat. Elsősorban a súlykorlátok akadályozták, ugyanis egyszemélyben volt ő a ló és a lovas, a kocsi és a kocsis váltakozva. Neki kellett kimenekíteni a kiválasztott tárgyakat, és átmenetileg felhalmozni a közeli kiserdő egy biztonságos zugában. Ahonnan majd darabonként hátára vetve őket, néhány dűlőutat keresztezve a kiserőten át a három fűzbokor mellett elhaladva a Laponon hazacipel. – Ehun ni! Ez pont jó lesz a háromszárnyas helyére, körülfalazzuk, téglát is hozok, meg meszet. Vödör van. Indulok vissza.

És ment Katica néni újra a szentiváni kúria maradványait szemlézni és minden ellenszegülést csírájában elfojtva bárki előtt megszerezni ott azt, amire neki szüksége volt.

Egyszer szőlőkapálás közben, a Háború után pár esztendővel egy hajdani ember fejére akadt. Még az elmúlás olyan szakaszában volt ez a fej, hogy Katica néni különleges leletként, behozta az udvarba megmutatni. Hajánál fogva emelte maga elé, hogy nézzétek, mit találtam! Nem lehetett koponyának nevezni, mert még fej volt. Katica néninek rohanvást kellett távoznia, mert még a férfinép is határozottan felzúdult.

Odakint a kapun túl, amikor az országutat szélesítették, a munkások is találtak egyenruhafoszlányokkal borított katonamaradványt. Nem nagyon bolygatták, csak az azonosító fém nyakbavalóját vizsgálgatták meg. Német fiatalember volt a halála előtti pillanatokig, ez derült ki a fém nyakbavaló adataiból, a dögcédulának mondott azonosító lapból. Épp az egyik bodzakatedrálisomban terveztem valami emlékezeteset, amikor ez történt. Nem tehettem mást, végignézttem. A jelvényre és a derékszíj csatjára fájt rendesen a fogam, de mindent belerámoltak valami vastepsibe, amikor megérkezett a teherautó Fehérvárról.

A leleményesség a százliteres hordó elrejtésében is élen járt. A háttérben természetesen Katica néniel. Mert a százliteres hordót el kellett rejteni, olyan idők jártak.

Minden rossz szándékú hivatalos, avagy ellenségnek minősülő személy jól tudta, hogy boroshordót, pálinkás edényeket az itteni tanyákon egy tájékozott lakos a trágyadomb alá és el. Hagy a pincében, faházban is némely hordókat a látszat kedvéért, amelyekkel illusztrálni tudja az adott esztendő katasztrofális termését, de a lényeg olyan, mint az emberiség; a java a föld alatt van. A falfirkász filozófia egyik alapvetése szerint.

Egy kevésbé naprakész gazda erről mit sem hallott, de ilyen kevésbé életrevaló gazdák elenyésző számban lakták ezt a vidéket. A fináncok és kalauzhalaik tehát elméleteik és meggyőződésük következtében biztosra mehettek ezeken a portákon. Néhány szurkálás a vaspálcával a trágyadombba, aztán már jött is csöstül a baj. Persze csak az első időkben, mert utána minden megkeményedett, tudományosabban; szellemi teljesítményét tekintve finomodott. A szőnyeg alatti kísérleti atomrobbantásoknak vége szakadt. Az egyedi rejtőzés ideje jött el. A gazdák ugyan nem mertek félrevezető szándékkal az udvarban rozsdásodó háborús fémmaradványokból elásni valamit, mert gonosz idők jártak, a humor saját mankóira támaszkodva tanácsstalankodott. Ha elhantolod egy vadászgép fél ajtaját például (akadt belőle a göré oldalánál nem egy), és koccan rajta a fémpálca a trágyadomb alatt, hát akkor neked, részletekben és egészben is véged, ha leásnak érte. Élsz majd, de minden darabod külön és külön létezik saját univerzumában. Nem vernek agyon, van annál rosszabb is. Úgyhogy tűrj és várakozz, a tréfa nem tréfadolog. Ilyen idők jártak.

Így aztán boroshordó, cefrét őriző lesározott vashordó akadt is, meg nem is. Jobb volt, ha akadt valamennyi, aztán a fináncot jól kínálgatva korábbi esztendők párlatával vagy a kertaljai ringatóval, minden megoldódhatott. A lényeg természetesen odalenn a mélyben, aztán úgyis jönnek a holdtalan esték, meg a szomszéd segíteni. Hordók kiásva, letisztogatva és jogaikat visszanyervén nyugodhatnak tovább a pincékben. A cefrések tartalma meg mindenféle kerülő utakon a faluszéli főzdébe kerül. Némi kocogásnyira volt ide az a nevezetes pont és építmény, érte a lovak kocogását ezen a távolság meghatározáson.

Katica néni azonban *vesszen a férgese* alapon kockáztatott a finánc kérdésben. Egy *borhelyetesszel*, azaz *cukorgyári napfényvel* érlelt folyadékkal, némely vidékeken *csigernék* mondott *csinált borral* töltött hordót vermelt el a trágyadomb alá. A többi pedig a pince homályában, pókhálótól és homokszemektől lepve jelezte, hogy erre időtlen idők óta ember nem járt. Azokban volt a bor. A valódi bor, amelyik szőlőből lett szüret, préseles, forrás, fejtés és mindenféle egyéb gondoskodás következtében. A szapuló is maradt a savanyú káposztával a kézi köszörű természetes, nehéz korongjával a nyomtató deszkáin.

Katica néni egy ilyen csigerral töltött hordót ástott el a trágyadomb alá és győzött a lelemény. Lehullott a *trágyadomb leple*, a borhelyettes lelőhelyére különösebb nehézség nélkül ráleltek a finánc urak, kezdődhetett a tényállás megfogalmazása és közlése. A pincének tájékára sem nézett senki. Ki lenne olyan ostoba, hogy fináncterhes időkből ott tárolja a borát? Az elásás (kiásás), a *majdnem borhamisítás* ténye megállapítva, bírság mértéke úgyszintén. Pecsét, aláírás. Az előadás végéhez közeledett, majd mindkét szereplő elégedettségével zárult is. Katica néni egy jeles hadfinak megfelelő testtartásban bevonult a konyhába. Leült a padra és azt mondta, hogy: – Na ugye – és a kapu felé vezető út földjére mutatott. A cipőnyomokra. Sokáig úgy képzeltem, hogy a fináncláb kifejezés ezekkel a talplenyomatokkal van szoros kapcsolatban.

Egy híres harangöntő mester éppen feje búbja felé tolta simléderes sapkáját és sercintett egyet délután kettő tájban. Vagy előbb. De ki emlékezik már erre?

Ez a százliteres hordó hiteles históriája. Csak vetek rá egy pillantást itt, és már mondja is a magáét.

Esti lovas, 2020

Útikakukk

– Az nem is igazi dj, akinek nincs a lemezei között a Pretty Things-től a Road Runner.

Bólintottam, aztán kiemeltem a halomból a kislemezt.

– Erre gondolsz?

– Erre. De te nem is vagy dj.

– Nem baj.

Januári este, pár perce értünk a lakásomba, két *útikakukkot* láttam. Egyet kitömve és egyet a rajzfilmen, a szürke sziklák alatt kanyargó aszfaltcsíkon. Bip-Bip.

Négy Pretty Things szám volt ezen a lemezen. Meghallgattuk mindegyiket, közben a cimbora hosszúszerű fűzős cipőjét mustráltam. Amerikai pilótakészlet tartozék az Ecseriről. *Az Ecseri Piacról!* Irigyeltem, de nem annyira, hogy fűrészfogakon kezdjen járni az eszem. Tény, hogy egy cipő is lehet olyan, amit szívesen viselnél az élet járdáján haladva, hogy egy idézetet idézzek.

Egy zenekart fuvarozott a mikrobuszán, a zenekar háromnegyed órás blokkokat játszott a kultúrházban, így hattól este tízig nem akadt semmi kötelezettsége. De akadt! A Road Runnert meg kellett hallgatnia! Bip-Bip. Ahány helyszínen, ahány helyzetben csak adta magát, meg kellett hallgatni. A Pretty Thingstől. Bip-Bip.

Egészen ellágyult, hogy itt az isten hátulja mögött is akad ember, aki ismeri a Pretty Things nevezetű zenekart és az ország ájult tisztelettel körüllihegett ifjú írózszenijét nem tartja igazán sokra. Naponta frissen örölt pályatársát annál inkább. Szóval rendjén volt közöttük az összeköttetés. Akkor még nem jelent meg a *Jézus mennyasszonya*, de a bajonettes sörnyitás már közszájon forgott. „*Sokféle Péter öcsém, te kis ügyefogyott, ki a szerencse-malac fülit sose fogod, kinek a jobb keze bal (Joób keze Baál), jót sosem hall, és él, mint parton a hal.*”

A Ford műszerfalában egy lemezjátszó is volt, a magnetofon rendszerek kezdetlegessége miatt. Semmi kazetta lejátszásos macera, helyette ez a rés a műszerfalon, mert a kislemez tökéletesen megbízható. Hát így. Bip-Bip. Bármilyen kátyús, gödrös, és útaltalan utakon haladt is megállíthatatlanul előre a mikrobusz, a lemez túje semmilyen körülmények között nem hagyta el a barázdáját.

És a Pretty Things is rendben volt. Manapság jelszónak mondhatnánk. Beírod és nyitva a bejárat. A többi adat elveszett.

PETRŐCZI ÉVA

Profán rekviem

Nagyjából másfél esztendő, tehát már beszédre jócskán, fél évvel később pedig ösztönös, de időmértékes kántálásokra képes koromtól figyelemmel kísértem huszonhárom éves medikusként „leültetett” politikai fogoly apám életéből mindazt, ami válogatott megpróbáltatásaiból egy kislánynak elmondható volt. Anyám hatkötetes naplója, amelynek hatodik, szerencsére csak pár oldalas, 1956. január 3-tól február 26-ig, apu szabadulása napjáig írott kötetét egy kollégám soha nem adta vissza, rengeteg mindent elárul erről az apa-gyermek távkapcsolatról. Ezt, miközben végzős medikusként többek között szénbányában dolgozott, hol tüdő-, hol vesegyulladásban vergődve, apró, de nagyon személyes ajándékokkal igyekezett ébren tartani. „Hála” annak, hogy az 1951–1956 közötti magyar börtönélet sárkánytorka nagyon sok értelmiségit, köztük írókat és képzőművészeket is benyelt, évente legalább két alkalommal érkeztek Szobról, Márianosztráról, Vácról, vagy éppen a pétfürdői (én PÉKFÜRDŐNEK becéztem ezt a települést, amelynek határában sokszor el-el autóztunk, a veszprémi egyetemen eltöltött vendégtanári időszakunkban) válogatott ajándékok. Sztálin elvtárs, aki rajongott a népe, sőt. népei filmvásznaíróról eltiltott Mickey egérért, elámult volna az én „MIKIS” ajándékaimon, a kised-szamizdat elragadó remekein. Kaptam én kenyérbéلبől gyúrt egérszobrot, halványkék selyem könyvjelzőt, amelyen ugyancsak Őegérsége ugrált, s végül, de elsősorban egy vízfestmény sorozatot, az ezúttal bilincsbe vert, mégis verhetetlen jószág hétköznapijairól és boldog hazatéréséről.

Hogy miért is jut ez éppen most az eszembe, amikor még nyolc esztendő választ el bennünket Disney legkedvesebb rajzfilm-gyermekének centenáriumától? A válasz voltaképpen végtelenül egyszerű: mert csaknem hetven évvel apám letartóztatása után, most, a karantén-hónapokban értettem meg, hogy ő, Mickey uraság kortársa, az 1928-as év szülötte milyen megpróbáltatásokon ment keresztül a maga börtönkaranténjával, a napi harmincperces, betonudvari „sétákkal”, a cenzúrázott szerelmes levekkel és babaképekkel, az évente kétszer tízperces „beszélőkkel”. És élete egyik fő börtön-keservével, a küblivel, amely harmadfokú unokatestvére sem volt a mai cellák angol WC-re hasonlító illemhelyeinek. A kübli, az kübli volt, egy jókora, fedeles bádogveder, amelynek tartalmát az elítéltek bizonyos rotációban ürítették, s jól-rosszul pucolgatták is. Apám pedig nem egyszerűen jól ápolt, tisztaságmániás orvostanhallgató volt, hanem a pécsi orvoskar Bakteriológiai Intézetének egyik reménysége, aki tudta, mennyi miazma, betegség forrása ez a szörnyű edény. Börtönlélményeivel ugyan nem sokat nyaggatott bennünket, a kübli-históriát azonban, éppen az esküvőnk megelőző estén, mégiscsak megosztotta velünk. A nevezetes eseményre 1977. december 30-án, egy mínusz húsz fokos napon került sor, egy rosszul fűtött, régi-régi bihari parókián. Anyósom, aki tudott arról, hogy akkor még nagyon kamaszos és

gyerekképű apám olykor vesepanaszokkal küzd, apu vendégszobájába bekészített egy patyolat tiszta, fa fedéllel ellátott éjjeli edényt, hogy nászurának ne kelljen a jéghideg folyosón végigtrappolnia a félreeső helyre. Apám megköszönte ugyan a figyelmes gesztust, de a lehető leghatározottabban kiharcolta a szobából az ártatlan bilit, e szavakkal: – „Köszönöm, de vigyétek ki innen ezt az edényt. Amikor kiszabadultam, megfogadtam, hogy amíg élek, küblit, vagy bármit, ami csak kicsit is hasonlít rá, nem használok! Remélem, megértitek. Elég az nekem, hogy rémálmaimban sokszor újra látom!”

Eszembe jutott kilencven keserves napunk minden napján apám a mi viszonylagos „luxus” elzártságunkhoz képest rettenetes 5 és háromnegyed börtönéve. A kübli-história pedig először akkor, amikor lefordítottam Jozsif Brodskij „Ne hagyd el a szobát” című, 1970-ben, az odesszai kolerajárvány idején írott karantén-versét, a *Litera* számára. Abban is van egy „kvázi-küblis közzjáték”-sor: „A WC-re és vissza masírozz, öregfiú, hősként.”

Hasonló hősnői (királynői!) vonulgatásaim, illetve bravúros padlófelmosásaim alkalmával pedig én is rengetegszer szembenéztem egy Vileda márkájú, piros műanyag vödörrel. Ehhez a nevezetes edényhez már a modern idők krizantém-fejű felmosója (a hasznos kütyü modoros amerikai nevét, a „mop”-ot soha nem használok!) s egy négynyelvű címke is hozzátartozik. Ezt a feliratot sokszor és sokáig olvastam, mormoláztam félhangosan. Nem úgy, mint egy takarítóeszköz oldalán díszelgő, hasznos kis információt, hanem úgy, mint egy gyászdal. Meglehet, profán gyászdal, de mégis, apám ifjú éveinek rekvijmét.

Gyászdal, küblivel

A P Á M E M L É K É R E

Vödör, vedierko,
kyblik, wiedro –
napok óta e négy szót
mormolom.

Kis híján hat
küblimelléki év:
soha nem
tetted túl magad
a bűzös iszonyaton.

Vödör, vedierko,
kyblik, wiedro –
ez volt a sorsod,
asszonyod, s gyermeked
illata helyett.

Ártatlan, piros
felmosóvödör

várja a kamillás
babaszappan szagát,
de öblében örvénylenek
a börtön-balladák.

RÉSZLET A REGÉNYBŐL

Amikor a kocsiból kiszállt még esett, de az ég már felkéklett a házak felett. Kifizette az utat, és amikor a taxi megfordult a kis utcában, ahova még behajthatott, letette a csomagját a földre, és becsukta a szemét. (Wellcome hazám!) Hűvös szél vágott át a tér felé, jól esett. Ez nagyon is ismerős volt, és bizalomgerjesztően „otthon hangulatú”. Szerette a hűvös időt, a hűvös eleganciájú embereket, volt bennük valami megnyugtató, ahogy a hús szellőben is, különösen napsütésben, arról tanúskodott ugyanis, hogy a világ nem megkérdőjelezhetetlenül fagyos, de nem is rohasztóan fülledt és áporodott. Kezdett feloldódni, kezdte jól, de legalábbis jobban érezni magát. Amikor kinyitotta a szemét az eső mosta ablaktáblákon már csillogott a nap. Erre már emlékezett. Tavaszi séták jutottak róluk eszébe. (Hiszen tavasz van?) Ezt a klímát szerette igazán. Ezt a nyugodt és nedves, langyos ragyogást. Ez a kettősség vibrált benne is. Sosem tudta eldönteni, hogy hol a helye. Pedig ötvenévesen már illik színt vallani, hogy eszmék vagy emberek melyik csoportjába tartozunk. A tér most üres volt, és a nedves díszburkolat opálos fénnel párolgott, mintha a lakók felmostak volna távozás előtt. Úgy tűnt, még az üzletek is üresek voltak, a kávézók, a „legendás” étterem, ahova mindig beült, ha megérkezett. A szemközti terasz egyik asztalán pár otthagyt pohár árválkodott, félig telve esővízzel, harmatosan, mennyei békét sugározva fénylettek a tompa napsütésben. Magyarország egyik szép múltú, és dinamikusan fejlődő városa, úgy tűnt legalábbis, kihalt.

Egy darabig álldogált még egyedül, élvezte a magányt, melyben nem kellett tartoznia senkihez, amiben ő sem volt látható, legalábbis felismerhető, titokzatosnak gondolhatta magát, egészen pontosan bárminek gondolhatta, hiszen senki sem volt, akihez viszonyítani tudott, nem voltak kollégák, nem volt a „szakma”, sem az Építészkamara, sem a Minisztérium, nem volt senki sem. S jóllehet, az élmény merőben illuzórikus volt, ki kellett élveznie, hogy egyedül lehet, mert néha, ha egészen őszinte mert lenni magával, azt kívánta, bárcsak mindenki megdöglene. (Hogy gyűlöletből vagy pusztá rettegésből, azt nem tudta volna eldönteni.) De nem merte kimondani, mert az a személy, akinek látni szerette volna magát, sosem tett semmit sem *ezért*, mármint, hogy valóban *dögöljenek* is.

Elindult a szálloda felé. Böröndje bosszantóan zakatolt a háta mögött a köveken. Éhes volt, de úgy döntött, nem a „legendás” étterembe megy először, hanem átveszi a szobát. Az étterem onnantól kezdve vált legendássá, hogy a hatvanas években egyszer ott ebédelt egy híres, fővárosi színész. Az emléktábla ma is a bejárat mellett látható. Szürke, kopott műkö, néha koszorút akasztanak az alája felszerelt rozsdás vaskampóra. Már az évtized végére híre ment a helynek, és a hetvenes évek eleje óta minden művésznek, aki a városba látogat, kötelező legalább egyszer ott vacsoráznia.

Esténként halk cigányzene szól, világzenei áthallásokkal, újragondolt nóták, és fine dining kreációk. A fiatalok szeretik, de ebédelni az idősebb generáció is betér. A sarkon látott egy férfit. (Az egyetlen túlélő.) Fekete, hosszú kabátban ácsorgott, kezében újságot tartott, összehajtván is nagyobb paksamétának tűnt, mintha belecsomagolt volna valamit. Ahogy közelebb ért, felismerte. Ismerte régről, ugyanabba a gimnáziumba jártak. A Browser volt. Pár évvel idősebb, csak. A város értelmiségének alja, vagy a prolik teteje, nehéz volt eldönteni. Budapesten végzett az egyetemen, aztán visszajött, „visszaköpték a sznobok”, nem kellett sem vidékies, félreérthető szívéllyesége, sem a berlini avantgarde, amiért rajongott, sem félelmet ébresztő megszállottsága nem kellett senkinek, hát visszajött, ivott tovább, mint addig is, csak akkor már nem dédelgetett hiú ábrándokat, amit tapasztalt, eltette magának, nem panaszkodott, nem is kérkedett. Írt a helyi újságba, de főleg építkezéseken dolgozott. A nevét onnan kapta, hogy kamaszkora óta mindenbe beleártotta magát, minden rendezvényen megjelent a kiállításmegnyitóktól a nyilvános meghallgatásokon, színházi előadásokon át a tüntetésekig. Az újságjába csomagolva lehetett könyv, de szalonna is. Fekete körmű ujjaival szorongatta, és közben magában dűnnyögött. Nagy esélye lett volna a kilencvenes évek elején, hogy lelépjen nyugatra, imádták a szobrait, amiket mindenféle hulladékból hegesztett, csavározott össze, kapott volna ösztöndíjat is, de valamiért ő Budapestet választotta, már a gondolattól is, hogy el kéne mennie, honvágya volt. Szerencsére nem ismerte fel, elment mellette a bőrönddel, de Browser még a zakatolásra sem riadt fel gondolataiból. Most, láthatóan egy másik, fura és varázslatos ország polgára volt, más földrészen élt, valahol magában, mélyen eltemetve. Ritkán beszélt valakivel, akkor is zavartan, bocsánatkérő félmosollyal, szabadkozva, bár az is igaz, hogy páran tanúi voltak szenvedélyes, már-már egzaltált kirohanásainak is. (Őszintén szólva nem akart volna társalogni vele. „Ezekkel” nem tudott mit kezdeni. Ha egy agyament kriptonácival vagy egy begőzölt feministaival társalgott, tudta, hogy előbb-utóbb kezelni tudja a helyzetet, az csak a The Mist, jönnek bosszút állni valami homályos sértődésükért, de ez már a Walking dead, „ezeket” a rendszerváltás óta már végleg felzabálta a saját tudatuk.) Zakatolt az agya, mint mögötte a bőrönd, ahogy haladt a szecessziós („szeci”, mondta rá Anikó affektálva) homlokzatú szálloda felé.

Amikor a kulcskártyával kinyitotta az egyébként még a hetvenes években felszerelt tömör tölgyfa ajtót, és belépett a szűk szállodai előszobába, a következő három nap szabadságvágyával és szabadság felett érzett bizakodással a tekintetében pillantott bele a kicsit megkopott fényű, de hatalmas tükörbe. Egy nyugodt, kiegyensúlyozott, jól kereső ember nézett vissza rá. (Hátrafésült, hosszú, őszes haj, a füleknél kinyírva nullással, mintha egy régen forradalminak számító new wawe banda ma új erőre kapott billentyűse lenne, csontos arc, puhuló, de nem túl jelentős toka, sötétzöld szemek, egészében nézve egy jó fazon.) Jól szituált pofa, ahogy nagyanyja mondta volna, már divatos bőrdzsekijén is látszott, nem egy átlagos darab, vajszínű, vastag fém zipzáras, márkás és puha, szolid válltöméssel.

A franciaerkélyre nyíló ajtót nyitva hagyták a takarítók, esőszag áradt be rajta, meg a váratlan napsütés, és valami édeskés illat, parfüm, vagy sütemény szaga. Ismét a tükörbe nézett, végigsimította az állát, szép erős csont, markáns, férfias, magára mosolygott, mintha a képe nem is önmaga volna, vagy inkább éppen az volna ő, aki kívül marad a családon, a bűnön, és három napra átveszi a lelkiismeret minden terhét, míg hús-vér valója szabad és felelőtlen lehet, cinkosan még kacsintott is neki, mintegy beavatta a játékba, és átruházta rá magát, és hozzájárulását fogadta ehhez a piti összeküvéshez, és akkor egy pillanatra belefeledkezve az eső- és süteményillatú mágikus pillanatba elégedettnek érezte magát. Elengedte a gurulós bőrönd fogantyúját, a dzsekijét az ágyra dobta, és kivett egy kis üveg vodkát a (gyöngén felszerelt, langyos, és alig érezhetően dohzagú) minibárból. Megfogadta pedig, hogy nem iszik. Addig legalábbis, amíg Anikó meg nem érkezik. Keserű arccal eltekerte a kupakot. Az apja arcán látta ezt a keserűséget, amikor néha megverte. Részvét nélküli, rideg fájdalom volt a tekintetében, ahogy pofozta, mintha neki is fájna, amit csinál. („Ezt hívjuk lelkiismeretnek.”) De meg kellett tennie, hiszen a világ vele is elviselhetetlenül rideg és részvételen volt, ezért néha véresre kellett vernie a gyereket, szigorú és keserű tekintettel, mert közben sajnálta magát, hogy meg kell büntetnie. („Szar a világ, és téged is annak néznek majd, fiam, ha nem figyelsz...”) Az apja egy életen át sajnálta és szánta magát, de ezt az önmaga iránti elgyöngülést a gyerekek sosem volt szabad látnia. Megemelte az üveget, és ivott. Az apja kétségkívül lelkiismeretes ember volt. Talán ha nem jut eszébe az a mindenbe belefásult, keserű arca, megvárta volna Anikót. Majd a másodikkal! Az ágy felett is volt egy tükör, látta magát, ahogy elsuhan benne, szégyenlősen és kissé félszegen. Fölényesen intett neki. Levette teknőspáncél keretes szemüvegét, és az íróasztalra tette. Egy darabig elgondolkodva bámulta a függőnyt, ahogy a szélben hullámoz, aztán félrehúzta, kiállt a keskeny erkélyre, és rágyújtott. A kisváros képe, így előtte elterülve, a Fő tér, mely fakó sárga napfényben ázott egy darabig, amíg az ég megint be nem felhősödik, és amíg újra el nem ered majd az eső (nyugati határszél, hűvös és megbízhatatlan), mint mindig, most is megnyugtatta. Az ismerős bejárat, a két kopott beton lépcsőfokkal, az imitált klasszicista homlokzat (az a két ügyetlen, stilizált oszlop, jón vagy dór, ezt nem lehetett eldönteni a hatvanas évek elképzeléseiről, ő maga *sztálinisztájl*-nak nevezte el), a jobbára üres és félhomályos hotel lobby, az álmoskás tekintetű recepciós lány, aki gyanakodva méregette, amikor megállt bőröndjével a pult előtt, a jobbra nyíló étteremből párálló konyhaszag, mely elkeveredett a nehéz függönyökből áradó mosószer illatával, mindez valahogy egyszerre volt távoli és otthonos. Az ablakból épp a szemközti árkádsorra látott, az árkádok alatt kávézó egyetemista társaságra. Régen itt fordult el a villamos a Sportház felé. A kávézó helyén húsbolt volt valamikor. Az volt az első szava, hogy „hús”. És itt látta meg Anikót, másodikos gimnazistaként, évváró után.

Ezek a megtalált pillanatok, ahogy az italtól ellazulva, gondtalan mosollyal kiállt az erkélyre, és belelógatta arcát a napsütésbe, a diákok felhangzó röhögésébe és a szélbe, ezek a ritkán megtalált pillanatok voltak azok, amikor – fura mód – a legerősebb lelkiismeret-furdalást érezte a gyerekkorában elképzelt életével kapcsolatban,

amit sosem tudott megvalósítani, s melyet ilyenkor egészen olyannak látott, mint egy élő, ám általa ismeretlen másik ember valós és tökéletes életét, amit irigyelt, és amibe éppen ezekben a pillanatokban észrevétlenül beköltözhetett, mint egy személyiségtolvaj egy lopott személyivel. Az érzés mindentől eltávolította, ami az általa ismert életre jellemzőnek volt mondható, ebben a tavaszi lebegésben elidegenedett önmagától, a karja nem az ő karja volt, Katinka a felesége valaki más dolga-baja, az lehetett, aki lenni akart, a tetteiért sem ő felelt, legszívesebben meztelenre vetkőzött volna, annyira szabadnak érezte magát.

Vannak ezek a pillanatok. Leereszkedő megbocsátással „önfeledtnek” szokás mondani. Holott, és ezt ő is tudta, csak a feltételes módból („lehetek őszinte?”, „mondhatom így?”, „megtehetem?”) való visszatéréssel, a szabadság legteljesebb, mérckelés és latolgatás nélkül megélt állapotában ébredhetünk tudatára annak, hogy kik is vagyunk, ahogy emlékezetünk is ezekben a múltó pillanatokban a legélesebb, mintha épp öntudatunk volna a legfőbb gátja annak, hogy a helyes úton járjunk, helyesen döntsünk, és mérlegelés nélkül tudjuk átélni, elnézni, sőt, megbocsátani az életet. Tudta, mégis elszégyellte magát.

Hallotta, ahogy az árkádok alatt az egyik fiatal felröhög. Hát hogyan is képzelte? Hogy lehet az a gyerek ilyen szemtelenül vidám és szabad. Nyilván valami ócska viccen nevetett, egy hülye szójátékon, vagy egy kicsaj seggén, egy számára érthetetlen utaláson a Trónok harca egyik szereplőjével kapcsolatban, amit ő már nem tud semmilyen kontextusban elhelyezni, ha érti is, nem tartja viccesnek, mert egy rajta kívül eső valóságra mutat, mely egyáltalán nem szórakoztató, ahogy egyébként az elmúlt tizenöt évben minden, ami történt vele vagy körülötte, minden igencsak távoli világot jelölt, a baráti társaságok, a kollegiális kapcsolatok, a család sem volt más, mint idegen szöveggörnyezet, olyan lett, mint egy interjúból vagy beszédből kiragadott félmondat, mely jellemző ugyan rá, de sem lényegét, sem lényének jelentős részét nem mutatja meg, s amit szörnyülködő arccal, kárörömmel vagy felháborodva idéznek a barátok, a kollégák és a család, ha ő éppen nincsen jelen, és az egészben talán ez a legszomorúbb, hogy jelenléve általában volt megkérdőjelezhető, és éppen azért, mert mindig is képtelen volt a többiek által belakott, és egy rossz viccel, egy kinyilatkoztatással vagy bonmot-val nyeglén vagy beavatottan vagy hozzáértően vagy művelten körülírt, elütött, kimondott, megfogalmazott valóságban jelen lenni, azaz bármiben megnyugatóan felismerni és elhelyezni magát. Kényszeresen felnevetett, mintha hallotta volna „azt a viccet”, és most becsatlakozna. („Szánalmas vagy fiam...”)

Próbálta rögzíteni korábbi hangulatát, amikor egy kicsit megkönnyebbültnek érezte magát, és felelőtlenül azt gondolta, hogy örökös kételkedését is elfelejtheti. Nézte a fiatalokat, ahogy a teraszon ültek, a lányok a fiúk ölében, és nevetgéltek a hétszáz forintos söreik felett, és arra gondolt, hogy – emlékei szerint – harminc valahány éve ő is éppen ilyen „laza” és bizakodó volt, csak akkor húsbolt volt a kávézó helyén, de a hentes tavasszal kirakott pár könyöklőt az árkádok alá, így a teret bámulva lehetett enni a sült debrecenit, és nemegyszer jöttek ide Anikóval a hetedik óra után, és miután kértek egy virslit, meg ketten egy üveg sört, elvarázsolva hallgatta

Apám a börtönben, 1957

Édesanyám, 2019

a lányt, aki az Utas és holdvilágból idézett, és Velencéről mesélt és Erdélyről, ahová majd el fognak utazni, és a párizsi diáknegyedről, és ő, aki addig csak Csehszlovákiáig jutott, lélekben bejárta a lánnyal Európát, egészen az Atlanti-óceánig, ahonnan talán már nincs is tovább, és meglepetésére ettől a határtalanságtól, mely ijesztő volt és kiszámíthatatlan („Mindig az a gyávaság, meg a kisebbrendűségi érzés, ejnye-bejnye...”), sokkal inkább magyarnak érezte magát, mint a hazafias daloktól, amiket korábban a kórusban énekelt, mert akkor értette meg, hogy milyen apró földterületre szorították össze a „magyart” (mint olyat), az „oroszkok” (mint olyanok), és talán éppen e váratlanul fellángoló büszkeség miatt határozta el 1986-ban, hogy kilép a KISZ-ből is, ahogy a kórusból már egy évvel korábban, és kezdett el Anikó hatására URH-t és Kontrollt hallgatni, és kritikusan nézni az ember arcú szocializmus rendszerét, mely akkor, 1986 áprilisában, e felismeréstől hirtelen elérhetetlenül távolivá és érthetetlenül idegenné vált számára, ahogy azóta szinte minden társadalmi próbálkozás, noha akkoriban csak pár forint volt egy üveg Kőbányai.

Rágyújtott és felhívta Anikót. Ki se csöngött, rögtön az üzenetrögzítőt kapcsolta a szolgáltató.

Anikó világlátásában és kételkedés nélkül irredentának vallotta magát, noha világpolgár volt, és felfogásában is inkább volt szabadelvű, mint konzervatív, de a nyolcvanas években úgy érezte, hogy kihívó miniszoknyáival és dekoltázsával is, egészen magától értetődő módon, a nemzeti önérdékérvényesítés mellett tüntetett, mintha a hosszúszoknya megkurtításával kapott *mini* egyenesen Trianon jelképe lenne. (De hát az is volt, vagy nem?) Apámat nem szerette, emlékezett vissza, és kifújta a füstöt a napsütésbe, melyet egy könnyű szélroham után, pár perc múlva újra felváltott a cseperegni kezdő eső, „kiokosított” lumpen-kádernek, afféle pártiskolákban képzett „diplomás kommunistának” tartotta, aki nem hazaszeretettől, vagy a fegyverek iránti rajongása miatt lett katona, hanem csak azért, mert rettegett a szabadságtól, melyben, kellő szigor és a mindenkit félelemben tartó fegyelem nélkül bármelyik „horthysta”, népnyzó áruló az életére törhet, és visszaveheti tőle, amiye van, amiért a hadseregben keményen megdolgozott. Az apja sem szerette Anikót, szabados kis kurvának tartotta, olyannak, mint a hippiket 1968-ban, hazáról beszél, de közben csak a seggét riszálja, mondta, az elvtársakat kritizálja nyilvánosan, pedig hát kell valami rend, ami a hazát egybe tartja, mint a melltartója a serdült kis melleit.

Anikó semmit sem változott azóta, még a szoknyája se lett sokkal hosszabb, határozottan lépdelt meztelen lábaival a tömegben az Oktogonon, ahol találkozta, ő lefelé ment a lépcsőn, Anikó felfelé gyalogolt, elsőre meg se ismerte, ha nem hallja a nevét, fel se néz a nőre, pedig most is szemrevaló volt, ahogy annak idején a húsbolt előtt, mindenki megbámulta, ahogy ma is, nem éppen fiatal pedig, de valahogy olyan eleven, feszes és élvezetes, örömteli, pedig még ma sem érezte elintézettnek a rendszerváltozást, „megy a népnyzó” meg a „szélhám” ma is, mondta később a presszóban, ahova beültek, engem is *lehazaárulóznak*, mert egy jogvédő szervezetnél dolgozom. Kigombolta a blézerét, beleivott a mochaccino-jába, aztán intett a pincérnek, hogy hozzon még egy kör vodkát és két vizet.

Lenyűgözve bámulta. Két év Velence és Róma, egy év Párizs, öt év egyetem, és tizenöt ambiciózus év a versenyszférában... Az egyik pillanatban úgy érezte, mintha tegnap váltak volna el, a másikban úgy, még sosem találkozott vele.

(Volt ebben a nőben valami vibrálás, valami – a szó fizikai értelmében – magnetizáló, pusztán a szexepillel nem megmagyarázható feszültség, mely több és más volt, mint nőiség, bár ennek az erőnek női mivolta felől kétséget nem hagyott, de határozottság, agresszivitás, szellemi fölény, s mindezek mellett a részletek, a bizonytalanságok, a ferdtételek és hazugságok, valamint az összefüggések felismerésének, s az általa így megismert valóság értelmezésének és gyakorlati tapasztalattá alakításának olyan kifinomult és összetett képessége jellemezte, mellyel uralni tudta az embereket, mint Superwomen egy másod- vagy harmadvonalas comics huszadrangú karakterét, akinek a szája elé rajzolt buborekba gyöngye stilisztikájú, de szenvedélyes felkiáltásokat írtak a rajzoló tizenöt felkiáltójellel, hogy indulataik és érzelmeik a Hősnővel folytatott párbeszédben, ha ilyen kezdetleges módon jelezve is, de valamelyest érthetőek legyenek.)

Sokáig csak annyit tudott róla, hogy az érettségi után rögtön elutazott nyaralni Olaszországba. Az már ott, a presszóban derült ki, hogy félúton Velence felé a vonaton megismerkedett egy közel nyolcvan éves úriemberrel, akivel kedélyesen végig beszélgették az utat, jobbára semmiségekről, Firenzéről és a reneszánszról, mely két téma mindkettejüknek szívügye volt. A pályaudvaron elköszöntek, és címet cseréltek, aztán hosszú ideig leveleztek, bár többet sosem találkoztak. Amikor a férfi pár év múlva meghalt, Anikóra hagyta több ezer kötetes, ritkaságokkal, nyomatokkal teli könyvtárát. Csak úgy. Barátságból. (Mennyit ér a művelt világban egy jó beszélgetés...) Aztán mégsem jött haza a nyaralás után, Velencében maradt, és egy cipőboltban dolgozott. Akkor kapott kedvet, hogy bőrrel dolgozzon, ott, az öreg, poros, nagy és matt tükrökkel teli velencei boltban, ahol jobbára csak idősebb olasz gavallérok vásároltak „csináltot” cipőt, és néha valahai, elszegényedett, de emlékeikhez és elvárásaikhoz megingathatatlanul hűséges úriasszonyok, akiknek fáj a térdük, és a bőrük, hiába krémezték a térdüket, mégis olyan volt, mint a kopott velúr, szinte már reszelős. A bölcsésznek készülő lányt felizgatta az *anyag*, annak különböző állapotai, a matéria, a cipőkrém fénye, a ragasztó szaga, a pergamenszerű emberbőrön átkéklő erek domborulata, a színekkel és az anyag különböző állapotaival, a „textúrákkal” való találkozás, és az addig bővölten agyonolvasott, homályosnak tetsző filozófia fejtegetések vadonjából előváló felismerés, hogy minden tudásával együtt az ember is csak éppoly alakítható anyag, mint bármi más, költészete sem több, mint az a tompa puffanás, ahogy két kikötött gondola összeütközik. Úgy döntött, hogy művészettörténetet és szobrászatot tanul. A szerencséje akkor sem hagyta el! Velencéből Rómába ment, es-ténként takarítani járt, reggel egy kávéházban dolgozott, délután pedig előadásokat hallgatott az egyetemen. Pár hónap múlva, egy hűvös, de napos reggelen, a Trastevere egyik kávéházának kiségitőjeként kávé és limoncellót szolgált fel egy a hatvanas években dobbantott, Szabad Európás magyarnak, aki módfelett megörült neki, hogy végre honfitárral találkozik, akivel a kávé és a likőr mellett végre anyanyelvén elbeszélgethetett. Egy órát trécseltek mindenféléről, főleg persze a diktatúra mibenlétéről,

ezen egyébként össze is különböztek, mert a férfi nem volt olyan bizakodó a rendszerváltás sikerességével kapcsolatban, „tele vagytok spicikkel, kislány, itt meg iparóriások várják, hogy a vasfüggöny lebontása után megállapodjanak velük”, mondta, míg Anikó abban bízott, hogy az emberek átformálhatók, újra önthetők, mint a szobrok, alakíthatók és jobbá tehetők, de mindezzel együtt is egészen elbűvölték egymást, főleg Anikó a férfit talpraesettségével és tájékozottságával, annyira, hogy állást ajánlott neki a római irodán. Igent mondott. (Nem volt nehéz döntés, mindig is csípte az idősebb, tapasztalt férfiakat.) Egy hónapig maradtak Rómában, aztán a férfi Londonba költözött, de Anikónak nem jött be a város éghajlata, sem a Piccadily Circus zsúfolt forgalma, és fél év után kedve volt szétnézni a franciák fővárosában, ezért Párizsba utazott. Szabad Európas főnöke ajánlásával egyből Fejtő Ferencet kereste fel. Egy évig intézte az író ügyeit, tolmácsolt, szervezett, elkísérte nyilvános szerepléseire. Közben megtanult franciául, és fordítani kezdte régi kedvencét Boris Viant, ezek a novellák később meg is jelentek egy neves kiadó gondozásában, de Anikó persze akkor sem érte be ennyivel, a divat fővárosában felelevenítette a kézművességhez fűződő emlékeit, és saját maga által tervezett táskákat kezdett készíteni. Eleinte csak ő hordta, aztán az ismerőseinek készített ajándékokat, egy pénztárcát, egy szemüvegtartót, később már komoly megrendeléseket is kapott. Az egyik barátja, aki a Quartier Latin-ben lakott, és bejáratos volt az ismert művészek és divattervezők köreibbe, azonnal beajánlotta a Chanel cég accessoire dizájnereinek, akik elismerően bólogattak és tucatszor elmondták, hogy „c'est magnifique!”, ráadásul szerződést ajánlottak neki. Fél év gyakornokoskodás után a párizsi központban kapott volna státuszt, mint vezető tervező. Fél év? Hát mi az? De Anikó nem vállalta el, mert túl messze volt az üzem, és nem volt kedve négy átszállással – ebből egy metróút Créteil-ből a Bastille térig, onnan még egy másik a Défense felé, és végül öt megállónyi RER – azaz összesen két és fél óra utazással kezdeni minden napot. Hazajött Budapestre, elvégezte az egyetemet, és a KÖZGÁZ diploma után egy bankban lett fiókgazgató, aztán önálló terület-vezetői státuszt kapott, kicsivel később megint feljebb lépett, és tíz évig régiós igazgatóként dolgozott, amikor viszont az egészből eleje lett. Burnout, szívem.

Anikó ezt a harminc évet most egyszuszra mondta végig, a szeme se rebbent közben, mintha csak az előző napját mesélte volna el.

Hogy a fenébe csinálod, hogy nem látszik rajtad ebből a harminc évből semmi sem?????

Így, mondta Anikó, és lehúzta a vodkát. Csak addig csinállok bármit, amíg érdekel, amíg leköt, amíg látom benne az előrelépés, a fejlődés lehetőségét. Ami és ameddig jól esik.

Akkor... harminchárom éve az állomáson, azt ígértem neked, talállok egy jó kis lakást, egy belvárosit, ha lehet, mondjuk közel a Nemzeti Múzeumhoz, hogy kiülhessünk a kertjébe, ahogy itt a Csónakázó-tó mellé szoktunk, és ha megvan, szölok, és összeköltözünk. Aztán még csak fel sem hívtalak. Soha többet... Feljöttem Pestre, elkezdtem az egyetemet, és úgy éreztem, könnyebb, ha nem keverlek bele a nyűgös életembe, apám emléke is kísértett, az önálló élet felelőssége. Bocs... Én nem is tudom, miért jutott most ez

eszembe... Erről már kár beszélni, de mégis, hogy tiszta legyen a kép, ki kell mondanom, hogy ne haragudj!!!!!!!

Hagyd a csudába, legyintett Anikó. Lett volna még két jó évünk, na és!, persze, az két nagyon jó év lett volna, de nem több, ha akkor összeköltözünk is, két év után elhagylak, te egészen másra vágysz, hogy is mondjam, többre becsülöd a saját biztonságodat, talán túl sokra is értékeled, hogy mások ne is érinthessenek, ne veszélyeztethessék kialakított életrendedet, neked csak bezavar, ha túl sok minden történik veled, ha olyasmiben kell döntened, amiben minden választás kényelmetlenséghez vezet, azt alapvetően gyűlölöd, a megpróbáltatásokat is, jól döntöttél, a könnyebb utat jártad tovább, de engem meg, látod, visz a vérem, sehol nem tudok nyugton maradni, a férjem is alig bír követni, hát mit tegyek, ő is lassan hatvan, hiába volt válogatott pólós, akkor is elszáll az élet, nincsenek komoly ambíciói, se terve, egy nagy mackó, tele rajongással, meg a reménnyel, hogy mi ketten majd szépen megöregedünk. Ebben hasonlít hozzád egy kicsit.

Te férjhez mentél????? Nem is tudtam... Mikor??????

Igen, mondta Anikó. Tíz éve. Tudsz egyáltalán rólam bármit is? Római. Sármos center. Az a „pasta, bor, belcanto, fekete, sűrű haj” típus. Haha, csupa sztereotípiá, nem? Nem is nagyon bírja Pestet. Mindig Rómába vágynak. Ő is olyan érzékeny férfi...

Különös nyomatékkal mondta azt, hogy érzékeny, nem bántóan, lenézően, inkább együttérzően, mintha valami fogyatékról beszélne.

Sosem gondoltál rám azóta? Emlékszem, amikor elbúcsúztunk az állomáson, vetél két hot dogot, meg két sört, szorongattad a kezem, és ígéretted, hogy az első dolog lesz telefonálni, ahogy megérkezel a kollégiumba.

Ez volt az én kalandom... Lemondani rólad!!!!!!

Ez nem kaland, Iván, ez hazugság. Hazudtál nekem. De nem akarom rád olvasni, ennek így kellett lenni, mondta, aztán finoman megfogta a férfi asztalon pihenő kezét. Tudod, hogy van egy közös adósságunk, egy tartozás, amit viszont én sosem felejtettem el?

Nézte Anikó kezét az övéen.

Tudom.

Jó nő, gondolta. Negyvenkilenc. Egy kívánatos MILF. Anikó úgy tartotta a kezét, mint egy Chanel táskát, egy ritka, gyűjtői darabot, egy értékes tárgyat, s mint aki jobban ismeri azt a bizonyos tárgyat bárkinél, amit végül is ő tervezett, ő szabta ki és varrta össze, ami valamikor régen elveszett, elkeveredett az idők viharában, de most, hogy végre és véletlenül ismét előkerült, felidézheti ennek az érzékeny drága, és mindenképpen rejtélyes kalandokba keveredett csecsebecsének, az ő rajzasztalnál megfáradt kezének a történetét, melyet visszaszerezni bármennyi pénzt megér, sőt, aminek az ára, a csalás, a titok és az összeesküvés már magában is annyira izgató, hogy pusztán birtokba vétele is egyfajta kielégülés.

Talán ezért imádnak a végtelenül gazdagok végtelenül sokat költeni, mert minden kidobott ezer vagy tízezer dollár a „kis halál” éteri állapotába juttatja őket. (A vásárlás baszás, mondta a gyakornoka, egy végtelenül buta kis nőcske, akit a Moholy-ra sose

vettek fel, de már önálló projektekre vágyott, a liba.). Gyönyörrel fizetni meg a bűnt, kinek nem éri meg?, hiszen csalóvá és a bűnben cinkossá válás minden más létezésről és szövetségtől magasabbrendűbb jelenlét a földön, a kivételesség gondolata pedig nem állt távol Anikó elképzeléseitől.

Első látásra könnyebb volna ilyenkor nemet mondani, gondolta. Kimaradni. Hazamenni a feleségéhez, megvacsorázni, megnézni a Híradót. Ha igent mond, az talán mindannak tagadása, ami őt alkotja, de egyúttal annak is, amit Anikó a számára jelent. Ha igent mond egy kalandra vele, nemet kell mondania a nőre, akit valamikor szeretett. Ezek ugyanis nem újrakezdhető, hanem éppen, hogy még folyamatban lévő ügyek. A megcsalás persze egyértelmű, ha a feleségéről beszél, de lefeküdni Anikóval azt jelenti, hogy tulajdonképpen vele csalja meg őt. Vele ugyanis egy történetbe zártan él, még ha harminchárom éve nem is látta, vagy talán éppen azért, az emlékezés és a nosztalgikus önkény logikája szerint ő még annak a tizenhét éves lánynak a barátja, aki volt, ezért is ülhetnek most együtt ebben a bárban, ezért is emlékeztetheti Anikó egy elmaradt éjszakára, sorsuk megszakítatlan és folytonos maradt. Az igennel nemcsak házasságából, de ebből a narratívából is kilép. Nemet kéne mondani, gondolta, és azzal megerősíteni, ami volt. Hogy például egyedül Anikótól viselte el, hogy Ivánnak szólítja, holott gyűlölte ezt a nevet, a második nevét használta mindig, Barna, ez volt az igazolványában is, és arról, hogy a megyei tanácson Iván Barnának jegyeztették be, a barátai sem tudtak, talán a felesége sem, mert ahogy az öreg meghalt, első dolga volt névváltoztatási kérelmet benyújtani, mintha így semmissé tudta volna tenni, hogy apja szovjet imádatának és szervilizmusának születése óta szenvedő áldozata.

A többit már tudjuk. Igent mondani mégis mindig egyszerűbb. Nem az ígéret miatt. Az embernek lényegesen kevesebb dolgot kell végiggondolnia. Az igen, gondoljuk megengedően, mindig a másik felelőssége. Aki csábít, aki meggyőz, aki elad. Neki kell tudnia, mi a legjobb nekem.

(„Könnyebb kommunistának lenni, vagy nácinak, állatbarátnak, vegánnak, humanistának, migránsbarátnak vagy olyannak, aki a nőjét veri, könnyebb valamilyennek lenni, mint látszólag „semmilyennek”, könnyebb, mint mérlegelni, átgondolni mindezeket a lehetőségeket, mert a gondolkodás a legtöbb esetben a kétely és aztán a tagadás igényéhez vezet, ahhoz az imperatívuszhoz, hogy nemet mondjunk arra, amit bárki más állít és ígér nekünk, mert bárki vagy senki sem ismerhet minket igazán annyira, hogy megmondja, mitől lesz szebb és igazabb az életünk, az éttrendünk vagy a világgal való kapcsolatunk, épp ezért csak a magunknak tett ígéret lehet fontos, csak önmagunkra mondhatunk igent, minden másra az egyetlen jó válasz a nem... Én elfogadom, bárhogy is legyen, de ezek alapján kell döntened, Iván, gondold át, fontos-e neked, releváns-e még egy kamaszkori megállapodás...?”)

Elnyomta a cigijét. Még mindig csepergett az eső. Az árkádok alatt elcsendesedtek a fiatalok. Összebújva susorogtak, mint a galambok a templom ablakaiban.

Hogy tud manipulálni ez a nő, gondolta, milyen gátlástalanul, a felelősséget is könnyedén áthárítja rám, mintha én hoztam volna föl azt az elmaradt éjszakát, s az

én „igenemre” neki még lehetne mondani „nemet” és „nemet”, és ha én „nemet” mondanék arra, hogy lefekszem veled, voltaképpen azt jelentem ki, hogy áruló vagyok. Boszorkány ez a nő!

Hát tessék! Igent mondott, itt van, a feleségének azt hazudta, hogy egy *Épített örökség és fenntarthatóság* című, örökségrehabilitációs és urbanisztikai konferenciára megy, elvégre azért mert ötvenéves, még nem szabad elzárnia magát az új szempontoktól, technológiáktól és tendenciáktól, mert ezek a ma még tapogatózó irányzatok pillanatok alatt általános gyakorlattá válnak, s tényszerű valóságukban már késő lesz megismerkedni velük, magyarázta Katinkának, aki nem nagyon értette, mivégre ez a szenvedélyes és kimerítő előadás a dolog szakmai részéről, sose szólt bele, hogy a férje mikor és hova megy, de nem fogott gyanút, bízott az emberekben, ahogy Anikó talán már fiatalkorában sem igazán, Katinka számára nem volt a dolgoknak mögöttese, második jelentése, a vérrög az vérrög, nem is idézőjelezhető, ha igen, az nyelvtani értelemben is műhibát jelent, vagyis azt, hogy valami mégis elzárta az eret, és ebből adódóan a szakvéleményben felbukkanó különböző lehetséges jelentésrétegek mind ugyanazt jelentik, a halált, de nemcsak orvosi tapasztalatai miatt volt mindig egyenes, jelleméből adódott, hogy az életet jónak és eredendően helyes lehetőségnek tartotta, még bűnözők esetében is, ezért is ellenezte mindig a halálbüntetést, mert, Anikóval ellentétben, képtelen volt az élő anyagot a lélek létezésétől elkülöníteni, s nem a matéria átalakíthatóságában hitt, ami egy orvostól nem lett volna éppen meglepő, hanem abban, hogy a lélek gyógyítható, s ezzel a jótékonyssággal fordult mindig Barna felé is, és nem firtatta, hogy mit csinál, most is úgy eresztette útnak, mintha csak a boltba menne, szabad volt, és mindezek után Anikó elég pofátlanul nem jelentkezik, de még csak fel sem veszi a telefont.

Kezdett megéhezni, késő délután volt, gyakorlatilag reggel óta nem evett. Nem akart a szállodában enni, ezt már tényleg meg akarta Anikónak tartani, egy gyertyafényes nagy vacsorát, aperitiffel, pezsgővel, az étteremben remek volt a homár, de a rozé kacsamell se rossz, így tervezte el, és éppen ezért nem is akarta eltömní magát, viszont tudott a közelben egy kis kínait, arra most gusztusa is lett volna, egy jó, szójás, zöltséges cuccra, édes savanyú levesre, előbbit natürlích pálcikával, mert villával enni a gung bao-t több, mint blaszfémia, még ha ebben ott is van az európai ember gögje, persze, hogy képes megtanulni a számára leghaszontalanabb dolgokat is, és csak hogy fensőbbségét és kulturális mindenevőségét bizonyítsa, botokkal ügyetlenkedik, pedig megvannak a jól kitalált evőeszközei, de divatot csinál ebből is, mint a Jakuza tetoválásból, meg az afrikai szobrokból, az indián karkötőkből meg a gyrosból is. Tényleg, van egy jófej arab az áruház mellett, jutott eszébe, és ezekben az időkben, amikor terjed a Koronavírus okozta influenza, talán megbízhatóbb, mint egy kínai, ha ugyan egy arabra lehet mondani, hogy megbízható („Tudjuk mi, mit keresnek itt, hogy nem fogják elkiáltani magukat karácsonykor, hogy *Allahu Akbar* a mise alatt? Nem, szívem, nem tudjuk.”), és akkor már általában, itt az osztrák határ mellett, a gőzgombóc és a vadas elválasztóvonalán, mondhatni Kelet és Nyugat gasztronómiai cezúráján melyik a megbízhatóbb, a kínai vagy az arab?, ez a vég, ez a teljes paranoia, de jogos,

elvégre Amir magyarul se tud még, ugyan nagyon aranyos fiú, mindig ad extra szószot, de csak egy éve érkezett, és hát hogyan?, honnan?, kihez?, miért? („Istenem, hol vannak a régi jó kifőzdek, bassza meg!?”)

Maga sem értette az érzéseit. Sosem volt baja senkivel. Ma sem gyűlölte egyiket sem, egyszerűen csak kezdte nem szeretni az arabokat, a kínaiakat és az angolokat, az oroszokat és a törököket, ahogy egyre több magyarral szemben is lettek ellenérzéseit. De hát mitől? A kor? Hogy ötvenéves és fáradt? Tudta, hogy egy hajléktalan, ha visszatásítónak tűnik is, gyakorta nem önhibájából él úgy, ahogy él, és talán éppen azok miatt, akik olyanok, mint ő, akik azt, hogy „gyakorta” gyakorta hozzáteszik személyes élménybeszámolóikhoz, jelezve, hogy azért igenis vannak kivételek, akik miatt nem árt az óvatosság, és akik egyáltalán nem érdemlik meg a humánus ember jóérzését, elvégre maguk juttatták oda magukat, ahonnan nincs visszaút. És ezt, hogy „nincs visszaút” úgy tudták mondani, mintha ez felmentené őket az alól, hogy segítsenek. Tudta mindezt, de tehetetlennek érezte magát, és ez a tehetetlenség, hogy nem tud igazából segíteni sem a menekült szíriaiakon, sem a nyomorultakon, de még az anyján sem tudott annak idején, ez az érzés és lelkiismeret-furdalás feldolgozhatatlan erejű félelemmel töltötte el, hogy akkor ezek szerint rajta sem fog majd senki segíteni, ha egészen megvénül, ha magatehetetlen lesz, ha menekülni kell, mert katasztrófálissá válik a helyzet, és amikor ezt érezte, s egyre gyakrabban kellett éreznie, mindig magát sorolta első helyre, nem mások igazságát vagy szükségleteit, mintha már akkor és azonnal el kellett volna kezdenie a világégésre való felkészülést.

Szóval nem eszik kínait. A gyrosossal még vacillált.

Erről sem szeretett beszélni. A félelmeiről. Szégyellte, vagy csak nem akarta elárulni, hogy egyedül érzi magát, hogy retteg az öregedéstől, és attól, hogy hetvenévesen idegenektől kell majd alamizsnát koldulnia. Pedig amúgy mindenki a félelmeiről beszél. A tompán sajtó „lelkifúrjaikról”, a „napi stresszről”, a szegény kivágott fákról, a vonuló migránsokról, a devizahitelről, az elfogyó magyarokról, a hígmagyarokról, a zsidókról, az antiszemitékről, a nőkről, a nem nőkről, a nem férfiokról, a betegekről, általában a betegségekről, nézd csak, jutott eszébe, olyan változatosan beszélnek, mesélnek, litániáznak, áradoznak a testi nyavalyákról, a magukéról vagy máséról, mint Walther von der Vogelweide a szerelem gyönyörűségeiről. („Halálkultúrában él a Nyugat, fiam, te csak bízz a kommunizmusban!”) De, ahogy tapasztalta, a félelmét őszintén senki nem fogalmazza meg, csak az ellenséget rajzolja körül. Félni csak szellemi munka árán lehet, mivel gondolkodásunk is abból a félelemből fakad, hogy egész életünk értelmetlen, céltalan, semmibe vivő és félelmetes. Minden nagyszerű dolog, gondolta tovább időzve a keskeny erkélyen, a nyelvek, a művészetek, a templomok, mind ebből a félelemből fakadnak. Hogy Michelangelo Dávidja? A Mona Lisa tünékeny mosolya? Az ezerszer végiggondolt, más és más nézőpontokból megtekintett, átélt, tagadott, megértett és elfogadott félelemből kikristályosított tudás remekművei! A félelem sosem lehet olyan egyszerű, hogy Amirnak, meg a hungarikum címkével ellátott Erős Pistából hamisított csípős szószának ahhoz bármi köze is lehetne. Amit szeretünk, félünk elveszíteni, de amit féltünk, nem biztos,

hogy szeretjük is, azt a robosztus, barna olajfestményt például, amit a nagynénjétől kapott, és állati drága volt, azt féltette, de közben utálta is, és Amirt nem szerette, de néha arra gondolt, mi mindent veszített el, amit szeretett. Amir már nem fél semmitől. Hic et nunc létezik, és meglehetősen ezért félelmetes. Mert a mi félelmünk még jövő idő. A „valami rossz lesz” állapotából való visszatekintés a „még minden rendben van” pillanatára. Nem akarsz *félni fogni*. De megelőlegezed magadnak, hogy félni fogsz. A jelen csupa harag és bizonytalanság és híg Erős Pistával elbarmolt gyros, amiért Amirt utálni lehet. Sokszor volt az az érzése, hogy az emberek ostobák ahhoz is, hogy féljenek. Félni túl absztrakt, de legalábbis összetett, hogy a tömeg rosszérzésének alapja legyen. Gyűlölni, gyilkolni, szobrokat ledönteni tényszerű.

Úgy döntött, mégsem Amirhoz megy, hanem a „Legendásba”. Mert meggondolta, megrágtá, meghányta-vetette magában, és „félve maradt”, azaz maradt benne némi rossz érzés, hiába gondolta át az imént az egész problémakört olyan logikusan. Az ember érzelmi reakciói egyáltalán nem logikusak.

Lassan szürkülni kezdett az ég, s talán volt rá esély, hogy a sötétség előtti utolsó órákban kisüt még a nap, de úgy érezte, az is inkább csak emlékeztető lesz az egyedül töltött, végig nosztalgizott délutánra, „rezümé”, mint a filmsorozatok következő epizódjának elején az addig történetek összefoglalója, mert valahogy érezte, hogy ma már akkor sem fog történni semmi érdemleges, ha eláll az eső vagy előbukkan egy kicsit a nap, bár a bágyadt fények a nedves városon visszaidézhetik még a gyermekkor terveit, a bakfis Anikó nyurga alakját, ahogy pattogó mellel szalad az akkor még működő villamos után, a vágyat, hogy ezeket a melleket ismét a tenyerében tartsa, annak reményét, hogy bár megszegve a Tízparancsolat diktátumát, újra szabad lehet, mely szabadságtól félt is egy kicsit, mert tudta, hogy ötvenévesen csak durva szabályszegeként lehet boldog, felesége van, megszokásai és rutinjai és vannak írott és íratlan törvények, amiket felnőttként már nem vehet olyan könnyedén, ilyen „öregen” csak ezeket megszegve érezheti pár pillanatra „fiatalnak” magát, még inkább annak a laza fazonnak, aki fittyet hány az előírásokra, a megkövetelt jómodorra, a business casual elvárásaira, amilyen mindig is lenni szeretett volna, de amellet, hogy tartott ettől a szabadosságtól, kívánta is, most, hogy mindjárt ötvenegy lesz, pár napra hátat fordíthatna az állandó hajszának, a kötelességteljesítésnek, kiélvezhetné, hogy jutott valamire, lehetne kicsit nyegle, kicsit nagyképű, megmutathatná ennek a poros, kicsit mindig nedves kisvárosnak, hogy ő az a menő mérnök, aki megengedheti magának, hogy egy igazán jó csajjal az oldalán vonuljon wellnessezni minden délután, ő lehetne az irigyelt „őszes halánték”, aki egy tininek megértő és kielégítő „apafigura”, egy negyvenesnek tapasztalt hiéna lehet, aki tehát lazán fölszedhetne tizennyolc éves, élményekben és magányukban elkeveredett kis csajokat, kipróbálhatja férjükbe beleunt feleségeket, vetíthetne nekik, mert már van mit vetítenie, és tudja, hogy kell eladni az árut, ezer üzleti tárgyalás után bárki combjai közé bedumálná magát, és ami a leglényegesebb, már képes arra is, hogy, empatikus legyen, egy megértő sármőr, meghallgassa és megvigasztalja a csöndes örület határán tántorgó lányokat és asszonyokat, akiket kaland, remény, megbecsülés nélkül hagyott az élet, s az önképüket, mint egy

fényt kapott negatívon a lényeket, kitörölte a nyomorult kamaszkoruk, a hülye apjuk, vagy éppen az, hogy volt egy kamaszlányuk, akiért *végiggűrítették* az elmúlt húsz évet egy alkoholista férfi oldalán, hogy mindig meg kellett felelniük egy „pasinak”, mert a nők sorsa már csak olyan, hogy az életük elején és a végén keresik önmagukat, az igazságot, ifjan még a másokét, az emberiségét, a világét, a wild life-ét, a Dél-Amerikában kávé szedő gyerekeket, korosabban meg már csak a saját, mindig elmaradt boldogságukat, és akkor már bármi áron, rutinnal, ésszel, felülemelkedve és objektíven és tárgyilagosan és radikálisan, és ebben alapvetően különböznek mindannyian, bakfisok és érett nők a Férfitől, aki sosem keres sem igazságot, sem boldogságot, mert tudja előre, hogy hasztalanság volna olyasmit keresni, ami nincs, fiatakként a saját teste szabadságára gondol, és ötvenesként is csak annak a valahai kölyöknek testi szabadságára vágyik, aki volt, aki azért akart költő lenni, hogy dughasson, vagy épp azért nem lett költő, mert attól félt, hogy egy költő nem imponál eléggé, ezért nem is dughat jó csajokat, miközben persze egész életében gyűlölte az összes költőt, mert ő nem lett az, pedig mekkora tervei voltak, de lemondott az álmairól, és menő semmirekellő lett, aki a városban minden nőt megdugott, akiket egyébként a költő ismerősei is, a férfi egyszerűbben működik, mert a fejében mindig az a tizennyolc éves vagány marad, akit csak egy dolog érdekel, és egy atlétikusan *végigdugott* élet után, hetvenévesen már nem foglalkoztatja más, csak a bográcsolás, meg hogy elég hideg legyen a sör vagy a fröccs, és hogy a halászlé milyen apró trükköktől halászlé igazán, és ebben nem különbözik Amir vagy ő, vagy az árkádok alatt ücsörgő srácok, mert ebben az agyat előntő szürkületben egyforma szürke mindegyikük, bár, és láss csodát, tényleg kisütött megint a nap, ő legalább azok közé sorolhatta magát, aki húszéves koráig, amikor megismerte a feleségét, Katinkát, tényleg mindenkit megkapott, akit akart, csak Anikót nem, de persze, Anikó lett volna a legjobb, mert Anikó kicsit olyan, mint a férfiak, nem igazságvágy és a boldogság hajszolása érdekli, csak a saját teste szabadsága, ilyen volt fiatalon is, gyereket sem szült, igaz, Katinka sem, és bár Anikónak van egy férje, az olasz vízilabda sztár, mégsem kapcsolatban van, inkább kapcsolat felett, Anikó sosem sérült, nem is boldogtalan, meghallgatni se kell a bánatát, egyszerűen ideális lenne arra, hogy „törvényszegő” legyen, és laza és menő és fiatal, és hogy Katinkát vele csalja meg, de Anikó nincs itt, nem jelentkezik, és a telefonja is egyfolytában süket.

VITÉZ FERENC

Napharangozó

IN HONOREM BÁGER GUSZTÁV

„*A szél iránya belenőtt a fába.*”
(Báger Gusztáv)

A Könyv

Az a Könyv ott íródik
a fűszálak között.
Betűit senki se látja,
elmossa a harmat.

Hangyanapló a csillagoknak,
akik nem tudják, milyen egyedül
lennénk, ha nem hagynánk
magunk után legalább
egy kísérletet.

Jósok

Varjak vagy galambok?
– nem tudom.
Nem látni jól a ködben.
S nem hogy az augur botja
ma merre mutat.

Mindegy is.
Nekem más dolgom van.
Addig még ki kell ürítenem
a fiókokat.

Szépen

Nyílpehelyként élsz.
Úgy, ahogy a sirályok
metszik az eget.

Tükör

Ha bekopogtatsz egy vershez,
a sorok mögött meglátod az igazi
arcodat, és külön tudod választani
az életet a létezésétől. Azt is megérted,
hogyan mit akart mondani Pál apostol
a tükörrel.

Új Kezdet

Szinte még csak pirkad.
Asztalhoz ülök, s előveszem
a tegnapi este félig írt
papírlapot.

Arrébb teszem, s betakarom
az arcomról lekapart
földdel a barázdaszélre
hullt magot.

Látomás

Elment az erdőbe.
Megkereste a kunyhót – még kiskamasz volt,
mikor fölépítette, hogy legyen hová
néha elrejtőznie.
A kunyhó helyén kőből épült
menedékházat talált.
Belépett.
Ott ült egy angyal a kandalló előtt –
tenyerében egy üveggolyót tartott,
azt mondta, hogy „ez a tied volt”, öreg.

Elszégyellte magát, hogy megfélekedezett
az álmairól.

Kígyó rítus, 2020

Levél

Barátom, ne félj semmitől!
Az egyensúly nem engedi,
hogy sokáig barangolj a mélyben.
S a toronyból majd olyan messzire
látsz, mint a sasok és angyalok.

Egészen addig,
ahol gyémántkeréken
gurulnak eléd az Igék.

Napharangozó

Újraolvasni Tandorit, Juhászt,
külön-külön és együtt,
dédelgetni a „talált tárgyat”;
énekelni a Virradat zsoltárait –
harmatozzék Kegyelem és hála.
Eljutni a Teremtés katarziséhoz,
tüzet lehelni a fagyba.

Megtanulni, hogyan kell
belekapaszkodni a Napba.

SZAKONYI KÁROLY

Lajos bácsi*

EMLÉKEK KÁDÁR LAJOSRÓL

Apám még jóval a születésem előtt főpincér volt a Margitsziget Nagyszálló éttermében. Kollégái közül az egyikkel különösen jó barátságba került, egyidősek voltak, és mindketten vidékről származtak, apám csaknem gyerekként, tíz-valahány évesen a Dunántúlról, a később Burgenlandhoz csatolt Fülesről (Nikits), ahol a Zichy birtokon nagyapám uradalmi gazda volt. Nagyanyám fivére Budapesten volt vendéglős (Bécsben tanulta a szakmát), apám hozzá került fel pincértanulónak, itt érte a háború, besorozták és tizenhatban kikerült az olasz frontra. Az őszirózsás forradalom után leszerelt, neves éttermekben, szállodákban dolgozott, így került a Szigetre is. Említett kollégája – Kádár Lajos – az Alföld világából jött Pestre, a háború őt az orosz hadszínterre sodorta, nem volt olyan szerencsés, mint az apám, fogságba került, mégpedig borzasztó körülmények közé, a doni szénbányákba. Rabszolgasors jutott neki, s ha a golyók nem érték is a harcokban, itt a halál torkában érezhette magát.

Az elegáns szigeti Nagyszállóban apám fizetőpincér volt, főúr, Kádár Lajos azonban csak felszolgáló, mivel ő nem tanulta a szakmát, a háború után különféle munkákból tartotta fenn magát és feleségét, Török Etelt, a pincérségbe csak belecsöppent. Élményei – a tiszaháti táj embereinek a sorsa, pásztorok, juhászok életmódja meg a háború, a szörnyű fogság – írásra serkentették. Nem tudok róla, hogy miként érintette meg az irodalom, mit olvasott, kit ismert, de feltételezem, hogy éppen a pincérkedés idején – minthogy jó helyeken dolgozott – találkozhatott a művész vendégek között írókkal is, főleg a Szigeten, hiszen ha csak Szép Ernőre gondolok, akkor eszembe jut, hogy voltak, akik a szigeti panziók valamelyikében éltek. (Legénykorában Ady Endre is.) Csupán azért gondoltam erre, mert apámra hatással voltak művész vendégei. Némi írói próbálkozásáról tudok is, megmaradt egy füzetbe írt története arról, hogy Fülesről a húsvéti ünnepek előtt mint mentek a bátyjával kalapot vásárolni Bécsújhelyre, és útközben hogyan gyűjtöttak a kukoricabajuszából megtömődött, maguk farigcsálta pipára.

Apám tudott Kádár Lajos írói ambícióiról, azzal segítette, hogy átadta neki a szabadnapjait, hadd írhasa a regényét szoba-konyhás lakásukban, ahol a konyhában Etelka asszony varrógépe állt, minthogy ruhák varrásával foglalkozott.

Mikor megszülettem, már *volt Lajos bácsi*, főleg arra az időre emlékszem, amikor 1937-től megvolt a vendéglőnk a hetedik kerületben, és ő gyakran eljött, az üzlet tágas konyháján ült le velünk (húgommal meg velem) mesélni. Az óriásról mesélt, aki a Dunába lógatja a lábát, és a fülében lakik egy törpe. Ez a törpe néha belekapaszkodik az óriás kajla bajuszába, és azon hintázik. Húgom Lajos bácsi egyik térdén ült, én a másikon, s hol egyikünk, hol másikunk fordította maga felé az arcát, hogy *nekem mondja, nekem mondja!* Frissében hozta megjelent könyvét dedikálva. A *Doni ha-*

* lásd: Életünk 2020. május – június

lálbánya már megvolt, sokszor hallottuk megjelenésének kalandos történetét, hogyan vitte fel Zilahy Lajos lakására elegáns aktatáskában a kéziratot, mert ha a kéziratot sutba lehet is vágni, a drága táskával el kell számolni. Móricz Zsigmondot is emlegette, hogy mennyire dicsérte, szorgalmazta a hadifogoly napló megjelenését.

Nagyon szerényen éltek, voltunk náluk a Kmetty utcában, a konyha tele volt ruhaanyagokkal, cérna és szabókréta meg gombostű – ezek voltak Etelka néni körül mindenütt. Őt mindig gondterhelten láttam, arcán – noha kedves, szelíd teremtés volt – némi szomorúság tükröződött, annak ellenére, hogy szeretetben éltek. De talán a férje váratlan írói felfutását követte nehezen. Ami azt illeti, nem is nagyon jártak el sehová. Amikor Kádár ismert író lett a *Rozika*, a *Tyúkász Péter*, a *Cigányok* után, nélküle utazott a vidéki felolvasó körutakra, vagy más népi író társaságában, vagy egy minisztériumi, sajtókamarai tisztviselővel. Abban az időben már babos, lazán kötött csokornyakkendőt viselt, művészieset. Novelláit hozták a lapok, a kiadók is fizették a könyveit, de hogy az előlegtől a végelszámolásig megéljenek, apám – az üzletember – baráti kölcsönökkel kisegítette.

A Kmetty utcából a Rákóczi útra költöztek, a 2o. szám alatti házba, ahol egy tágas lakásban éltek, minthogy a helyiség a *Tücsök* egyesület irodája volt. Aztán onnan kerültek az Elemér utcai kétszobás lakásba, (mai neve Marek József utca) itt élt haláláig.

Arra is emlékszem, hogy elhozta a vendéglőnkbe Sinka Istvánt. De nem nálunk volt a népi írók egy csoportjának asztaltársasága, köztük Erdélyi Józsefnek, Szamadó Ernőnek, Sinkának és másnak, hanem Kádár Lajos egyik sógorának a vendéglőjében, a Szentkirályi utcában. Sinka azonban dedikált apámnak két könyvet is, a *Himnuszok Kelet kapujában*, meg a *Pásztorének* címűt. Veres Pétert is Kádár Lajos révén ismertem meg. Sokat hallottam akkoriban az *őstebetségekről*. Nagy kultusza volt annak, hogy a népből jönnek a valódi tehetségek, magukkal hozva az élet valóságát. Móricz Zsigmond is hirdette ezt. Felfigyelt mindenkire, segítette őket. Ott volt például *Örvös Lajos*, novellákat írt, maga mellé vette a *Kelet Népe*hez, rábeszélte, hogy tanuljon franciául, ki is került a Sorbonra, s lett Balzac-kutató meg jó fordító. *Kopré József* is ott látbatlankodott Móricz körül. És egy dunántúli költőt is jó szívvel támogatott, *Sümegi Tóth Tivadart*. Ezt a szolid fiatalembert sokra tartotta, az OTI-nál (Országos Társadalombiztosítási Intézet) szerzett neki szerény állást, de Kádár révén beajánlotta hozzánk is. Minden délben ott ebédelt nálunk a vendéglői családi asztalnál, és hogy ne érezze ajándéknak, átvette velem, másodikos elemistával a leckét. Ő is laza kötésű csokornyakkendőt viselt, fekete haja a vállát verdeste, sovány volt, tüdőbeteg. Negyvenkettőben halt meg, Móricz még búcsúztatta a lapjában, aztán ő is elment. Kilencedik születésnapomra kaptam tőle egy Petőfi Összest, bordó vászonkötésű kötetet, ajánlásul azt írta bele: „*Ha elhagytad majd a mesék világát, olvasgasd ezt a könyvet, és tanuld meg becsülni a költészetet*”.

Megbecsültem. Az ő megismerésük kelthette fel bennem az érdeklődést az irodalom iránt. Kamaszkoromban aztán sokat olvastam, késő éjszakáig faltam a könyveket (az volt a mi televíziónk). Klasszikusok, világirodalom... Móricz, Tersánszky, Tamási Áron... Láttam őket a könyvnapokon. A sátraknál a kórúton, a Nemzeti Színház felé. Meg ott is, a téren. Az Athenaeum meg a Stádium sátra... A negyvenkettes nyár, Lajos bácsi dedikálja a könyveit.... Móricz még ott van, szeptemberben vitte el az agyvérzés... Aztán jöttek a háborús évek. De az már egy másik történet.

FEHÉR ZOLTÁN JÓZSEF

„...békéscsabai víg napjaink emlékére...”

TAKÁTS GYULA 1982. ÉVI KÖNYVHETI
SZEREPLÉSEI BÉKÉSCSABÁN ÉS SZOLNOKON
ÉS AZOK ELŐZMÉNYEI

A Takáts Gyula könyvtárában található, mintegy 1300 dedikált kötet ajánlásai közül mind szépségével, mind tartalmi gazdagságával kiemelkedik Képes Géza verses dedikációja, mely a Békés Megyei Könyvtár Lipták Pál nevéhez köthető bibliofil kiadványai sorában megjelent egyik kötetében található.¹ Ez a megkapóan kedves, emelkedett és sokat sejtető szöveg készítette a kutatót arra, hogy feltárja Takáts 1982-es békéscsabai és szolnoki utazásának előzményeit, körülményeit.

A dedikáció szövege:

Ajánló sorok Takáts Gyula barátomnak

*Könyvnapokon született ez a könyv – láttad Magad is tán
– Békésben jártál épp azidőtt Palinál.**

*Izgalom és nagy öröm nekem az, hogy küldhetem és már
látlak, amint kinyitod s vallani kezd a titok –
Tűlzás ez? Dehogysis! Hisz minden mű titok: ebbe
nem láthat bele más, mint aki szívbeli társ.*

mindenféle újévi jókívánságokkal küldöm

Képes Géza

Budán

1983. január 17-én

(De az ajánló sorok születésének

dátuma: 1982. október 17-e!)

*Lipták Pál

Kossuth-díjas könyvtáros

Az ajánlás egyik különlegessége, hogy *-os jegyzetet tartalmaz, ami meglehetősen szokatlan ebben a műfajban (versben is, dedikációban is). Ráadásul a jegyzet nyilvánvalóan nem a címzettnek szól; Képes Géza tisztában volt azzal, hogy Takáts Gyula nem felejtette el a Békés Megyei Könyvtár meghívására és szervezésében alig több, mint fél évvel korábban történt Békés megyei szereplését és jól ismeri Lipták Pál könyvtárigazgatót. A jegyzet itt üzenet az utókornak.

A kötet megérkezését Takáts az 1983. január 19-én kelt naplójegyzetében is rögzítette:

A nagyszerű Lipták Pál adta ki nagyon szép kiállításban száz példányban a Quasimodót. Ebből az 57. példányt ajánló sorokkal együtt küldte el nekem Képes Géza.²

Takáts Gyula sem 1982 előtt, sem az után nem járt Békéscsabán, utazása azonban mégsem előzmény nélküli. A békési kapcsolat első dokumentálható nyoma Lipták Pál 1976. február 10-én Takáts Gyulának írott levele, melyben a következőket olvashatjuk:

A mai napon megküldtük Önnek a Megyei Könyvtár háziyomdájában készült munkáinkat: Fodor András, Csorba Győző és Simonyi Imre versesfüzetét. E kereskedelmi forgalomba nem kerülő bibliofiliákkal kívánjuk író és költő barátainkkal kapcsolatainkat elmélyíteni.

A magázó megszólítás igazolja, hogy ez volt az első megkeresés, a kapcsolat indítása. A megküldött kötetek pedig a *Poesis Hungarica I.* bibliofil sorozat, egyben Lipták Pál könyvkiadói tevékenységének első darabjai voltak. Az 1974-ben, Fodor András kötetével indult sorozat történetének éppen 1976 volt a legtermékenyebb éve, amikor is hét kötet látott belőle napvilágot.

A következő levélben, 1976. július 20-án, Lipták már nemcsak további kötetek megküldéséről ad információt, hanem fel is kéri Takáts Gyulát, hogy legyen a sorozat egyik szerzője, szereplője:

Szorgalmasan küldözgettük számadra eddig megjelent füzeteket, melyek számát sorozatként tízre szeretnénk növelni.³ A még hátralévő négy füzet egyikét Neked szeretnénk felajánlani. [...] Nagyon örülnénk, ha szerény ajánlatunk kedvezően fogadnád és segítségünkre lennél azzal, hogy illusztrációként 3-4 rajzodat is elküldenéd.

Szerzői díjat fizetni sajnos nem tudunk, honoráriumként adjuk az elkészített 250 példány felét, míg másik felét mi küldjük számozott barátainknak.

Nagyon fontos információ ez a sorozat köteteinek terjesztési módjáról. Egyik felét maga a szerző küldte el (vagy adta át) családtagjainak, barátainak, pályatársainak, legtöbbször dedikálva. Nagy részükből mára már könyvgyűjtőknek (köztük e sorok írójának is) megbecsült kincse lett. A „számozott barátaink” alatt, akiknek a Békés Megyei Könyvtár küldte el a köteteket, egyrészt a már korábban megjelent szerzők értendők, másrészt pedig azok a számon tartott barátok, akiket Lipták Pál, valamint a vele társszerkesztőként végig együttműködő Fodor András megnyerni kívánt a sorozat számára.⁵ Ezen kívül azok az intézmények, könyvtárak kaptak példányt a sorozat köteteiből, amelyek bizalmát és érdeklődését igyekezett elnyerni Lipták Pál.

A felkérés eredménnyel járt, amint az a könyvtárigazgató-kiadó 1976. augusztus 8-án kelt leveléből kiderül:

Megtisztelő készséged – hogy rajzot s verset kaphatunk Tőled – igen megörvendeztetett.

A szöveg további részében pedig technikai részletekről tájékoztatja a költőt, illetve ezekben kéri egyetértését, együttműködését. 1976. október 7-én pedig már az első

szedésmintákat küldte el Takáts Gyulának. S az év legvégére maga a kötet, a *Fogadj be világ* is elkészült.

A további levelek még rendre a sorozatról szólnak, de már nemcsak Takáts Gyula készülő, majd elkészült kötetéről, hanem egyre erősödő együttműködésről is. Takáts Gyula nagyra értékelte ezeket a bibliofil kiadványokat, s távolról érkező javaslataival igyekezett azok színvonalát emelni. A következő, 1976. október 29-én kelt Lipták-lévlével már azt érezteti, hogy ez a folyamat elkezdődött:

...örömmel olvastam Kiss Dénes elismerő sorait, melyeket mellékelten visszaküldök. Nem tudom, felvegyük-e őt a számozottak listájára, ha akarod, szívesen megteszem, van kb. 8-10 üres helyünk.⁶ [...] Ha írna a füzetekről valaki, az jó lenne, mert az én főhatóságom nem lelkesedik túlságosan ezért a tevékenységért. Nem hasznos. Szinte furcsa, könyvtáros berkekben sincs észrevehető visszhang.

Takáts Gyula kötetéről, röviddel annak megjelenése után, Csányi László írt ismertetőt.⁷ Ebben hangsúlyosan méltatja a Békés Megyei Könyvtár szokatlan vállalkozását, a kötetek bibliofil értékét, s nem utolsósorban azt, hogy a kiadványok a legkiválóbb kortárs költők verseiből adnak válogatást. Lipták Pál kívánsága ezzel ugyan teljesült, ám a megyei napilapban megjelent rövid írás nem váltott, nem is válthatott ki országos visszhangot. Az első méltó sajtónyilvánosságot csak 1985-ben kapta meg e nemes vállalkozás, amikor is Kabdebó Lóránt készített interjút a sorozat társszerkesztőjével, Fodor Andrással, valamint mindenesével (kiadójával, tipográfusával, több kötetének illusztrátorával), Lipták Pállal.⁸ Ekkor azonban már a *Poesis Hungarica* második sorozata is a 16. köteténél járt...

De térjünk vissza Takáts Gyula még készülöben lévő kiadványához, Lipták 1976. november 27-én kelt leveléhez, melyben egyebek mellett ezt olvashatjuk:

... soron kívül beköttem verseidből néhány példányt mutatóba. [...] A füzetet s a verseket nem én dicsérem, itt mindenkinek nagyon tetszik.

Amennyiben a többi szerző munkáiból is készültek még a korrektúra előtt ilyen mutatványpéldányok – s okunk van feltételezni, hogy igen, hiszen miért lett volna éppen Takáts Gyula egymaga ilyen „kivételezett” helyzetben –, akkor ez mindjárt magyarázatot adhat arra a kiadástörténeti érdekességre, hogy e bibliofil kiadványok szinte mindegyikéből készültek számozatlan példányok is, az antikvár piacon máig találkozunk velük. S hogy a Takáts Gyula verseiből mutatóba bekötött példányok korrigálatlanok voltak, arra Lipták három héttel később, 1976. december 17-én kelt levelének részlete világít rá:

Kiszedtük a 23 verset, ha korrigáltad, néhány nap alatt elkészülünk a nyomásával is. [...] Ha átnézted, légy szíves mielőbb visszaküldeni.

A levél alján Takáts Gyula kézírása: „A *‘Fogadj be világ’* könyvemről értesít.”, a hátdoldalon szintén a költő keze nyoma: „*Lipták Pál levele / Takáts Gyula*”. A költő tehát a korrektúra kézhezvételekor tekintette művét megvalósultnak, amely aztán valóban

napokon belül, 1976-os megjelenési évszámmal hagyta el a Békés Megyei Könyvtár háziyomdáját.

A két alkotó – költő és könyvtáros-kiadó – együttműködése ezzel azonban nem ért véget. Takáts Gyula közvetlenül kötete megjelenése után írott levelét ugyan nem ismerjük, Lipták 1977. január 18-án írott válasza viszont sokat elárul:

Javaslataidat további munkánkhoz köszönöm [...] Tanácsaid variálva arra gondolok, tíz grafikustól rajzokat kérek, s minden grafikushoz egy-egy költő verseivel társulva, füzet vagy antológiaként jelenhetne meg. [...] Nagyon örülnék, ha újra közölhetnék verseidet.

Az utolsó mondatot Takáts Gyula aláhúzta, az előzőhöz pedig *-os megjegyzést fűzött: „*Würtz Ádit választom!*”. S ami még fontosabb: itt találkozunk a *Grafica Hungarica* sorozat ötletének talán első, de mindenképp korai megfogalmazásával.⁹ Az pedig egyáltalán nem meglepő, hogy Takáts Gyula javaslatai e tárgyban inspiráló hatást gyakoroltak Lipták Pálra; közismert, hogy mindketten kiváló festő- és grafikusművészek voltak.

A *Fogadj be világ* megjelenése után a kapcsolat ritkulni, lazulni látszik, ez azonban erre az időszakra vonatkozóan még valóban csak látszat. Lipták Pál 1979. április 16-án írott üzenete azt bizonyítja, hogy Takáts hagyatéka e helyen hiányos:

Sajnálattal vettem a hírt, hogy nem köszönthetünk körünkben a könyvhét alkalmával. [...] Javaslatod Paolo Santarcangeli füzetére szívesen veszem, de sorozaton kívül. E sorozatot húsz kötetre terveztük s a szerzőkkel már megállapodtam. Ezt követően új formátummal jelentkezünk. Arra kérek, ha ezt a javaslatot megfelelőnek tartod, légy szíves intézkedni.

A könyvheti rendezvényre szóló meghívólevél – akár a Békés Megyei Könyvtár küldte azt hivatalosan, akár Lipták személyesen – sajnos hiányzik Takáts hagyatékából. A meghíúsult könyvheti szereplésnél azonban sokkal fontosabb, hogy újabb dokumentumát látjuk annak, miként vállalt szerepet Takáts Gyula a könyvtár bibliofil kiadványainak alakításában. E mostani szerepvállalás előzményét és okát pedig Paolo Santarcangeli 1979. február 8-án, Takáts Gyulának írott levelében találjuk meg:

Ezzel [a közelgő hetvenedik születésnapjával – FZJ] kapcsolatban egy kéresem-kérdésem is volna Hozzád. Egyrészt: véletlenül jöttem rá, hogy létezik, a békéscsabai Megyei Könyvtár kiadásában egy igen szépen kiállított vers-sorozat, melyben, többek között, megjelentek Neked egy füzeted (amit szeretnék látni!), Csorba Győző, Simonyi, Ladányi, Keresztury, Lator László versei (ezeket láttam). Másrészt nem tudom, látad-e, hogy a „Tiszatáj”-ban megjelent néhány eredetileg magyarul írott versem (egy még meg fog jelenni), s ezen kívül is van egy csokornyai hasonló. Summa: el volna képzelhető, hogy nekem is szenteljenek egy füzetet? Volna kedved és módod ezzel foglalkozni?

Aligha volt az *véletlen*, hogy Santarcangeli látta (bizonyára meg is kapta) a *Poesis Hungarica I.* sorozatának több darabját. Ha a kritika és a szaksajtó nem figyelt is méltóképpen e kiváló és színvonalas bibliofiliákra, a sorozatban megjelent költők sze-

rették, megbecsülték, értékelték e köteteket, s szívesen küldték/adták egymásnak és többi pályatársaiknak dedikált példányaikat. Nem csoda, hogy a Magyarországra sokszor járó, az olasz–magyar irodalmi kapcsolatok építésén fáradozó, hazai költőtársaival – köztük Takáts Gyulával is – szoros kapcsolatot ápoló Santarcangeli találkozott néhánnyal és beleszeretett ezekbe az impozáns kötetekbe. Takáts Gyula szívesen teljesítette olasz–magyar barátja kérését, aki ráadásul éppen ebben az időben kezdett az olasz után magyar nyelven is verseket írni.¹⁰ Nem sokkal később, 1979. május 14-én már ezt olvashatjuk üzenetében:

Csak néhány napja, de annál nagyobb örömmel kaptam megf.bó 2.i kedves leveledet. Nagyon köszönöm hathatós instrukciódat. Mellekelem Liptáknak írott levelem másolatát.

Ez a Lipták Pálnak írott levél megvan Takáts Gyula hagyatékában, a Takáts-Santarcangeli levelezés részeként kerül majd publikálásra – amennyiben az ezzel kapcsolatos munkálatok sikerre vezetnek. Paolo Santarcangeli születésnapjára kötete *Üzenet a túlsó partról* címmel némi késéssel, 1980 elején jelent meg, s bár valóban nem része a *Poesis Hungarica I.* sorozatnak, mégis minden szempontból (méret, tipográfia, nyomdai kivitel, 250 számozott példány a szerző aláírásával, stb.) illeszkedik hozzá, nyugodtan tekinthetjük a sorozat „nem hivatalos” 21. kötetének.

A következő évben, 1980-ban, Takáts ismét meghívást kapott a békéscsabai könyvheti rendezvénysorozatra. Sajnos ez a meghívólevél is elveszett, itt azonban Takáts Gyula 1980. április 10-én kelt válaszát ismerjük, melyben sajnálkozva lemondja részvételét:

Igen szeretném már megismerni azt a sok szépet és jót, amit Te ott teremtettél, de megint úgy jött két véletlen is, hogy le kell mondanom hívásodat.

Fodor Bandival és Latorral május 30-31-én nem tudok lemenni, mert már két héttel korábban Pécs meghívott és elfogadtam [...] Most pedig kettős svájci meghívást kaptam. Június első napjaiban kell elindulnom.

A békési szereplés és a Liptákkal való személyes megismerkedés tehát ismét elmaradt, s még két évet kellett várni arra, hogy megtörténjen. Takáts Gyula 1982. április 9-ei naplójegyzetében az alábbi sorokat találjuk:

A könyvnapokra Szolnokra és Békéscsabára hívnak. Lipták Pált még nem ismerem. Szép könyvsorozatában ő adta ki a „Fogadj be világ” című könyvemet rajzaimmal együtt.¹¹

A meghívóleveleket ugyan ez esetben sem találjuk meg Takáts hagyatékában (pontosabban a békéscsabai, későbbben kelt „hivatalosat” igen, de Lipták személyes üzenetét, melyre a naplóbejegyzés reagál, azt nem, valamint a szolnoki meghívást sem), arra azonban számos dokumentálható bizonyíték maradt (több a békéscsabaira, sokkal kevesebb a szolnokira), hogy Takáts Gyula ezeket a felkéréseket elfogadta, teljesítette.

A Lipták Pál 1982. május 7-én kelt leveléből vett idézet fontos részletre világít rá:

A Könyvhét alkalmával vendégeink egy-egy írását szoktuk számozott példányban közreadni, melyet a helyszínen dedikálnak az est résztvevői. Arra kérlek, légy szíves kijelölni, melyik versedet látnád szívesen, vagy ha publikálatlan írásod megjelentetésére gondolsz, hozhatjuk kéziratban is. Ez esetben kéziratot kérek minél előbb, mert azt kli-szétetnünk kell.

Ugyanezt kértem Lakatos Istvántól és Fodor Banditól is.

Nagyon kedves, értékes kis kiadványok előkészületeinek műhelyitkaira mutat rá ez az idézet. Békéscsabán a mindenkori meghívott vendégek egy-egy művéből (vers, rövid novella, rövid esszé, rövid regényrészlet) alkalmi aprónyomtatvány készült a Könyvtár háziyomdájában. Egy ív négyrét hajtott lap első oldala címlap volt, a két belső oldalon foglalt helyet a közölt mű, a hátsó oldal kolofonként szolgált. A lapok száz számozott példányban készültek, a kolofon tartalmazta a számozást, helyszínt, évet. A példányok egy részét a fellépő vendég kapta meg, a többit a közönség tagjai vihették magukkal emlékebe, illetve kérhettek rá dedikációt a szerzőtől. Takáts Gyula részére a *Profán triptychon* című versét tartalmazó íves nyomtatvány készült, kolofonja: „Készült 100 számozott példányban / az est résztvevői számára. / Ez a ..... számú példány. / ÜNNEPI KÖNYVHÉT / Békés megye 1982.” A nyomtatvány 5. és 6. számú példánya napjainkban a Takáts Gyula Emlékházban, a 7. számú pedig a Somogy Megyei Levéltárban található.¹²

A „hivatalos” meghívás csak egy héttel később, 1982. május 14-én kelt, benne a tervezett programot olvashatjuk:

Tisztelettel meghívjuk Önt az Ünnepi Könyvhét Békés megyei rendezvényeire. Ön mellett Fodor András és Lakatos István lesznek a közreműködő íróvendégek.

Első alkalommal június 1-jén, kedden este 18 órai kezdettel Szarvason, a Városi Könyvtárban;

másnap, június 2-án, szerdán délelőtt 11 órai kezdettel Békéscsabán, a Rózsa Ferenc Gimnáziumban rendhagyó irodalomóra;

este 18 órai kezdettel Békésen, a Városi Könyvtárban irodalmi est rendezését vettük tervebe.

A gimnáziumi előadásáért külön tiszteletdíjat fizetünk.

Szállást június 1-én és 2-án estére a békéscsabai Körös Szállóban biztosítottunk.

Természetesen ennek a levélnek is Lipták Pál az aláírója. A következő, 1982. május 26-án kelt, most már személyes üzenetében Lipták még részletesebben tájékoztatja a költőt a várható programról, miszerint Szarvason június 1-jén 15 órakor a Városi Tanács elnöke fogadja őket, majd megtekintik az arborétumot is. Tájékoztatja továbbá a költőt arról, hogy a békési rendezvényen Kiss Anna és Tóth Béla is csatlakozik a szereplőkhöz.¹³ Bár minden, évtizedekkel ezelőtt történt eseményről ily részletes programleírásra lelhetne a kutató!...

E személyes levelében Lipták aggodalmát fejezi ki, hogy vajon Takáts Gyula Kaposvárról meg tud-e úgy érkezni Békéscsabára, hogy időben és együtt indulhassanak

Szarvasra? Takáts válaszelevelét ugyan egyelőre nem ismerjük, arra azonban bizonyíték van, hogy már május 31-én elutazott (el kellett utaznia) Békéscsabára, ahol Balogh Ferenc (könyvtáros, bibliográfus, fotóművész, Lipták Pál „jobbkeze”) fogadta őt. Nem más ez, mint a *Helyettük szóljál* c. kötete egyik példányában található dedikáció:

„Balogh Ferencnek / barátsággal és szere- / tettel / Bcsában 982.05.31 / Takáts Gyula”

A rendezvénysorozat sikerét és színvonalát a szereplők személye, emelkedett hangulatát pedig Lipták Pál és a békési közönség vendégszeretete garantálja. Érdekes, hangulatos és információban gazdag részletekkel bővítik ismereteinket Fodor Andrásnak az érintett napokon írott naplójegyzetei. A szorgalmas naplóró Fodor diáriumának aktuális füzetét utazásaira is magával vitte, élményeit azon frissiben rögzítette.¹⁴ A megérkezést közvetlenül követő percekről, egy-két órától szólva jegyezte fel naplójába, 1982. június 1-jén:

*Alaposan előkészítem Takáts Gyulát, Lakatost a csabai élményekre. Pontosan beválik, amit Balogh Friciről, Liptákról, Filadelfiről mondok. [...] Megállapodunk egy őrszi Somogy-Új Auróra estben.*¹⁵

Vegyük itt figyelembe, hogy Takáts már az előző napon megérkezett, tehát az „előkészítés” nem történhetett utazás közben, csak már Békéscsabán. S nem is volt indokolatlan ez a felkészítés; se Takáts, se Lakatos nem találkozott korábban a vendéglátókkal, Fodor András viszont teljesen otthonos volt köriükben.

A naplójegyzet természetesen (az idézetnél részletesebben is) beszámol az első nap szarvasi programjáról, előbb az arborétum meglátogatásáról:

Megyünk Szarvasra. [...] ...az Arborétum [...] nyájas, szép hely. Gyula mutogatja a japán fenyőt, mocsári tuját, kocsányos tölgyet s nagy örömmre, a színházparkban látott vérbükk csakugyan az, aminek gondoltam, amikor Gyulát kérdezem egy hasonlóról, szavaimra hivatkozik.

Majd az irodalmi est rövid összefoglalója is olvasható:

*Én a bennünket összekötő szálakról szólok. Czipri Éva neve hallatára a többség ismerősen néz.*¹⁶ *Lakat jól szaval, Gyula is magabiztos.*¹⁷ *Egy óra műsor után már csak dedikálunk.*

A második nap hangulatos indulásáról, majd a különböző iskolákban rendezett renghagyó irodalomórákról tudósít Fodor 1982. június 6-ai naplójegyzete:

Gyula már korán az ajtó előtt áll, hív reggelizni. A kávé a szabadban isszuk. Nagyon tetszik neki a sok szabad tér. A könyvtárban most már összekerülünk Kiss Annával, Tóth Bélával is, hogy aztán 11-re ki-ki a maga iskolájába menjen. Én a Vásárhelyi Pál Földmérő-vízügyi útközlekedési szakközépiskolát kapom. [...] Gyula ugyancsak szárnyakat kapott a gimnáziumban, lelkesen emlékezik.

Majd természetesen e napon is előkerül az ezúttal Békésen rendezett irodalmi est emléke:

A békési olvasóközönségtől nem kell félni. Gyulát kérem olvassuk föl a Tüskés Fodor betyárnév is lehetne mind a kettőt, hogy felelhessek rá a Taszári dombommal.

A „felelgetős” versek egyike Takáts Gyula hat kis négysorosból álló *Titkokkal volt a négy pohár teli* c., a Bece-hegyhez kötődő versciklusa, melynek hatodik darabja a következő:

*Jön, jön a lomb között Tüskés, Fodor...
Betyár-név is lehetne mind a kettő!
Jönnék, jönnek a jó somogyiak,
s velük megy ismét egy esztendő.*

Fodor András *A taszári dombon* c. versének reá felelő eleje pedig így hangzik:

*Rég az erőben volt Somogy.
Még van Somogyban erdő.*

*Társaim izgatottan készülnek,
visznek engem is, –
karjukon vékony pengéjű balaska.*

*Gyula félszemmel hunyorít:
– Meglátod olyanok leszünk
mint a betyárok...*

A naplójegyzet további részében Fodor említi, hogy felolvasta ezt a versét, arról azonban nem szól, hogy Takáts Gyula idézte-e a „betyárneveket”.

A szép és sikeres napok emlékét Takáts Gyula könyvtárában több dedikáció máig őrzi. Ezek egyikét Lakatos István írta, s belőle származik a címben kiemelt idézet. A *Kék pille* c. versét tartalmazó, ez alkalomra készült íves nyomtatványában található (e nyomtatványokról esett szó fentebb):

„Takáts Gyulának / békéscsabai vig napjaink / emlékére, szeretettel / 1982 / Lakatos István”¹⁸

Takáts Gyula nyilván mindenkinek viszonzta a szíves dedikációkat, az erre adott válaszát azonban ismerjük is. A semmi árnyéka (Szépirodalmi, 1980) c. kötete példányában olvasható:

„Lakatos Istvánnak / szeretettel Békéscsabán / 982.06.02 / Takáts Gyula”

Lakatos Fodor Andrástól, a *Könyomat* c. kötetébe is kapott egy szép ajánlást:

„Lakatos Pistának, / 1947-ben, / a Válasz-ban kezdődött, / most éppen / Békéscsabára vivő / közös útunk / jegyében / szeretettel / ajánlom: / Fodor Bandi / 982. VI. 1”

Ő maga pedig az Írás a porban c. kötetét így dedikálta egyik vendéglátójuknak:

„*Balogh Ferinek / nagy tisztelettel és barátsággal / Békéscsaba 1982-6-1- / Lakatos István*”

Kiss Anna szintén az alkalomra készült íves nyomtatványán, mely az *Álmatlanul* c. versét tartalmazza, a következő ajánlást írta Takátsnak:

„*Takáts Gyulának / örömmel: / Kiss Anna / 1982. VI. 2. Gyula-Csaba*”

Ugyanő a *Fohász* című, a *Poesis Hungarica II.* sorozatában frissen megjelent kötetébe pedig ezt jegyezte be:

„*Takáts Gyulának / szeretettel Kiss Anna / VI. 2.*”

Filadelfi Mihály, aki ugyan szereplője nem, de résztvevője, szervezője volt az eseményeknek, két, szintén a Megyei Könyvtár gondozásában megjelent füzetébe írt ajánlást. Egyik az *Örvények fölött* című (Békéscsaba, 1979):

„*Takáts Gyulának / csabai emlékként – szeretettel: / Bcs, 1982. VI. 1. Filadelfi Mihály*”

A másik *A szavak udvarát kutatom* címet viseli (Békéscsaba, 1982):

„*Takáts Gyulának / tiszteletem és szere- / tetem jelül: / Bcs, 1982. VI. 1. Filadelfi Mihály*”

Természetesen Fodor András sem maradt adósa egykori tanárának és atyai jóbarátjának egy szép dedikációval:

„*Takáts Gyulának / midőn végre / eljutottunk / közösen / kedvenc tipográfusunk / színe elé / Fodor Bandi / 982. / VI. 2.*” – írta szintén az alkalomra készült íves nyomtatványára, mely a *Titkosírás* c. versét tartalmazza, még hozzá kézirat-hasonmásban. A rendezvénysorozat második napján pedig hangulatos képeslapot írtak közösen Takáts Gyula második feleségének, Horváth Stefániának. Fodor András sorai a képeslapon:

„*Örülök, hogy volt földrajztanárommal megismertetem egy várost, ahol még sosem járt – és nem is bánta meg! Sok szerető csókkal: Bandi.*”¹⁹

Fodor már régen fáradozott azon, hogy valamiképp személyesen is összeismertesse két barátját. Az 1979. október 30-án írott naplójegyzetében írja Liptákról szólva a következőket, s oly fontosnak érezte, hogy másfél évtizeddel később (a hetvenes évek naplóinak sajtó alá rendezésekor) még visszanyúlt a szöveghez:

*Talán csak Takátsccsal érzem magam ilyen jól, ezért kéne végre összehoznom ezt a két embert. [1982. VI. 1-jén, 2-án a Békés megyei könyvhéten került sor a találkozásra F. A. 1994].*²⁰

Az 1982. június 2-ai naplójegyzet végén pedig örömmel számol be a találkozás eredményéről:

Pali és Gyula nagyon érzékenyen megszerették egymást. – Új békésmegyei utak vannak kilátásban.

A könyvheti szereplés után Takáts Gyula továbbra is rendszeresen kapta Lipták Páltól a Békés Megyei Könyvtár bibliofil kiadványait, melyek könyvtárában máig megvannak. Naplóbejegyzésben is tesz említést kötetek érkezéséről (1983. január 29-én),

majd az 1984-es újev alkalmából küldött rajzos üdvözlőlapján is megköszöni a szép új kiadványokat. Levelezésük azonban ezt követően elapadt, s a Fodor által remélt „új békésmegyei utak” is elmaradtak. Ebben kétségtelenül szerepe volt a Kaposvár és Békéscsaba közötti nagy távolságnak, de bizonyára annak is, hogy Lipták Pál 1985-ben nyugdíjba vonult.

Takáts Gyula számára az 1982-es könyvhét korántsem ért véget a Békés megyei szereplésekkel. Nem is haza, Kaposvárra (illetve Bece-hegyre, ahol a nyarakat tölteni szokta) utazott Békéscsabáról, hanem Szolnokra, hogy eleget tegyen a dolgozat elején említett és később idézett másik felkérésnek is.

A költő szolnoki előélete lazább, hézagosabb, mint a békéscsabai, ám semmivel sem kisebb jelentőségű és sokkal régebbi.

A Szolnok Megyei Néplap 1964. október 18-ai (vasárnapi) számának 7. oldalán Martyn Ferenc *Takáts Gyula színesrajz-kiállítása* c. írását találjuk. A szöveg előtt (tőle egy *-gal elválasztva) rövid hír:

Takáts Gyula jeles költő, rajzművész és néprajzkutató rajzkiállítását ma este hat órakor nyitja meg a Szigligeti Színház előcsarnokában László Gyula művészettörténész, egyetemi tanár.

Az első, amit e hírhez hozzátehetünk az, hogy László Gyula kiállításmegnyitójának kézirata megtalálható Takáts hagyatékában, a Somogy Megyei Levéltárban.²¹ A másik, hogy Martyn Ferenc szövege itt utánközlés; olvasható a kiállítás eredeti (pontosabban első) helyén, a pécsi Janus Pannonius Múzeumban készült katalógusban. Pécsen a rajzok másfél évtel korábban, 1963. április 28. és május 18. között szerepeltek, akkor és ott nyitotta meg Martyn a kiállítást. S hogy a rajzok az ország több városát bejárták, arra a kiváló festőművész (és Takáts Gyula jó barátja) megnyitójának utolsó mondata a bizonyíték: „*És ha Takáts Gyula költeményei, mint fölrepült madarak bejárták hazánkat, most rajzainak – jó utazást!*” A *Szolnok Megyei Néplap* kiváló érzékkel tette, hogy Martyn írását (és mellette Takáts Gyulának a katalógusban szintén szereplő *Euterpe* c. versét is) átvette: így a szolnokiak olvashatták a kiállítás eredeti megnyitószövegét, az érdeklődők pedig meghallgathatták László Gyuláét is.²²

Azt sajnos nem sikerült felderíteni, hogy a kiállítás az ország hány és melyik városában járt, volt-e folytatása Szolnok után? Azt viszont megállapíthatjuk, hogy a Tiszaparti városban Takáts Gyula festőművészként előbb mutatkozott be, mint költőként. Persze nyilvánvaló, hogy kötetei (pl. az 1958-ban megjelent *Mézöntő*) a szolnoki könyvesboltokban is kaphatók voltak, azonban egy önálló kiállítás sokkal erősebb jelenlétet demonstrál, mint pár verseskötet sok más költő seregnyi könyve között.

Ez az erős felütés azt sejtetné, hogy szolnoki kapcsolatok, szálak sorát fogjuk felfedezni, de nem így van. Az 1982-es könyvheti szereplésig csupán egyetlen további dokumentálható nyomot találunk, mégpedig Szurmay Ernő, a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár akkori igazgatójának levelét 1971-ből, melynek értelemszerűen semmi köze nem lehet az általunk vizsgált eseményhez. S ha fentebb a több évtizeddel korábbi

esemény részletes feltárását segítő gazdag dokumentum-anyag meglétének örült a kutató, most itt az ellenpélda: a szolnoki vendégszereplés előkészületeiről programjáról semmilyen információ nem áll rendelkezésünkre. A meghívásról, felkérésről is csupán Takáts fent idézett naplójegyzetéből szerezhettünk tudomást. Volt-e vajon Szolnokon is rendhagyó irodalomóra Takáts Gyula részvételével, vagy csupán egy író-olvasó találkozó történt? Egyelőre nincs válasz erre a kérdésre. Annak a *ténynek* azonban, hogy Takáts Gyula 1982. június 3-án szerepelt Szolnokon, mégis van dokumentálható bizonyítéka. Ezek egyike ismét csak egy dedikáció, a *Polgárjelöltek – Színház az „Ezüst Kanocsó”-ban* (Magvető, 1979) c. kötetének egy példányában olvasható:

„Ecseki Jánosnének / szeretettel / 982.06.03. / Takáts Gyula”

Ecseki Jánosné (1938–2006) 1958-tól a szolnoki Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa, 1974-től 1993-ig (nyugdíjba vonulásáig) igazgatóhelyettese, 1984-ben megbízott igazgatója volt.²³ Vele azon a napon aligha találkozhatott Takáts másutt, mint a Verseyhy Könyvtárban. Nem zárható ki, hogy a későbbiekben további részletek kerülnek elő a költő szolnoki szerepléséről, e pillanatban azonban csupán két bizonyító erejű dokumentum áll rendelkezésünkre. Egyik a már idézett ajánlás – ez és a hasonló esetek is igazolják a dedikációkutatás fontosságát és eredményes voltát. A másik ismét Fodor András naplója, melynek 1982. június 3-ai bejegyzése így kezdődik:

Lakat itt maradt [Békéscsabán], csak ketten megyünk az állomásnak [...] Gy. [Takáts Gyula, természetesen] meg Szolnokon száll le.

Ebből egyszersmind az is kiderül, hogy Szolnokon Takáts Gyula egyedül, legálábbis nem békéscsabai útítársaival együtt szerepelt.

A szolnoki vendégszereplés nem maradt hatástalan; megszorodtak a Szolnokról Takáts Gyulához érkezett levelek, egészen 1986-ig. A levélírók között találunk könyvtárost, korábbi múzeumigazgatót, de még Takáts Gyula édesapjának egy régi tanítványát is. S végül a Szolnok Megyei Néplap 1986. február 5-ei számának *A tévé képernyője előtt* rovatában értékes és színvonalas beszámolót olvashatunk Valkó Mihály tollából arról a dokumentumfilmről, amelyet a költő 75. születésnapja alkalmából sugárzott a televízió. Ennek újságkivágata szintén megtalálható Takáts Gyula hagyatékában.

Azt várnánk, hogy a nyolcvanas években rendszeresen naplót vezető Takáts Gyula tollából is olvashatunk közvetlen, hangulatos jegyzeteket ezekről az élménydús napokról. A naplóban azonban 1982. április 26-a után több hónapos szünetet találunk. A következő bejegyzés csak november 6-án született és így kezdődik:

*Egész nyáron nem írtam ebbe a kis könyvbe. Sajnálom, hogy nem vittem ki magammal Becére. Talán lett volna ez az, amit érdemes lett volna leírni.*²⁴

Az utókor is sajnálhatja, hogy ebbe a „lett volna ez az” csoportba az eseménydús könyvheti utazás is beleesett.

Széltünder, 2019

JEGYZETEK

- 1 Salvatore Quasimodo: *Nyitott iv Képes Géza fordítása* (Békés Megyei Könyvtár, 1982), készült 100 számozott, a fordító által aláírt példányban, könyvárusi forgalomba nem került.
- 2 Takáts Gyula: *Öt esztendő Drangalagban*, Pro Pannonia, Pécs, 2005, 96.
- 3 A *Poesis Hungarica* végül két, egymást szorosan követő sorozatban, 20-20 kötettel jelent meg. Mind-egyik 250 számozott példányban készült a szerzők aláírásával (kivéve Nagy Lászlót és Pilinszky Jánost, akik közvetlenül kötetük elkészülte előtt hunytak el) és nem kerültek könyvárusi forgalomba.
- 4 A kiadás sorrendjét figyelembe véve, e levél mellett Lipták E. Kovács Kálmán, Ladányi Mihály és Keresztury Dezső kötetait küldte el Takáts Gyulának.
- 5 Az így elküldött kötetek egy részében máig megtalálható a névjegykártyányi méretű kíséző kártya, rajta nyomtatott felirat: „Tisztelettel küldi a Békés Megyei Könyvtár”, majd Lipták Pál aláírása.
- 6 Kiss Dénesnek csak évekkel később, 1983-ban, a *Poesis Hungarica II.* sorozatban jelent meg kötete, *Fényből, porból* címmel.

- 7 Csányi László: *Takáts Gyula versei. A békéscsabai megyei könyvtár bibliofil vállalkozása*, in: *Tolna Megyei Népszerűség*, 1977. február 20., 5.
- 8 Fodor András–Lipták Pál: *Poesis Hungarica. (A békéscsabai Megyei Könyvtár sorozatairól. Beszélgetőtárs: Kabdebó Lóránt)* in: Jelenkor, 1985/2., 174–180.
- 9 A tíz kötetes *Grafica Hungarica* sorozat 1980-ban indult el Szalay Lajos albumával. Második kötete Würtz Ádám grafikáinak gyűjteménye volt 1981-ben. A sorozat darabjai tisztán grafikai albumok, verseket nem tartalmaznak. Meg kell azonban jegyezni, hogy a sorozaton kívül és jóval előbb, 1977-ben megjelent Orosz János *Végjáték* c., száz számozott példányban készült impozáns bibliofil albuma, mely tizenkét rajzát tartalmazza (a lapok előtt hártypapírral), Csoóri Sándor ugyanannyi rövid prózaversével, e kötet tehát Liptáknak a levélben megfogalmazott elképzelései szerint készült – és a Békés Megyei Könyvtár egyik lelegegységesebb kiadványa lett.
- 10 Paolo Santarcangeli Fiumében született 1909-ben, Schweitzer Pál néven. Anyanyelve egyszerre volt az olasz és a magyar, de otthonról, a családból hozta anyanyelvi szintű német tudását is. Később megtanult spanyolul, Takáts Gyulának írott leveleiből pedig kiderül, hogy latin műveltséggel és nyelvtudással is rendelkezett. Műveit sokáig kizárólag olaszul írta, a hetvenes évek vége felé kezdett magyar anyanyelvén is verseket írni.
- 11 Takáts Gyula: *Öt esztendő Drangalagban*, Pro Pannonia, Pécs, 2005, 66.
- 12 Takáts versének ez nem első közlése volt, megjelent az akkor friss *Hejlettük szőlőjál* (Szépirodalmi, 1982) c. kötete 70. oldalán.
- 13 Kiss Anna (1939-) Kossuth- és József Attila-díjas költő, Tóth Béla (1924–2013) József Attila-díjas író.
- 14 Fodor Andrásnénak és Fodor Jánosnak megköszönöm, hogy Fodor András naplójának 1982. június 1-2-3-ai jegyzeteibe betekintheztem és azokból idézeteket közölhettem. A naplóbejegyzések természetesen sokkal részletesebben beszámolnak a mozgalmas napok eseményeiről, én csak a Takáts Gyulához kapcsolódó szövegrészeket idézem.
- 15 Filadelfi Mihály 1978 és 1987 között az *Új Auróra* főszerkesztője volt. A közös est létrejöttének nem találtam nyomát – aligha maradt volna említetlenül Takáts Gyula naplójában.
- 16 Czipri Éva (Kaposvár, 1943 – Szarvas, 1974) tragikus körülmények között, fiatalon elhunyt ígéretes tehetségű költő. Posztumusz kötete *A láng szívében* címmel éppen 1982-ben jelent meg a Magvetőnél, Fodor András szerkesztésében. Korábban, 1979-ben pedig a Békés Megyei Könyvtár bibliofil kiadványai (de nem a Pesis Hungarica sorozat kötetei) között jelent meg kötete, *Czipri Éva versei* címmel, szintén Fodor András válogatásában, Weöres Sándor bevezetőjével és Rónay György utószavával. Ugyanez az anyag ugyanabban az évben Erdélyi Attila rajzaival együtt is megjelent egy impozáns kötetben, s itt meg kell jegyezni, hogy Erdélyi Attila rajzai is kiadásra kerültek önálló kötetben. A közös kötet 250 számozott példányban jelent meg, az önálló füzetek számozatlanul és nem adatolt példányszámban készültek.
- 17 „Lakató”: Lakatos István barátok és pályatársak körében gyakran használt beceneve.
- 18 A békéscsabai napokon született dedikációk közlésében csak Takáts Gyula könyvtárára, illetve saját gyűjteményemre hagyatkozhatom, így a szereplők egymásnak, illetve vendéglátóiknak írott dedikációinak bemutatása sajnos nem lehet teljes. A költőnek ajánlott kötetek Kaposváron, a Takáts Gyula Emlékházban találhatóak, a többi az én tulajdonomban van.
- 19 Fodor András és Takáts Gyula levelezése. Pro Pannonia, Pécs, 2007, 387.
- 20 Forrás: *Fodor András Hálózati életműkiadás – iNaplo* (http://inaplo.hu/fodorandras/n/n418.html#n79_10_30s042).
- 21 László Gyula: *Egy potyka aranylól teste villant... Takáts Gyula képeiről (Vázlat szólnoki kiállításának megnyitására)*.
- 22 A Szolnok Megyei Néplap említett számának a Martyn írását tartalmazó oldala kivágvá megtalálható Takáts Gyula hagyatékában.
- 23 Forrás: *Verseghy Ferenc Könyvtár emlékkönyve 1952-2002*.
- 24 Takáts Gyula: *Öt esztendő Drangalagban*, Pro Pannonia, Pécs, 2005, 68.

Szent Sebestyén, 2019

HUBERT ILDIKÓ

A szellemi folytonosság érintkezési láncszemei

(KIS JÁNOS, BERZSENYI DÁNIEL ÉS
HRABOWSZKY DÁVID)

Tudományos folyóiratokat, különösen azok XIX. században induló évfolyamait, mindig érdekes és érdemes elfoglaltság böngészni, s erre egyre több lehetőséget kínálnak a digitalizálással olvasható példányok. Segítségükkel felfedezhetünk, megerősíthetünk olyan emberi, alkotói összefüggéseket, megláthatunk egymással érintkező szellemi erővonalakat, amelyekről sokszor csak sejtéseink lehettek. Egy-egy életút nyomába eredve felfigyelhetünk arra is, hogy a kisebb, földrajzilag körülhatárolható területen élők rokonsági, vallási hovatartozása, kulturális-körök érintkezési pontjai érzékeny meghatározói maradnak az adott személy tudományos, művészi pályáján akkor is, ha műveikre az idők folyamán ráakódnak az adott korszakra jellemzőbb hatások, stílusjegyek stb. és ez utóbbiak elfedik az előzőeket. (Csak zárójelben utalok Berzsenyi Dániel *Fohászkodás* versének evangélikus énekhagyományt követő verstani mintáira.¹)

Miközben tallózgató folyóirat böngészésem mostani célja Hrabowszky Dávid (1804–1863?) írásainak föllelése volt azért, hogy a még kéziratban lévő XIX. századi bükkeburgi naplójának² olvasatát kiegészíthessem korabeli publikációival, személyéhez kapcsolódó más érintkezési pontokra is ráakadtam. Hrabowszkynek a jó tanárról/előadóról szóló szövegközlését ezért egészítettem ki Kis János hosszabb lélegzetű, ma is aktuális, rokon témájú írásával a mellékletben.

Hrabowszky Dávid, e nagyműveltségű, nemesi családoknál nevelői állást betöltő, jogi végzettségű, vers- és prózaíró férfiúról³ már többször írtam, most azokat az életrajzi mozzanatokot erősítem föl, amelyek – rövidebb ideig – a nyugat-magyarországi vidékhez kapcsolódtak személyét.

Hrabowszky művelt, könyvtárral rendelkező otthonból került – evangélikus papi dinasztia sarjaként – a soproni líceumba. Berzsenyi Dániel megismerését ezeknek az éveknek köszönhettem. A költő fiához, Farkashoz, mint iskolatársa vendégeként érkezett Hetyére, más alkalommal Niklára. Évekkel később, 1838-42 között írt bükkeburgi naplójában így idézte fel Berzsenyi Dániellel kapcsolatos emlékét *Kölcssey emlékbeszéde Berzsenyi fölött* írásnak olvasásakor: „Niklán Berzsenyi az ülő foglalatosság ártalmait panaszoalta, mint olyant, amely nem fér össze a magyar ember vérmérsékletével.” Naplóírónk politikai nézetei kifejtésekor szívesen hozott versorokat Berzsenyi költészetéből. Czuczor Gergely hat évi várfogságra ítéléséhez ezt fűzte:

Szegény Czuczor' elítélése Berzsenyinek egy nyilatkozását juttatja eszembe. A' költésznek, mondá, csakugyan szép előjogai vannak. Ő büntetlenebb kimondhatja, mint mások, a' veszélyes igazságot. Az ő verseiben, – melyek pedig mind Censura' jóvá hagyásával jelendik meg, sok van, mi miatt ha köttetlen beszédben fejezi ki, bizonyosan lecsukatott volna.... Jámbor Berzsenyi, jó hogy már nem élsz, különben meg lennél czáfolva; nemzetiségünk vértanuinak számát magaddal szaporítanád.⁴

Ekkor fogalmazta meg Hrabowszky az Arany János által oly szépen kibontott gondolatot: a walesi bárdok és a magyar költői sors közti párhuzamról.⁵ Hrabowszky életének történéseit, utazásait, híres emberekkel való találkozásait stb. itthon és külföldön vezetett naplóiban emlékezet őrzéséül jegyezte fel azért, hogy alkalomadtán egy-egy őt érdeklő témát segítségükkel majd feldolgozthasson. Szerteágazó témájú feljegyzései érdekes adalékuul szolgálhatnak a kor politikai eseményeiről, közismert személyeiről. Meglehet, hogy diákkori naplójában, amennyiben volt és az meglenne⁶, több feljegyzést is találhatnánk Berzsenyi Farkasnál tett látogatásairól, mint ahogy később, egyetemjárásának idejéről. (Lásd 2. számú melléklet!)

A *Felső Magyar Országi Minerva*, 9–10. évfolyamaiban⁷ az *Emlékképek némelly híres férfiakról*. című írásában remek portrékban mutatta be azt a kilenc személyt, akikkel tanulmányai során, tudatosan megtervezett találkozásaikor megismerkedett. Tanárai között volt például a természettudós Johann Friedrich Blumenbach (1752–1840), akinek az előadásait a Hrabowszkyknál harminc évvel idősebb Kis János is hallgatta egykor, 1791 táján.⁸ S ugyancsak Kis János az a személy, aki egyik alapítója volt a *Sopronyi Magyar Társaságnak*, s annak az első magyar diák-önképzőkörenek, amelynek lelkes tagja, majd társelnöke lett gimnáziumi éveiben Hrabowszky Dávid. (Csak emlékeztetőül: a szakirodalom Berzsenyi Dániel költői felfedezését Kis János evangélikus lelkészhez⁹ kapcsolja.)

Kis Jánosnak, Berzsenyi Dánielnek, Hrabowszky Dávidnak és másoknak az azonos vallásban neveltetés, hasonló iskolázottság, olykor a szűkebb határu szülőföldön élés egyértelmű magyarázatul szolgálhat alkotópályájuk, vagy egy-egy művük megközelítéséhez. (Visszaulok Berzsenyi Dániel *Foházkodás* című versére, amit a költő Kazinczy javaslatára sem vett ki megjelenésre válogatott kötetéből.)

Berzsenyi Dániel kötődése Vas megyéhez ünnepe az itt élők szívében. Kis János és Hrabowszky Dávid egy-egy, mellékletben közölt írásával kér helyet e számontartásban. Tudósról, tanárról való töprengéseik talán a ma emberét sem hagyják érintetlenül. (1. és 2. számú melléklet)

1. SZ. MELLÉKLET

Kis János *A' Tudományokkal foglalatokodók' örömeiről 's bajjairól*,¹⁰ írása 1825-ben, „régén” jelent meg. Jólesett írásában ráismerni a már ókorban megfogalmazott tudósi mércére, (az ész mellett a szív, érzelem, erkölcs, talentom stb. erejére) – vagy arra felfigyelni, hogy a magányban élő igazi tudós ismérve nem a világi csillogás, hanem az, hogy *időkbéli legnemesebb, legkellemesebb 's legelmésőbb társalkodóktól van körül véve*. A szívet üresen hagyó beszédétől a mélységet kívánók már ekkoriban is tartózkodtak, mert ez messze vitt az igazi boldogságtól.

Kis János: A' Tudományokkal foglalatokodók' örömeiről 's bajjairól

[251] *„A' kimívelt ember a' társalkodás által nyeri legnagyobb gyönyörűségét. A' főbb rangnak és gazdagságnak ezen köz törekedés', tárgyainak legfőbb becsek abban áll, hogy azoknak, kik velek bírnak, könnyebben lehetségessé teszik, a' legjelesebb' vagy legjelesebbeknek látszó emberekkel élni, s társalkodni.*

'S a' tudományok mit tselekesznek, ha illendőképpen gyakoroltatnak? Bévezetnek bennünket a' minden idők – és nemzetekbéli legnagyobb, vagy legalább legértelmesebb – emberek' társaságába. Ha szintén az a' nagy Író, kit olvasok, egészen le nem festhette is magát és emberi tulajdonságait az ő könyvében: legalább legérettebb, legmeggondoltabb és legtökéletesebben kifejezett ideáját hagyta-fenn abban. Bízvást feltehetem felőle, hogy így beszélt ő barátjaival, mikor indulatjaitól legmentebb, mikor legszeretetre méltóbb volt. – Még az Írónak szíve, 's erkölcsi minéműsége is kitetszik némünéműképpen az ő írásaiból. Igaz, hogy lehet szép erkölcsi mondásokat előadnunk, a' nélkül, hogy azokat követnénk, és sokkal könnyebb okosan írni, mint élni. De valamely nagyobb munkában, kivált egy tüzes eszű gondolkodó, a' maga meggyőződését 's szíve tellyességét kiöntő 's nem mások' szavaival, 's gondolatjaival rakott Írónak munkájában lehetetlen, hogy az erkölcsök 's hajlandóságok is valamennyire ki ne tűnjenek, 's az Írókat úgy is mint embert meg ne esmértessék. A' legjobb könyvekre leginkább reájok vagynak nyomva azon nemzetnek 's időnek, mellyben irattattak, 's azon személynek, kitől származtak béllyegei; jóllehet tagadhatatlan, hogy annak, a' ki ezen béllyegekre reájok akar esmérni, egy különös tálentommal kell birni, melly szerént a' részek után az egészt eltalálhassa, 's az ideákból a' gondolkodás' módját is felfoghassa.

De a' ki ezen tálentommal bir, 's egyszer'smind egynéhányat a' régi és új jelesebb nyelvek közül ért, melly boldogság az illyenre nézve, ha most Róma' s Görög'-ország' legjobb és legbölcsőbb emberei között járhat, azoknak szépen kifejezett érzéseiket 's észrevételeiket értheti, 's úgy szölván a' világot azon állapotban szemlélheti, mellyben az ezen Írók' idejekben volt, vagy legalább a' mint ezeknek lelkekben magát lefestette; majd ismét a' maga idejebéliekhez vissza térhet, 's magát a' minden csinos nemzetekbéli legtudósabb, legmélyebb gondolkodású s legelmésőbb emberekkel, kiket a' tanulni kívánó útas nagy fáradtsággal keres-fel, szobájában kedve szerént mulattathatja és taníttathatja.

Hányadik ember van olly szerencsés állapotban, hogy sok ollyanokkal lehessen személyes társalkodása, kik magokat észszel, erkölcsel 's bölcsességgel megkülömböztetik? melly sok sóttalan 's unalmas beszédű emberek' társaságát 's csevegését kell még azoknak is el[252]túrni, kik a nagy világban 's legfényesebb körökben élnek, 's kiknek legtöbb módjok van társalkodóikat megválogatni. Az igaz tudós, ha bár a világtól távol él is, az ő csendes magánjában, a minden időkbéli legnemessebb, legkellemesebb 's legelmésőbb társalkodóktól van körül véve. Ezek minden tartózkodás nélkül közlik vele gondolatjait 's az övéit szépitik 's gazdagítják. 'S ha a nagy Írók' lelke által tápláltatva 's elevenítve maga is tollat vesz kezébe, a jelen világot 's a jövőndőt oktatni; – ha valamit ollyan alkot, a mi a tökéletességnek azon ideáljához közelít, mellyet lelkében ama remek munkák támasztottak: akkor a legnagyobb, 's legédesebb örömet kóstolja, mellyet az ember, mint értelmes valóság kóstolhat, – azt az örömet, hogy a szépet egyszer'smind érzi és teremti is, 's hogy mind maga nagy mértékben gyönyörködik, mind mások gyönyörűségét előlmozdítja – 's hogy magát a maga tökéletességével, a tárgyak' szépségével 's belső becsével, és az ezeknek kidolgozásából az emberekre nézve reménylhető haszonnal egyeránt mulathatja.

Hasonlítsuk össze az illyen ember' örömét, azoknak, kik a szerencse javait leggazdagabb mértékben birják, a fejedelmek' és udvari emberek' örömeikkel. Ezek is valamint amaz, leginkább két kútfőből, – azon tárgyakból, mellyek újság kívánásokat kielégítik 's nekik időtöltést szereznek, és az ollyan alkalmakból, mellyekben tehetségeiket kimutathatják, és másokkal látathatják, várják örömeiket. Leginkább ezen két indító ok, t. i. hogy kellemesen foglalatoskodtassanak és fáradság nélkül 's könnyen foglalatoskodjanak, birja az embereket arra, hogy társalkodást keressenek; és ezen két dologból származik rendszerént az az öröm, mellyet a társalkodásban találnak. – De melly üres és semmire való tárgyakkal kéntelen sokszor az ollyan ember, ki csupán gyönyörködni akar, a szerencse' kedvese 's az Udvarok' kedvellője minden csillogása mellett is, lelkét foglalatoskodtatni! Melly unalmas és szüntelen előlkerülő, 's szívét üresen hagyó beszélgetés zeng minduntalan fülébe! Maga kíván e' mások által mulattatni? sokszor egész hetek alatt sem hall semmit, a' mit fontosnak tarthatna, vagy a' mi benne részvételt gerjeszthetne. Jóllehet szüntelen ollyan emberektől vagyon körülvéve, kik úgy tesznek, mintha ötlet mulatni akarnák, még is talám több napok' folytában sem jut általok értésére csak egy gondolat is, melly igazságával vagy elmésségével figyelmét magára vonhatná, csak egy elmélkedés is, melly ötlet oktatná, vagy értelmének és szívének másképp' kellemes tárgyat adna. – Maga kíván e' másokat mulatni? ritkán talál ollyan hallgatókat, kik neki arra alkalmat adni hajlandók volnának, még ritkábban ollyan társalkodókat, kik lelkét mozgásba hozni, 's esméreteit és elmésségét eleveníteni tudnák. Ha némelley eszes és lelkes emberek mind ezen csekélységek és hijánosságok között is megelégedni látszanak: vagy a' szokás vagy pedig, ha egyszer'smind hiúságon is kapók, a' boldogságnak külső, 's a' távolról nézőket megvakító színe teszi nekik azokat türhetőkké.

Ellenben a' tudományokkal híven, és buzgón foglalatoskodó igaz boldogsággal bír a' nélkül, hogy annak külső színét csillogtatná. Ha oktatást keres, könyveiben nem lehet oktatást nem találnia; ha pedig másokat akar oktatni: egész nemzete, sőt a' maradék is

hallgatja ötet, mihelyt elég tehetséggel bír, tudományát mind a' kettőnek illendőképpen eleibe terjeszteni.

Igaz, hogy ez a' róza is tövisek között terem. A' tudományoknak is vagynak száraz és terméketlen tartományai, mellyeket az, a' ki esméretekhez akar jutni, nem kerülhet-el. [253]

Minekélőtte az értelemmel dolgozni lehetne, meg kell az emlékezet' tárbázát tölteni, 's a' munkához szükséges szereket fáradsággal kell megszerezni. Előbb mint lelkem' sok nemzetek' Íróival társalkodhatik, meg kell azoknak nyelvét tanulnom. Azon Írók, kikből a' szükséges esméretek merítenem kell, nem mindnyájan olly nagy elmék, hogy egyszer'smind gyönyörködtetni is tudnának. A' tudós, 's bölcs is bizonyos mértékben rabja a' módinak és a' közönség' balvélekedésének. Ő is kéntelen némelly tanulásra érdemtelen dolgokat tanulni, hogy tudatlannak ne tartassék, 's hogy a' csekélységekben való járatlansága által hitelét a' nagyobbakban el ne veszéjtsé. Mihelyt valaki a' tudóságot választja hivatalának, tartozik a tudományoknak némely részeit csupán azért tudni, hogy azoknak haszontalan voltokról meggyőződjék, 's némelly Írókat csupán azért olvasni, hogy maga szemével lássa melly üresek.

Az is igaz, hogy a' test' nyugalma, melly a' tudósnál a' lélek' munkásával öszve van kapcsolva, mind a' test' egészségére, mind a' lélek' elevenységére nézve ártalmas; és bizonyos, hogy a' foglalatos élet, és a' társalkodás a' mennyiben úgy nézettetik, mint a' lélek' kimíveltetésének, és az örömmek kútfeje, ezen tekintetben a' tudományok' gyakorlását felül halladja, mert általa mind az értelem; mind az érzékek, mind a' lélek, mind a' test foglalatoskodtatnak. Az ülő és veszteglő élet-mód által, csak az nem veszi el lelke' eleven-ségét, a' ki ezt a' természettől nagyobb mértékben nyerte; 's az elme' tüzésnek kétszeresen kell abban égni, a' ki nagy Írónak született, mert különben a' csendes magányban könnyen elalszik.

De mindenütt így van a' dolog. Minden öröm, 's a' boldogságnak minden neme, bizonyos a' természettől adott, a' szorgalom által kimívelt, 's a' véle élésben a' virtus által kormányozott tehetségeket, 's tulajdonságokat kíván. A' nagyobb öröm nagyobb és ritkább tulajdonságokat tesz fel. Hála az Isteni gondviselésnek, hogy kevés emberek kéntelenek csak eggyetlen egy módon keresni boldogságokat; legnagyobb részén öszve kapcsolhatják, 's tartoznak is öszve kapcsolni, a' foglalatos életet, a' polgári hivatalokat, a' földművelést, vagy a' kereskedést a' tudományokkal. Azomban a' ki ezen utolsóknak igaz mivoltát csak valamennyire is megismerte, meg fog velem abban eggyezni, hogy azon boldogságnak, mellyben az emberi nemzet a' földön részesülhet, a' tudományok' egy nagy részét teszik."

2. SZ. MELLÉKLET

Hrabowszky Dávid, bár 1842-ben letette az ügyvédi vizsgáját, rövid ideig maradt e pályán, mivel azt túl bürokratikusnak találta. Már tanuló éveiben, hogy tanulmányai költségét elő tudja teremteni, különböző nemesi családoknál vállalt nevelői állást. Utazásai során sem csak az egyetemi előadások érdekelték, hanem az adott ország különböző iskolarendszere, vagy éppen javító-nevelőintézete, amelyet ha alkalma nyílt rá, meg is látogatott.

A szabadságharc híre Bückeburgban érte, ahonnan fellelkesülten írt 1848. május 23-án nyílt levelet Báró Eötvös Józsefhez, hogy felajánlja segítségét. Részlet a levélből:

Vegye Ön hazafiui érzelmem' hálás hódolatát, de evvel együtt egy-két igénytelen figyelmeztetést; nem mintha magamat olly fontos egyénnek érezném, hogy egy kormányzónak cselekvém reám tett hatásának nyilvánítását szükségesnek tarthassam; hanem minthogy; – hálás sorsom' Urának – azon kevés hazafiaknak vagyok egyike, – kiket már kora ifjuságok' éveiben, tudnivágyás és rendeltetésök megrögzött szokás' ellenére, az ősi tüzhelytől eltávolítva, – nem csak magyar föld' legkülönfélébb tájaira elvezeték, hanem Európa' mivel nyugatával is közelebből megismertetek ' ez által olly közvetlen tapasztalási kincs' birtokába juttaták minőre ez igény felszólításnál fogva hivatkozhat.¹¹

Hrabowszky jól átgondolt iskolaügyi vázlatát dióhéjban így foglalhatom össze: az egyetemen tanuló ifjak ne csak porosz képezdékét látogassanak; a külföldi tanulmányút ne két évig, hanem háromig tartson; a tanuló ifjú ne egy, hanem lehetőleg több, egymástól távol eső intézményben tanuljon; a külföldön tanulók negyed évet fordítsanak szakképezdék, romlott erkölcsű fiújavító intézetek megtekintésére; a tudományos intézetek látogatását tegyék mindenki számára kötelezővé!

Hrabowszky korabeli folyóiratokban megjelent írásai szerteágazó érdeklődéséről tanúskodnak. Éles szemű megfigyelő, aki a tudomány újdonságaira éppúgy kíváncsi, mint az emberi jellemre, viselkedésre.

Az alábbi szövegrészletben felvázolja az ideális tanár modelljét Jakob Friedrich Fries személyében. (Fries külső bemutatásától most eltekintek, jöllehet Hrabowszky érzékeltes leírása szinte láttatja, élénk festi az ember külső látványát is.)

Hrabowszky Dávid: Emlékképek némelly híres férjfiakról írásából (Részlet Jakob Friedrich Friesről¹²)

Azon jeles oktatókhoz is tartozik Fries, a' kik nevendékeiket nem csupán a' köz teremekben kívánják látni. Mennél ritkábbá változott azon régi szokás, a' mellynél fogva Németország' egyetemeinek jeles férjfiái társalkodási viszokok által is kívántak béhatni az ifjakra; annál dicséretesb, hogy ő ezen szokásnak még mind ez ideig hódol. Azonkívül, hogy minden időben szívesen fogadja látogatóit, Koszoru (Kränzchen) név alatt rendel minden héten bizonyos órákat, tudományos czéloknak szentelve. Megjelenhetnek ekkor minden ifjak, kiket szorgalmas tanulékonyáguk vonsoz; legyenek akár rendes hallgatói,

akár csupán olyanok, kik akármi egygyes tárgyak eránt véleményét hallani kívánják. Lehet itten nemes tudományszomju által buzdítottakat seregenként látni. Örömmel tapasztalhatni közöttök az egyetemnek legjelesb ifjait. Kiki felhozhatja tudományos kétésegeit, 's számolhat elosztásra. Számolhat pályája' homályosan maradott részlegeinek felderítésére. Rész-szerint egyenes feleletekben juttatja ekkor ifju vendégeinek a' kielégülést; vagy pedig a' feltett kérdés eránt magyarázattal kész feleleket kihallgatván, 's a' több rendű véleményeknek vitatási surlódásokban eszközzendő kifejlődését bévárván, végre ugy szokja a' kérdés' szövevényét határozatával felbontani.

Hasznai az illy társasági oktatásnak kétségen kívüliek. Minő jeles alkalom adódik ilyenkor mindig az oktatónak, kitanulni nevendékei' tehetségeit, észre ven(801)ni a' fejlődő tehetségek' irányzatát, e' szerint alkalmazva az oktatási módot; továbbá kiszemelni a' hasonlítás' mintájában előbukott hiányokat, akár tanítás, akár tanuló részéről nyiladozzanak!

De mind ezeket nem tekintve kiszámíthatlan azon áldott befolyás, melly innét árad a' tanulóknak mind erkölcsi, mind pedig tudományos kifejlődésére. Az egyetemekre sereglő ifjak még ritkán érték el azon kort, a' melly állapotjok' mivolta miatt külső vezetőül már elhagyott 's szabad repkedésre bocsátott ifjak' erkölcsét csábok' ingere ellen tökélyesen elpáncélozhassa. Indulatok' zsoldjában van ekkor még rendszerint a' jónak érzése. Gyakorlása inkább ösztön munkálata. Ellenben az életpályát alkotó elvek még vakok, hibázván számukra a' tapasztalás kalauzolása. Minő könnyű a' sikamlás az igy magára hagyott ifjúságnál! Ellenben minő jótékonyul megóvó az ifjú lélek' karakterének, ha erény-száltá társasági körben képeztetik! Biztos léte 's erősülése egyformán állandók. Azonkívül, hogy tudományos tekintetben ez a' legbizonyosabb, 's könnyebb mód, komoly bölcsességet gyakorlattal eleveníteni; tellyes hatalmu befolyással hat ki illy társaság az ifju elmére. Nem szenved kétséget, hogy ezen befolyást azok gyakorolhatják leghathatósb minéműségben, kik az ifjak' tudományos fejlődését is intézik; – a' közönséges oktatók. Főképen hathatós lehet azoknak példája, kiknek jeles esméreteik, bölcs tapasztalásaik, oktatási készségük a' nevendékek előtt már köztanítás' leczkéiből tudva vagynak. Néma előadásban is hasznosb lehet igy a' példa adás, mint hosszu erkölcsi oktatások. De elevenebb is lehet az illy néma előadás, mint a' könyvek' holt betűiben foglaltatott tanúságok' olvasása.

Igy lehet továbbá az egyetemi szabadsággal bíró ifjuságot ízetlen időtöltésektől elvonni, kicsapongó gyö(802)nyörűségektől 's bárdolatlanságtól megőrizni; a' mellyek egyikének mindig ki vagyon tétetve, akár nagy 's népes, akár kicsiny városokban legyenek alapulva azon intézetek, a' hová felsőbb képzésök' elérhetésére[!] reményében küldetének szüléiktől. Szükségtelen, illy módu óvásbul hárámló áldott következeseknek, valamint a' tudományos béhatásnak is bővebb fejtegetése. Csak azt említem még; tökélyetesebben meg nem felelhet céljának a' közönséges oktató, mint az ő közönséges leczkéinek illy pótlásával.

JEGYZETEK

- 1 Most csak egy, Életünk által közölt tanulmányt említék: SZELESTEI N. László, *Berzsényi Dániel Fohászzkodása és az evangélikus egyházi költészet*, Életünk, 2011/1, 51–63.
- 2 HRABOWSZKY Dávid *büккеburgi naplója, 1848–1852*, Jénai Egyetemi Könyvtár, MsProv. f. 40.
- 3 HUBERT ILDIKÓ, *Hrabowszky Dávid Liszt Ferencről*, Magyar Zene, 1991, 333–336; Uő, *Hrabowszky Dávid Naplója (1848–1852) = Régi és új peregrináció: Magyarok külföldön – külföldiek Magyarországon*, szerk. BÉKÉSI Imre és mások, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Kft, Budapest – Szeged, 1993, 775–783; Uő, *Hrabowszky Dávid és a Pozsonyi Magyar Társaság = Pozsony – Pressburg – Bratislava: A 700 éves város*, szerk. GYURCSÍK Iván, JÉGH Izabella, PAPP Zsuzsanna, Kalligram – Regio, Pozsony – Budapest, 1994, 202–209; Uő, *Reformkori portrék Hrabowszky Dávid kéziratot naplójából = Feltáratlan értékek a magyar irodalomban*, szerk. SZABÓ B. István, ELTE Magyar Irodalomtörténeti Intézet, MTA Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 1994, 132–143; Uő, *Hrabowszky Dávid (1804–1863?) levelei az 1848-as magyar kormányhoz = Ezredforduló: A Pápai Művelődéstörténeti Társaság millenniumi emlékkönyve*, szerk. HERMANN István, MEZEI Zsolt, Pápa, 2001, 193–204.
- 4 HRABOWSZKY Dávid *büккеburgi naplója*, (2. j.), 124.
- 5 „Egy angol király, hogy biztosabban bírhasa Walézt, megölette a’ bard-okat, a’ nép’ keblében szunynyadozó, a’ szabadság’ szellemével ugyanazonos érzet’ ápolóit. S valóban, Walez azolta Angliának békés birtoka. Tehát csak rajta, ujjászült Austria! Legalább a’ zsarnok tettek’ ujjászületéséhez remekileg értesz!” HRABOWSZKY Dávid *büккеburgi naplója*, (2. j.), 118–119. (Hrabowszky az ehhez hasonló politikai megjegyzései miatt zároltathatta Jénában naplóját. A magyar történelemhez megtalált analóg példa, Wales- és a magyarok történelme között, bizonyára nemcsak nagy olvasottságának, politikai érdeklődésének, büккеburgi tartózkodásának volt köszönhető.
- 6 Utalásaiból tudjuk, hogy más naplói is voltak.
- 7 Felső Magyar Országai Minerva, 9. évf. (Kassa, 1834, 3. és 4. kötet), 483–514, 765–803; 10. évf., 1835, I. kötet., 43–85. HRABOWSZKY Dávid, *Emlékképek némelly híres férjfiakról* [Mathisson, Lafontaine, Göthe, Hahnemann, Krug, Kries, Luden, Heeren, és Blumenbach, e’ kilencz férjfiak.] A melléklet szövegközlésében a zárójelben feltüntetett számok, e folyóirat lapszámait jelentik.
- 8 Kis Jánossal, mint egyházi elöljáróval más alkalmakkor is találkozhatott. 1829-ben például Szemere Pál lakásában voltak együtt egy nagyobb társaságban, naplója híradása szerint.
- 9 Rábaszentandrás, 1770. szeptember 22. – Sopron, 1846. február 19.
- 10 Felső Magyar Országai Minerva, 1825, 2. negyed, Hatodik füzet, 26, 251–253. A mellékelt szövegközlésben a zárójelben feltüntetett számok, e folyóirat lapszámait jelentik.
- 11 HRABOWSZKY Dávid *büккеburgi naplója*, (2. j.), 5.
- 12 Felső Magyar Országai Minerva, 9. évf., Kassa, 1834, 4. kötet, 800–802. – Jakob Friedrich Fries (Barby, Poroszország, 1773 – Jéna, 1843) matematika, fizika tanár, német filozófus, a német idealizmus kiemelkedő képviselője.

TÖNKÖL JÓZSEF

Szél ha volnál e világon

A szívemet hova viszed
utolsó téli vasárnap,
dunyhák omlanak hamuként,
február fényei fájnak,

karám kerítése mellett
magához emel hófúvás,
mintha várnam, újra lenne
átok és áldás, áldomás,

megrokkan veled az este,
fatuskón töklámpa vakít,
nyájas szájú ludak nyáját
hajtja megint az ágyamig,

nincsen mibe kapaszkodni,
szél ha volnál e világon,
juss az éjszaka végére,
reszkessél, mint hó az ágon!

Őszi képeslap Szombathelyről

FRANCESCO MASALA SZEPTEMBERI

SZÜLETÉSNAPJÁRA

Dehát öreg vagyok, a bőröm olyan, akár a sárga béka,
nélkülem csattog el egy vonat a laktanyánál,
naponta nélküled és a fehérült ajkú katonák nélkül,
akik Oroszország hatalmas erdejében zörrennek,
mint a száraz gyökerek,
hegyes bárkáiknak ugyanaz a tenger gyöngyözik,
bátyáink ugyanazokat a lángfehér utakat járják,
sápadozva erről a dombtetőről indultak el,
innen a háborús özvegyek, a háborús jegyesek
éjszakánként,
hogyan az orosz mezőkön siratót zokogjanak
a véres vízű Rábával,

domolykókkal, tajtékok dörejével, mindig csak veled,
azok a kútba vetett vidékek, széthulló vödörök,
velük vagy: örökbe hagyott fekete lábú kecskéekkel,
kecskeszemű asszonyokkal a végigsikált asztaloknál,
mintha fiaikkal templomban énekelnél,
olyan vagy, mint a szerelmes szülőanyák,
mint azok a fehérajkiák,
amikor fájó harangokkal köpenyükre dübög a vad hó,
amikor tépik, tépik egy gyík-farkos rét habos selymét.

Azelőtt

Azelőtt sose álmodtunk angyalokkal,
most hetente többször is.
Bordánkat betörik, mint a diót.

Szépre szegődtünk,
elhagyjuk életünket,
nyúzott a nyomunk, kiolvashatatlan.

Fölrepülhetnék

Megérkezel, és minden nap október lesz, minden a helyén,
a szekrény, az ágy, a polcok, az asztal, a gyufa, a gyertya,
ég a Notre-Dame, keserű lett a város, a méz, a tej, a szó,
gerendák hullnak,
mint fagyott körmök, korhadt bagolyfészkek,
le a csupasz kövek alá, a por alá, térdepelnek az emlékezők,
mint én a bedőlt ólnál, kukoricaszár-hangú szecs kavágónál,
szeretlek, anyám, mert megmaradtál, mert benned vagyok,
tizenhárom éve fényben-sötétben az oltár,
hangzik a hangod, az imád, az éneked újra vagy holnap,
zengnek az erdők, hófelhők, a mi karácsonyunk volt tavaly,
láttuk, hogy a völgyben sétáltak az angyalok,
s néztek vissza a tájra, az időre,

keresztben, töviskoronán, Jézus homlokán kezük végigsiklott,
léptek, árnyak súlyába belereszkettek, mint a fölmeredő fák,
de nem értek ide a házunk elé,
látlak, amikor nem vagy itt, haraphatnék földet helyetted,
fölrepülhetnék, elhagyhatnálak,
beszélék hozzád, akár a régiek, kenyér mellett és bor mellett,
úgy ember az ember, ha temploma van, minden nap október,
tizenötödike, hétfő, sebek zúzta tested jég-katedrális,
senki előtted, senki mögötted, lángok verik ablakodat,
anyám nyugszik itt, bedeszkázott nyár maradt utána,
híd karfája, patak a kavicsokon, jegenyék csúcsa, kerékszöregés,
a folyó, mely emlékeit a Hosszúúrtáson túl olyan biztosan viszi.

Te sírsz helyettem

Sylvia Plath Devonból Londonba költözik

Örülök annak, hogy ünnep van, csupán beteg szívemnek élek,
és este, már elalváskor tele vagyok tablettákkal,
amelyek holdassá teszik a kéményeket, és olyanok lesznek,
mikor még lidércek tértek vissza, pohárköszöntők, áldások,
s a lámpás tányérját meglóbálja a szél egy régi utca fölött,
hogyan ne legyen könnyű az alvás,
ne felejtsem a szerenádokat, a toronyból hangzó harangszót,
a lucernától puffedt hasú tehenet, vadludak tenger-kiáltását,
azokat, akik titokban sóhajtottak bele poharukba a hegyen,
nem kérdezték egymást sohasem, hogy kik nincsenek többé,
kiket nem lehet pótolni, mi lesz, hogyan lesz, merre járnak,
ünnep van, este, decemberben Devonból Londonba költözöl,
te sírsz helyettem 1963. február tizenegyedikén,
új hó esik a meredek hegyoldal bodzafavirágos ösvényeire,
megint gondolatok jönnek a temetőből, faggyúgyertya szaga,
mehetek majd, és olyan lesz, mint amikor ősze fordul az idő, újra kezdődik csatám
a szellemekkel, a havas kísértetekkel,
most teszik mellembé a tüzet, most kötöznek erre az ágyra,
de ez álom, éjszaka kigyullad a korom a kéményben,
ki tudná bizonyosan, hogy a színe olyan, mint az érett rozsa,
hogyan valaki megvérzi a földet, eget, az ostyákat marhavérrel.

A fiatalember ott állt a könyvespolc előtt és a köteteket nézte. Némelyiknek, a viseletes papírborítás miatt, alig tudta kibetűzni a címét. Zavartan fordult hátra, amikor belépett az igazgató.

– Üljön csak le, Balogh, érezze magát otthon!

A fiatalember, eleget téve a fölszólításnak, leült az íróasztal melletti támlátlan ülésre.

– Ugye tudja, miért hívtam, Balogh? – kérdezte az igazgató még mindig az ajtóban állva.

– Igen, Zentai elvtárs – hebegte a fiatalember, szemét az asztallapra szögezve.

– Ne szégyellje magát előttem, Balogh. Forduljon meg, és nézzen nyugodtan a szemembe. Még a legjobbakkal is megesik, hogy hibáznak olykor-olykor, nem igaz?

A fiatalember nem válaszolt.

– Mondja csak, Balogh, mivel is foglalkozik a maga apja?

– Szobafestő-mázoló, tapétázó, kérem szépen, Zentai elvtárs.

– Derék egy szakma, meg kell hagyni – felelte az igazgató, és a szoba túlsó végén levő ablakhoz sétált. Elhúzta a függönyt, az ablakot kinyitotta résnyire, aztán rágyújtott egy cigarettára.

– Megkínálnám, Balogh, de tudja, azt nem lehet. Hát az édesanyja? Ő mit csinál?

– Meghalt, Zentai elvtárs, nyolcéves koromban. Infarktus vitte el, egyik pillanatról a másikra. De dolgozott ő kisgyermekgondozóként; aztán betanított szakmunkás lett a gázgyárban és végül takarítónő egy gimnáziumban.

Az igazgató nem felelt. Komótosan szívta cigarettáját. Szemlátomást untatta a fiatalember tolakodó, részletező előadása, és az előadásában megbúvó fölényes hang. Miután elnyomta a párkányon levő bádoghamutálban a cigarettáját, visszacsukta az ablakot, megigazította a függönyt, és az íróasztalához lépett. Az asztal egyik kulccsal zárható fiókjából vizes poharat és egy üveg konyakot vett elő. Gyakorlott mozdulattal töltött magának, s csukott szemmel és remegő ajkakkal úgy hajtotta föl az italt, mint messzi vándorútról hazatérő, megfáradt lélek.

– Szegény asszony – mondta miután az üres poharat az asztallapra csapta. – Vajon mit szólna, ha tudná, mibe keveredett egyszülött fia? Gyanítom, a szégyen vasmarokkal fojtogatná szívét, és bánná azt a percet, amikor... Na, de hagyjuk, nem erről akartam magával beszélni, Balogh.

– Igenis, Zentai elvtárs – felelte a fiatalember. Még mindig az asztallapot nézte.

– Mondjon akárki akármit – folytatta az igazgató –, a lopás az bűn, és aki az üzem tulajdonát önhatalmúlag kisajátítja, az nemcsak engem rabol meg, hanem az épülő szocializmust is. Hiszen tudvalevő, aki mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, az a fennálló alkotmányos rend ellen uszít, s tetteért szabadságvesztéssel

is sújtható. Tudja, Balogh, pár éve még főbe lőtték volna magát, az hétszentség. De hagyjuk meg a barbarizmust a hanyatló nyugatnak. Emberek vagyunk, nem állatok.

Az igazgató töltött magának egy újabb pohárral. Gondolkodás nélkül, csukott szemmel és remegő ajkakkal hajtotta föl az italt. Miután kényelmesen hátradólt karosszékében, cigarettát halászott elő ezüstözött tárcájából, és rágyújtott. A füstöt a fiatalember felé fújta, aki zavarában egy pillanatra a szoba túlsó felén levő csukott ablakra szögezte tekintetét, majd vissza az asztallapra.

– Kedves, Balogh, nincs olyan, amit ne lehetne jóvá tenni. Mindennek megvan az ára, és aki azt képes megfizetni, az valóban hazafinak nevezheti magát. A brigádvezető már így is tájékozódik, a bizalmiról nem is beszélve. De ha együttműködik, Balogh, megúszhatja. Hány éves is maga pontosan?

– Tizenhét, Zentai elvtárs.

– Kiváló! – csattant fel az igazgató, s egy pillanatra úgy tűnt, mintha kacintott volna örömeiben. – Pontosán ilyen életerős, életigenlő fiatalemberekre van szüksége ennek az országnak. Az olyanokból, Balogh, mint maga, a jövő profitálni fog. Hogy azt ne mondjam, a fiatalság a kézzelfogható biztosíték. Nem kell ahhoz nagy tudós-nak lenni, hogy ezt belássuk. A sihederek mohósága megfelelő kontroll alatt még a javunkra válhat, nem gondolja?

– Igaza van, Zentai elvtárs, teljes mértékben igaza.

– Ha azt teszi, amit mondok, akkor nem lesz baj, nem esik bántódása, ezt személyesen garantálom. Hiszen a büntetés célja: a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.

Az igazgató jelentőségteljes arccal töltött magának még egy pohárral. Csukott szemmel és remegő ajkakkal hajtotta föl a konyakot. Miután odakoppantotta a poharat az asztallaphoz, a kulccsal zárható fiókból elővett egy bekeretezett fényképet és a fiatalember elé rakta.

– Nézze meg nyugodtan, Balogh, ő a lányom, Elvira, nyáron lesz tizenhat. A leg-hőbb vágya bekerülni a Balett Intézetbe. Van fogalma arról, ez mit jelent?

A fiatalemberre egy kócos hajú, teltarcú, szemüveges lány mosolygott. A homlokát és orrának környékét elvakart pattanások borították.

– Mint tudja – folytatta kimért hangon az igazgató –, idén a mi üzemünkben kerül megrendezésre a Megyei Termelészövetkezetek Bálja, amelynek – mint mindig – kiemelt díszvendége a pártbizottság titkára. Nem kell aláhúznom, mennyire megtisztelő az ő személyes jelenléte. Ami a lényeg: az idei bálon az én Elvirám táncolja a nyitókeringőt, ezzel emelve a rendezvény fényét, mégpedig magával, kedves Balogh. Igen, jól hallotta. Táncolni fog a lányommal, és ez nem vagy-vagy kérdése, hanem állampolgári kötelessége; ez tiszta és hazafias cselekedet. Ugye tudja, mi történik abban az esetben, ha visszakozik, Balogh? – kérdezte az igazgató, és elhallgatott.

A fiatalember pontosan tudta, mit kockáztat egy nemleges válasszal. Bólintott.

– Helyes. A részleteket a későbbiekben megbeszéljük, de szerezzen valahonnan egy tisztességes öltönyt. A kezeit pedig a rendezvényig alaposabban mossa. Az olajfolt, tudniillik, nem éppen szívderítő látvány. Van esetleg bármi, amit tehetnék magáért... tehetnék érted, fiam?

Ekkor az igazgató kissé kiemelkedik székeből, hátra veti fejét és kacagni kezd; egész testében rázkódik, a homlokán két ránc között duzzadni kezd a bőr, addig, amíg a közepéből ki nem pattan egy orgonaszál, a mennyezetről sűrű, kövér pelyhekben hullani kezd a hó, az igazgató testét rázza a kacagás, a szobát betölti a hang és a havazás, a hó megül a polcokon, a zsúfolt asztallapon, a kopottas bútorokon, az igazgató vállán, fején, hasán, egész testét rázza a kacagás, a homloka közepén virágzó orgonaszál, a mennyezetről sűrű, kövér pelyhekben hull a hó, megül az apró lila szirmokon, a kacagástól remegnek a falak, a falakról mállani kezd a tapéta, a ragasztás mentén elenged, a szobát betölti a hang és a havazás, a hó megül a polcokon, a zsúfolt asztallapon, a kopottas bútorokon, az igazgató vállán, fején, hasán, aztán nyílik az ajtó, belép a havazásba a titkárnő, alumínium tálcan kávécsészét egyensúlyoz, az asztalhoz lép, szemét a fiatalemberre villantja, a csészét leemeli a tálcáról, az igazgató elé rakja, a kávéba hull a hó, a titkárnő mosolyog, az igazgató egész testét rázza kacagás, a homloka közepén virágzó orgonaszál, a hó megül a polcokon, a zsúfolt asztallapon, a kopottas bútorokon, az apró lila szirmokon, a titkárnő kontyba fogott haján, szemét a fiatalemberre villantja, megfordul, elindul az ajtó felé, a fiatalember önkéntelenül is utána fordul, tekintetével követi a titkárnő lépteit, a térd fölött véget érő szűk szoknya rátapad a fenekére, kiemeli a vonalait, körömcipője a parkettára hullott hóba süpped, járása finom, a lábain testszínű harisnya, a térd fölött véget érő szűk szoknya rátapad a fenekére, kiemeli a vonalait, a mennyezetről sűrű, kövér pelyhekben hull a hó, a titkárnő megáll az ajtóban, visszafordul, a fiatalemberre villantja tekintetét, bal kezében a tálca, jobb kezének mutatóujját a szájához emeli, duzzadt, vörösré rúzszott ajkaival csücsörít, aztán behúzza maga mögött az ajtót, a kacagás halkul, aztán teljesen elhal, végül a csend a csend a csend az igazgató homloka közepén a virágzó orgonaszál megremeg és a szobát kezdi betölteni a mennyezetről hulló sűrű kövér pelyhek egyre erősebb suttogása, bármi, amit tehetnék érted, fiam?

A fiatalembernek eszébe jutott egy kötet, amit az ajtó melletti könyvespolcon látott.

– Igen, Zentai elvtárs – mondta és megköszöri a torkát. – A világirodalmi-antológiát kölcsönkérhetném hétvégi határidővel olvasásra?

Az igazgató elnyomta a cigarettáját, majd derűs mosollyal az arcán odasétált a polchoz, leemelte a könyvet és a fiatalember kezébe nyomta.

– Tudja, Balogh, maga nem is olyan elveszett lélek, mint azt elsöre gondolnánk. Ki hinné, hogy egy magafajta szeret művelődni?

Mielőtt a fiatalember kilépett az ajtón, az igazgató a vállára tette a kezét.

– Aztán csak kitartóan odalent a szalagsor mellett. Miközben a sérült tárcsákat válogatja az épek közül, gondoljon arra, Balogh, két hét múlva itt a bál, és mindenki – még a pártbizottság titkára is – magának és az én Elvirámnak fog tapsolni. Gyönyörű pár lesznek.

A fiatalember mosolyt erőltetett az arcára, és kilépett az irodából.

– Köszönöm a prózakötetet, Zentai elvtárs.

– Igazán nincs mit – felelte az igazgató, és becsukta az ajtót.

OLÁH ANDRÁS

A szultán foglya

TÖRTÉNELMI MONODRÁMA

A NÁNDORFEHÉRVÁRI VÁRKAPITÁNYRÓL,

SZILÁGYI MIHÁLYRÓL

Történik az Úr 1461. esztendejében a konstantinápolyi Héttorony egyik cellájában.

SZEREPLŐ:

SZILÁGYI MIHÁLY, Magyarország zászlósura, egykori kormányzó, Hunyadi Mátyás nagybátyja, aki 1456-ban Nándorfehérvár kapitánya volt

A Héttorony egyik sziklába vájt cellája: sziürke kőfalak, szemben szalmával hintett, álatbörrel letakart ágyféle. A bal oldalon alacsony vasajtó. A jobb oldalon – magasan – kicsinyke, vasrácsos ablak. Kevéske fény szűrődik be rajta. Az ablak alatt asztal, mellette székek. Az asztalon korsó, fatányér és egy cserépkupa. A tányéron némi ételmaradék. A falon itt-ott kőbe karcolt jelek láthatók.

Szilágyi az ágyon fekszik, láncrea vert kezei a mellén nyugszanak. A mennyezetet bámulja. Valahol a szomszéd cellák egyikéből kiáltozás szűrődik át, valaki bilincssel veri az ajtót. Rövidesen futó lépések zaja hallatszik, lakatcsörgés, reteszek nyílnak, nyikordul a zár. Újabb kiáltások, korbácsütések zaja, velőt rázó sikoly, majd hörgés.

SZILÁGYI (*Lassan felül az ágyon. Inge meg van szaggatva, néhol vércsík ivódott bele. Összebilincsel kezével a hajába túr. Felsőhajt.*): A szerencsétlen... Nem tud megbékélni a sorsával. (*Becsapódik a vasajtó, reteszek záródnak, zár csikordul. Lépések közelednek. A cellaajtó előtt megállnak. Hangos zörgéssel kinyílik a kémlelő ablak, valami morgás hallatszik, majd az ablak visszacsukódik. A lépések elhalkulnak. Szilágyi néhány másodpercig még mozdulatlanul ül, majd – szinte öntudatlanul – az ölebe ejti a kezét, megcsörrennek a bilincs láncai, s ő bólogatni kezd.*) Ez hát az út... (*Nehézkesen föláll. Elsétál az ajtóig, megfordul, a szemközti keskeny ablakot kémleli, ahonnan halvány derengés szűrődik be.*) Az utolsó hajnal... A legutolsó... (*Bosszúsan.*) Legalább a felkelő napot láthatnám! Legalább a napot... Még egyszer, utoljára... (*A beszűrődő fényt figyelve átcammog az ablak alá. A falon egy kőbe karcolt kereszt halvány kontúrja rajzolódik ki. Megáll előtte. Egy ideig merőn nézi, az ujjával megérinti, majd térdre ereszkedik.*) Uram, segítsd meg a te szolgádat. (*Lehajtja a fejét, a kezeit összekulcsolja, halkan imádkozik.*) Adj erőt, hogy szembe nézzek a sorsommal. Hogy bátran visel-

jem, ami kiméretett. És segíts, hogy a lelkem tisztán kerülhessen eléd... *(Egy pillanatra elballgat, majd latinul mormolja a „Miatyánkot”. Aztán fölemeli a fejét.)* Félek, nem jutnak el hozzád a szavaim, Uram. Túl messze vagyunk egymástól... Vagy ez tán a büntetés? Hagyod, hogy magamat emésszem, s ne tudjam, ne érezzem, a feloldozást?... Bocsáss meg, hogy néha kételkedem... Pörén állok előtted. Kitakart lélekkel. Láttad, hogy viseltem a kínt. Vertek, tépték, szaggatták a húsomat, összetörték a csontomat, de belőlem egyetlen szót ki nem vettek... *(Nehézkesen föláll. Méltatlankodó hangsúllyal folytatja.)* Azt akarták, hogy áruljam el Fehérvár gyenge pontjait!... Mert hogy én nyilván ismerem... *(Halvány derű jelenik meg az arcán. A hangja elhalkul, mintha titkot árulna el.)* Hát persze hogy ismerem... De ezt a tudást magammal viszem a sírba... *(Fölnevet.)* Hogyan is hitette komolyan a szultán meg a nagyvezír, hogy belőlem áruló lesz? Nem ismerték Szilágyi Mihályt? No, most már ismerik... *(Az asztalhoz lép, két kezébe fogja, fölemeli a kupát, nagyokat kortyolva iszik. Ingujával megtörli a száját, a kupát erős, határozott mozdulattal visszateszi.)* Legalább egy kis jófajta szerémségi bort ihatnék. De hát ezek a kutyák a bort sem ismerik... *(Visszacsozog az ablak alatti kereszthez. Összebilincsel kezével megsimogatja, majd megcsókolja a falba karcolt keresztet. Fölveti a fejét, nagyot sóhajt.)* Már pirkad. Mire felkel a nap, a te szolgád megtér hozzád, Uram. Itt az ideje hát, hogy számot vessünk! Tisztázzuk, hányadán állunk... *(Homlokát a kereszthez szorítja.)* Nehéz a lelkem. Ezen könnyíts, Uram! S ne hidd, hogy a haláltól félek! Nem. Szembenéztem én már ezerszer a halállal. Sohasem riadtam meg tőle... Amit most érzek, nem félelem, nem rettenet. Valami egészen más... Valami megfoghatatlan... *(Elfordul a keresztől. Fölnéz.)* Súlyos terhet cipelek, Uram. Birkózom vele, tusakodom. Hisz mégiscsak a saját véremre támadtam... *(Tanácstalanul, fürkészően néz a semmibe.)* De magad is láthattad, Uram, nem tehettem másként. A becsületem, a büszkeségem nem engedhette, hogy megalázzanak, hogy szavamat semmibe vegyék... Tudod, mi fáj legjobban, Uram? *(Kesernyés mosoly jelenik meg a szája szögletén.)* Az ő hálátlansága... Mert minden rossz ekkor keletkezett. Ettől mérgeződtek meg a lelkek. *(Megrázza a fejét, mintha hitetlenkedne.)* Hisz én tettem királlyá! Gondold meg, Uram! Királyt csináltam belőle. Belőle, aki pár nappal előbb még a cseh helytartó börtönében senyvedett. Egy tizenöt éves suhanc, aki mit se tett még az életben, a kezem által királyi trónushoz jutott. S erre ő... *(Összebilincsel kezével elkeseredetten legyint. Csörren a lánc. Ettől mintha kissé magához térne. Hangos nyögéssel leül.)* Háládatlan kölyök! Persze nemcsak őt kárhoztatom. Erzsébet éppúgy vétkes. De legfőként a pap! Ő volt az igazi konkoly! Ő keverte a lapokat, az ő tanácsai szédítették el Mátyást! János, a váradi püspök! S az alattomoság kígyója győzedelmeskedett... *(Fejét a tenyerébe temeti. Néhány másodpercnyi hallgatás után mintha megenyhülne – megrohanják az emlékek.)* Pedig az a január csodát szült! A fél ország nekem hódolt! Térdre kényszerítettem az ellenszegülőket, fölbátorítottam a kishitűeket! Magunk mellé állítottam a bizonytalanokat! És a Hunyadi-háznak – mely pár hónappal korábban még a legteljesebb reményvesztettség állapotában, az összeomlás szélén állt –, most talán még fényesebben ragyogott a csillaga, mint valaha! Nekem köszönhetően! *(Tekintetében büszke*

fény csillog, hangja határozott.) Én szedtem ráncba a Hunyadi-familiárisokat! Én kovácsoltam belőlük hadat László halála után! Én vertem szét a Garaihoz húzó udvarházak népét! Én hódoltattam meg az országot! Én vittem tizenötezer fegyverest a rákos-mezei gyűlésre! Én kényszerítettem térdre a Habsburg-párti ligát! Én győztem meg az országgyűlést arról, hogy idegenből jött királyt ne emeljünk többé a trónra! Hisz Anjou Mária óta folyton a szomszéd országokból koldultunk királyokat, s hogy minő következménye lett annak az ország állapotára nézve, az urak maguk is láthaták... Gyűlölség, széthúzás, pártoskodás! Miközben az ország a legnagyobb veszélynek volt kitéve... Persze korántsem volt egyszerű meggyőzni a liga urait... De ki más vehetné fel eredményesen a harcot az oszmánokkal, ha nem Hunyadi János vére? – kérdeztem... „Hiszen kölyök még!” – mondták. De ezt is a javunkra fordítottam! Hisz a zászlósurak épp olyan királyra vágytak, akinek diktálhatnak, aki kezelhető. Aki hajlik a tanácsaikra... Személyesen vállaltam felelősséget azért, hogy Mátyás velük egyetértésben kormányozza majd az országot. *(A falba karcolt keresztre pillant.)* Végül pedig a te rendelkezésre hivatkoztam, Uram! Hisz már a szentéletű Kapisztrán János is megjósolta évekkal előbb, hogy Mátyásból Magyarország dicső királya lesz... *(Egy pillanatra elhallgat. Elmosolyodik.)* Persze volt néhány kézzelfoghatóbb érvem is. Jól hatott például a tizenötezer Hunyadi-házi fegyveres jelenléte az urakra! No meg a Rákos-mezején felállított vérpad... Igen. Ez határozottan elgondolkodtatta némelyüket! Főleg azokat, akik annakidején közreműködtek László öcsém halálában. Akik a fejét követelték! *(Összerázkódik.)* Még ma is megborzongok, ha arra a kegyetlen napra gondolok... A déli végeken voltam, mikor jött a hír, hogy Lászlót kivégeztette a király. *(Dühösen.)* Az a kígyóravaszságú, álnok! Pedig szegény János sógorom a halálos ágyán meghagyta a fiúknak, hogy soha ne tartózkodjanak egy időben ugyanazon a helyen! Tudta, mit beszél! Ismerte a Garaiakat, ismerte a Habsburgokat! Ha ott vagyok, én sem engedem, hogy Mátyás is Budára menjen! De a két fiú végzetesen naiv volt és gyanútlan. Pedig az előjelek és mindaz, ami az előző hónapokban történt, elég figyelmeztetést jelenthetett! Garai és Brankovics ármánykodása! Cilley arroganciája, ahogyan Nándorfehérvár átadását követelte! Annak a várnak az átadását, amit vérünkkel védelmeztünk! *(Elkomorodik a hangja.)* És persze a legfontosabb, amit semmi szín alatt nem lehetett volna figyelmen kívül hagyni: Cilley a király nagybátyja volt. Befolyásos főúr. Őt megölni – még ha százszor, ezerszer kiérdemelte is a halált –, nem lett volna szabad! A bűn bünt szül. László hibázott, s nagy árat fizetett érte! A fejével lakolt... Nem tudtam megakadályozni. És ennek fájdalommal itt sajog bennem azóta is... *(Egy pillanatra elhallgat.)* Való igaz: minden ármány szülője Cilley gróf volt! Mióta a lányát elvesztette, nem tudott a Hunyadiaknak megbocsátani! Rögeszmésen hitte, hogy a Mátyással eljegyzett leány Hunyadvárott nem természetes halállal halt meg. Nyomban fölmondta a ligát, és minden idegszálával arra törekedett, hogy ártson a családnak. A szálak az ő kezében futottak össze. S mert Jánossal nem bírt, erejét most a fiúkon próbálta ki. Előbb a pozícióikat akarta gyengíteni. Megvádolta halott János sógoromat, hogy a királyi jövedelmeket hűtlenül kezelte! Követelte a kárpótlást... Nyilvánvaló aljasság volt ez, hiszen mindenki tudta: János nemhogy

elvett volna a királyi javakból, de még a saját vagyonából is hozzátett ahhoz, hogy az ország védelmét megerősítse, a sereg erejét növelje! A futaki gyűlésen mégis elérte az aljas cselszövő, hogy János örökét, a főkapitányságot, László helyett ő kapja meg! Aztán a pozsonyi grófság fölötti jogokat követelte, meg a horvát-dalmát bánságokat! A király pedig hajlott a dologra, mint minden ötletre, ami Cilleytől származott. Így létrejött a Cilley és Brankovics birtokok összekapcsolása. Jól kifőzték ezt – após és a vő! Ezért követelte a kulcsfontosságú várak, köztük Nándorfehérvár átadását is! S mikor László szavá tette, hogy hol volt a gróf, mikor az ég zengett, s miért csak most jött ide sereggel, mikor a török már rég eltakarodott, elszabadult a pokol! A feszültség már épp elég nagy volt mindkettejükben ahhoz, hogy ne tudják ésszerűen értékelni a helyzetet. Cilley provokálta Lászlót. Olyan helyzetbe hozta, hogy annak ne legyen más választása, mint elégtételt követelni! Hogy aztán önvédelemként tüntethesse fel tettét! Cilley kitűnő kardforgató volt. László némiképp a szerencsésének köszönhetette, hogy egyáltalán életben maradt. A gyűrűje védte meg Cilley pengéjétől, mely átszakította a kardjának a kosarát is... Aztán a fegyvercsörgésre beseregglők lemészárolták Cilleyt... (*Hátradől a széken. A mennyezetre bámul.*) Láttam az összekaszabolt testet. S ami a legfőbb rossz: a király is látta... (*A fejét rázza.*) Mondtam a fiúknak elégszer: vigyázzanak, legyenek óvatosak. Az ördög nem alszik. S hogy a képmutatás köztudottan a Habsburgok fegyvere. Ígérhetett bármit a király. Esküdhettek Erzsébet előtt. Mindez csak álca volt. László sorsa így megpecsételődőtt. És kis híján Mátyásé is... Óvatlanok voltak. Meggondolatlanok. Elfeledték az atyai intelmet... Pedig látni lehetett, hogy Cilley halála nem oldott meg semmit, csak még jobban elszabadította az indulatokat... (*Keseregve.*) De László önfejjű volt és makacs. Akárcsak az apja. Garai nádor pedig gyorsan cselekedett, mit se törődve azzal, hogy a vejének kiszemelt Lászlót viteti a hóhér pallosa elé... (*Sokatmondón hümmög.*) Lám, lám... Pedig a bölcs tanácsadók, Vitéz János is, hányféle tervet fabrikáltak a családok összebékítésére. Házassági tervek kusza szövevénye lengte át az elmúlt évtizedet. Nem volt eladósorban lévő lány, aki ne kelt volna el egy-egy ilyen békítő-akció keretében. Aztán persze minden kútba esett! Felülkerekedett a kicsinyes önzés és a gyilkos gyűlölet! Mert egy dolgot nem vett számításba senki sem: a tüzet a vízzel összebékíteni nem lehet. Csak kioltani... Megsemmisíteni... (*Felsőhajt. Az asztal lapján nyugvó kezeit nézi elszomorodva, s rajta a láncokat.*) Mint ezeket a kezeket is... Nemrég még rettegtek az erejét, s most tehetetlenül vergődnek a láncok között! Istenem, miért hagyod megsemmisíteni azt a kart, mely mindenkor kész volt érted küzdeni? (*Nehézkesen föláll. Ellép az asztaltól. Kedvetlenül, a fejét csóválva jár fel-alá.*) Nem nekem való világ ez! Itt oly sok az ármány, a hitszegés... Én mindenkor a tiszta beszéd híve voltam! Ezért nem találtam a helyem a Garaiak, Újlakyak, Cilleyek, Vitéz Jánosok között... Én még a szemtől szembeni harcokban edződtem. Ahol a becsület szent dolog. Ahol tudtam, ki a barát, és ki az ellenség. De ami Magyarhonban folyt Zsigmond király halála óta, az gyalázat... Már nem lehettem biztos abban, hogy hátat fordíthatok-e annak, aki az előbb még kezet nyújtott... Aljas, alattomos lett a világ! Ezért is maradtam magamra... Már senkinek sem vagyok fontos... (*Megáll. Keserűen elmosolyodik.*) Azaz-

hogy mégse: a szultán számára még fontos vagyok! A szultánnak még jelent Szilágyi Mihály neve valamit! Ő még tudja, hogy szorongattam meg a török jobbszárnyat Várna mellett! Tudja, hogy én voltam a szekértábor parancsnoka a rigómezei kétnapos vérontásban! És azt is, hogy hány janicsárjuknak került az életébe, míg megsebezve foglyul ejtettek ott... S lám, már ott is a csalárdság, mások csalárdsága miatt kerültem bajba... *(Felemeli a mutatóujját.)* S ez bizony János sógorom hibája is... Mert ama téli hadjárat sikere őt is megrészesítette! Nagyhatalmú úr lett, akit gyorsan körülvettek a csúszómászó élőködők. Nem tudta kiszűrni a szirénhangokat. Az ő fülének is kedvesen csengtek a pápai nuncius, Cesarini mézédés szavai... Hogy bolgár király lehet, ha most a pápai biztatásnak engedve rátámad a törökre! Bolgár király lehet, ha megszerzi a balkáni földeket! Bolgár király, ha megszegi a pár nappal előtte megkötött békét! Bolgár király – ő: Hunyadi János! És én hiába óvtam. Pedig láttam, éreztem a veszélyt, de minden szavam lepergett róla. „Bolond beszéd – mondta. Igaza van a nunciusnak: most kell megszorogatni a törököt, hisz azzal, hogy a szultán elküldte a követeit Szegedre, és békét kért, maga ismerte be gyengeségét. S ha az itáliai flotta elzárja a tengerszorosokat, és meggátolja a török főszereg átjutását Európába, nyert ügyünk van.” „Ha...” – mondtam én akkor figyelmeztetőleg, és nem is sejtettem, hogy mennyire ráhibáztam. Mert dehogy gondoltam én, hogy az itáliaiak szószegők lesznek, s nemhogy nem gátolják, de közülük némelyek egyenesen segítik a törökök átkelését! Én csupán attól féltem, vajon elegendő lesznek-e, és elég erősek-e a török invázió megakadályozására. És ha mi megszegjük a szavunkat, és a megkötött béke ellenére támadunk, Isten büntetése nem sújt-e majd le ránk... *(Elkomorodik.)* Hát lesújtott. Várnánál törbe csaltak, tönkre vertek bennünket... *(Vissza akar térni az asztal mögé, de a mozdulat félbe marad. Visszafordul.)* Ott, Várnánál többet veszítettünk akkor, mint egy csatát. Sokkal többet! Elvesztettük a legyőzhetetlenség mítoszát... A nehezen megszerzett önbizalom, s az erkölcsi tartás szertefoszlott! És kezdődött minden előlről. A viszály, a pártoskodás. A viták arról, hogy kinek volt igaza! Hogy ki kergette az országot egy vesztes háborúba, s ki a felelős a török újbóli felbátorításáért! Mindenki a másikra mutogatott... Csak egy sikeres hadjáratral lehetett volna kiköszörölni a csorbát. Tudta ezt János is. Erre tette fel kormányzóságának éveit. Biztosra akart menni. Azt már belátta, hogy a pápára, az itáliai városokra kevéssé számíthat. Olyan szövetségest keresett tehát, akinek elemei érdeke a törökkel szembeni összefogás. Ilyen volt Kasztrióta György, az albán fejedelem. Minden rendben lévőknek látszott. Bár a toborzott sereg közel sem érte el a kívánt létszámot, hisz a főurak nem igazán lelkesedtek az újabb hadjárat ötletéért, voltak, akik attól féltek, hogy ha sokáig ráncigáljuk az oroszlán bajuszát, könnyen pórul járhatunk. Jobb meghúzódni, csöndben várakozni – vélték. De János ekkor már el volt szánva. Mi tagadás, engem is elragadott a harci hev. Biztosra vettem a sikert. Láttam a sereg elszántságát, ismertem a terveket. És mégsem... *(Egészen indulatba jön.)* És mégsem! Mert most ütött vissza a négy évvel korábbi elhamarkodott döntés. Aminek háttéréről kevesen tudtak. Amiről hallgatott a király is. János is. Hogy mi volt ez? Te jól tudod, Uram... *(Megkerüli az asztalt. Megáll mögötte.)* Akkor, a szegedi béke esküvel történt meg-

Fénybe néző, 2019

erősítésekor nem csupán néhány vár átadásáról esett szó, nemcsak hadisarc fizetésére köteleztetett a szultán, volt ott más is – számunkra jelentéktelennek tűnő, de később végzetessé váló ígéret. A két Brankovics-fiú tudniillik a szultán foglya volt. A szerb despota azért sietett tető alá hozni a békét, azért vállalta a közvetítést a szultán és Ulászló között, mert számára nemcsak a határok, de a fiai élete volt a tét! A szultán nem ismert tréfát: zsarolta Brankovicsot, s hogy a zsarolásnak nyomatékot adjon, megvakíttatta a két fiút! Az életüket azonban meghagyta, mert tudta, hogy a despota a két gyermekért bármire kész... Ígéretet kapott a szabadulásukra, ha a béke életbe lép. Hát itt rontottuk el... Mert mikor a támadás – Brankovics minden könyörgése ellenére – mégis megindult, a szultán menten kivégeztette a fiúkat. A despotában pedig megerősödött az engesztelhetetlen gyűlölet! A királyt és Hunyadit tette felelőssé a fiai haláláért. És fogadalmat tett, hogy a Hunyadi-háznak ő még sok keservet okoz. *(Az asztralra csap.)* Hát okozott is! Mindjárt a rigómezei csata előtt elárulta a magyar hadműveleti terveket. Hiába volt a szépen kidolgozott félrevezető manőver, mely szerint egy darabig megtévesztésül az öt év előtti téli hadjárat útvonalát követve nyomulunk előre, aztán változtatunk csak irányt... A törökök már vártak bennünket! Így tudták megelőzni az albánokkal való egyesülésünket, s így tudtak bennünket a segéderők megjelenése előtt csatára kényszeríteni... Akkor már persze mindegy volt. Ott harcolni kellett, nem volt más kiút. Küzdöttünk is vitézül, ám a második napon mindkét szárny megingott. A török a hátunkba került, és nem bírtuk feltartani a túlert! A sereg megfutamodott. Csak a gyalogság maradt a sebesültekkel a török gyűrűjébe zárva a szekértáborban... *(Elborzadva folytatja.)* Ott már mészárlás folyt! Mindegyik magyar mellett három-négy legyőzött török holtteste hevert. Mégis ők győztek. Mert velük volt az ő istenük. *(Kis szünet után keserűn hozzát teszi.)* Meg te is, Uram... Megbüntetettél minket a korábbi csalárdság miatt... Akkor kóstitoltam először a török rabságot. Igaz, nem sokáig, hisz János sógorom hamar kiváltott. Pedig neki magának is meggyűlt a baja: Brankovics megszorongatta kissé. Végül Lászlót kellett túsul adnia, és némely birtokokat átruháznia... *(Felsóhajt.)* Nehéz idők voltak. Embert, lelket próbáló idők. Sok tanulsággal szolgált. Mégsem tanultam belőle eleget. Most, itt a szultán tömlöcében látom csak tisztán, hol hibáztam. És hol hibáztunk mi, magyarok... *(Eszébe jut valami.)* Ez a szegény görög, itt a szomszéd tömlőcben, ő mondta el, hogy Konstantinápoly ostromakor, az utolsó támadás előtti éjszakán a császár körbejárta a falakat, hogy elköszönjön a katonáitól és megköszönje a hűségüket, kitartásukat. Mindannyian tudták, hogy elvesztek. Mégsem adták meg magukat. Egymás mellett harcoltak: uralkodó és alattvaló. A megadás fel sem merült bennük. Csak az Istennek tetsző tisztas halál lebegett szemük előtt... Magyarhonban pedig... Törvénybe iktatták az urak, hogy a haza védelme kizárólag a király feladata. S a hadba gyűlt nemesi sereg csak a határokig vezethető, és ott csak tizenöt napig köteles várni az ellenségre! Eszembe jut: vajon a szultán megkérdezi-e a szpáhikat, hogy akarnak-e hadba gyűlni? És a szpáhikban fölmerül-e, hogy hazájuk és hitük védelme kizárólag a szultán feladata? *(Elkeseredetten legyint. Nagy sóhajjal visszabotorkál az ágyhoz. Óvatosan, hogy sebeit kímélje, lefekszik. Mindjárt fel is szisszen.)* Még fájnak

a sebek... Jól dolgoztak a fogdmegek... De legjobban mégis belülről sajog. A lélek sebei a kegyetlenek. Ezek itt a hátamon, a karomon, a vállamon múltó sérülések. De ami belülről mardos, az gyógyíthatatlan... Mátyás is... (*Nem tud fekve maradni. Óvatosan feltápáskodik. Ül az ágy szélén.*) Én tanítottam neki a kardforgatást! Gyermekként az ölembe kucorodott, úgy hallgatta a régi csaták történetét... Királlyá tettem, mert hittem benne, hogy alkalmas rá! Hogy ő a legalkalmasabb... Szavamat adtam a Garai-pártnak, hogy az egyezség, mely a trónhoz vezető utat egyengette, messzemenően betartatik! De Mátyásnak ez mit se jelentett. „A te szavad, a te becsületed – mondta. – Számolj el magad a lelkiismeretteddel!” Hát hogy nézhettem ezek után az egyezséget kötők szemébe? Mit mondhattam Garainak, Újlakynak és a többieknek? Hogy a szavam semmit sem ér? Hogy én egy senki vagyok? Pedig Magyarhon kormányzója voltam. Látszólag. Forma szerint... Valójában egy megtűrt senki lettem egyetlen szempillantás alatt... (*Hitetlenkedve rázza a fejét.*) Érthetetlen ez: tegnap még hatalmam volt, a Hunyadi-párt vezére voltam, akit rettegtek a Garaiak, Újlakyak. Aki az országgyűlésben kikényszerítette a főurakból a kölyök Mátyás királlyá választását. Ma pedig egy jelentéktelen báb, hasznavehetetlen rokon, akit épp csak megtűrnek az asztal körül... (*Indulatba jön. Föláll.*) Hát nem! Nem ezt érdemeltem. Hogyan is hihette Mátyás, hogy nélkülem, az én erőm nélkül őt a főurak támogatták volna? Hogyan is hihette, hogy Garai az általam nyújtott biztosítékok nélkül mellé állt volna... (*Fujtatva sétál fel-alá.*) Azt mondja nékem: neki nem kell a Garai-lány. Ő azt feleségül sohasem veszi... És látom mögötte Vitéz János szélesen vigyorgó ábrázatát... Ő tömte tele Mátyás fejét Prágából útban hazafelé. Mert ők meg titkon a csehnek tettek ígéretet! A huszita Pogyebárdnak! Hogy Mátyás eljegyzi az ő Katalin lányát. „Nekem a saját szavam fontosabb – vágta a szemembe –, mint a tiéd! Békülj meg ezzel, és menj Isten hírével!” (*Megáll.*) És én ott álltam tehetetlenül, megalázottan az udvari emberek előtt. Ma is szégyellem, ahogy zavartan toporogtam ezelőtt az alig-király kölyök előtt. „Ne felejtse, felség – próbálkoztam gyámoltalanul, és éreztem, hogy közben remeg a hangom az idegességtől –, hogy én kormányzó vagyok. A te nagykorúságodig én...” Közbevágott: „Nekem nincs szükségem kormányzóra!” „De hát az országgyűlés döntött így.” „Most majd másként fog dönteni!” – felelte hetykén. És egy gögös mozdulattal jelezte: nincs több ideje rám. Távozhatok... (*Dacosan fölszege a fejét.*) Akkor bennem is felforr az indulat. Hohó! Nem addig van az! Te, úgy látszik, nem ismered Szilágyi Mihályt! Majd én mőresre tanítalak – gondoltam magamban, és első dühömben a nádorhoz siettem. Tajtékozott ő is, mikor hírét vette, hogy a megállapodás füstbe ment. „Ha a királynak nem kell a béke, nekünk se kell! – csapott az asztalra felpaprikázva. – Mi tettük királlyá, hát akkor el is vesszük tőle, ha érdemtelen rá! Hadat toborzunk. Sarokba szorítjuk. Rákényszerítjük az egyezség megtartására...” (*Kifújja magát. Az indulatai lecsillapulnak.*) Ma már tudom: a harag rossz tanácsadó. De akkor, hidd el, Uram, nem láttam más kiutat. A lelkembe, a szívembe tapostak. És tette ezt az a fiú, akit én mindenkinél jobban szerettem. Míg az indulat munkált bennem, míg forrt a düh, nem éreztem semmi megbánást. Csak az igazamat kerestem... Valami elégtételfélét... Csak mikor haddal

indultunk ellene, akkor szorult össze a szívem. Hogy fegyverrel támadjak saját véremre?... És Jánosnak én a halálos ágyán ígéretet tettem, hogy a fiaira vigyázok! Lászlót megóvni a bajtól így sem tudtam... S most ott lovagolok a gyilkosai mellett, velük paktálok, velük cimborálok... Keserű szembesülés volt ez. *(Szégyenkezve hajtja le a fejét.)* Eszembe jutott, hogy amikor a hóhér harmadik kísérlete is kudarcot vallott, s jog szerint kegyelem illette volna az elítéltet, ez a Garai szólt a bakónak, hogy „Végezz vele, mert különben te következel!” *(Megvetéssel ejti ki a nevet.)* Garai. És én ezzel a Garaival szövetekeztem Mátyás ellen... Miért is? Mert a becsületemen csorba esett... Mert megaláztak. Mert semmibe vettek. Mert köszönet helyett ajtót mutattak... Nem éreztem magam jól a bőrömben, elhiheted, Uram! Bizonytalanság fogott el, hogy vajon jót cselekszem-e? Szabad-e egy sérelem miatt mindent félredobni? De veszteség nélkül visszavonulni immár nem lehetett. És ekkor valóban kapóra jött az értesítés Mátyás megegyezési szándékáról. Igaz, meglehetősen tapintatlanul, Vitéz Jánost küldte hozzám – őt persze nem fogadhattam el közvetítőként. De kértem a személyes találkozás lehetőségét Mátyással, és erre ígéretet is kaptam. Úgy tűnt, Mátyás is bánja már az okatlan hebrencskedést. A kormányzóság feladása persze elkerülhetetlen volt. Ez volt a béke ára – a mit szó nélkül megfizettem. Mátyás, engesztelésül a beszercei grófsággal kecsegtetett. S megígérte, hogy rövidesen együtt szállunk harcba a török ellen. Ez nekem is szám íze szerint való volt. Hidd meg, Uram, többet jelentett, mint a korábbi, jogkörök nélküli kormányzói cím... De hamar be kellett látnom, hogy mindez olcsó színjáték volt csupán. Híre jött, hogy mind Újlakyt, mind Garait megfosztotta méltóságától a király, sőt Rozgonyi Jánost is. A török elleni hadjárat pedig csak az én udvarból való eltávolításomat szolgálta. A királyban a harci kedv hamar elült, s nem üldöztük tovább a megvert török sereget Szerbia belseje felé. Garai ekkor hívatott ismét magához – ő maga nemigen mert mozdulni birtokairól – hogy az ország dolgait megvitassuk. Én elfogadtam a meghívást, és Mátyás ezt róttá újabb bűnömül... *(Látszik, hogy még most is nehezen emészti meg a történeteket. A hangja elcsuklik, megremeg.)* A világosi vár tömlöcébe vettetett. Még arra sem kaptam lehetőséget, hogy megvédjem magam! Mint semmirekellő bűnözőt fogatott le! És meghozta a kemény ítéletet: halál... Fel nem foghatom, miképpen fordult Mátyás ennyire ellenem! Ó, mondd meg Istenem, hol van ilyenkor a vér szava? Erzsébet sem tudott nála kegyelmet kieszközölni. A pápai követ közbenjárása mentette meg végül az életemet. Carvajal bíborost jól ismertem, ő is jól ismert engem. Tudta, hogy a hit elszánt harcosa vagyok. S hogy tőlem még tart a török. Az én kardom még távol tudja tartani a határoktól az oszmán inváziót! Az életemet ő, Carvajal mentette meg... Látod, Uram, ez az a seb, mely azóta sem heged... Ez az a seb, mely fájdalommat embertelen méretűre növeli... Hálát rég nem vártam már. De atyafiúi szeretet igen... S ő még csak meg sem hallgatott. Csak ítélkezett, miként diktálták neki a mézes-szavú hízelkedők, a trón körül lebzselő haszonlesők. Vitéz János, Nagy Simon, Guti Ország Miska és a többiek... Ez keseríti az én szívemet... *(Maga elé emeli láncait, merőn nézi a zördülő vasat.)* Mert azt látnod kell, Uram, hogy saját véreimmel szemben a törökök – bármily keményen bántak is velem –, becsültek engemet. Tisztelték bennem az ellenfelet,

a katonát! Jó volt ezt érezni. Erőt adott. Megsokszorozta a lélek keménységét... Már mindent elviselek. Mindent... Nem tart már soká... *(Elhallgat. A keresztet nézi a szemben lévő falon. Összebilincselte kezeit a mellén összefűzi. Halkan mormolja latinul a „Miatyánkot”. Aztán csönd keletkezik. Csak a lánc csörrenése hallik, ahogy a kéz mozdul a mellkason. Kisvártatva újra megszólal.)* Nándorfehérvár kellene nekik... Hát hogyisne kellene... Meg végig a Száva és Duna menti erődök... *(Felsóhajt.)* Azt hittük, hogy az öt évvel ezelőtti ostrom végleg elvette a kedvüket. Pedig szó sincs róla. Nagyon is fáj a foguk a magyar földre. Csak most már óvatosabbak. Nem mennek fejfel a falnak. Kivárnak. Látják, tudják ők is, hogy miféle belviszályok nehezítik az összefogást. S jól tudják, hogy ez az ő malmukra hajtja a vizet... Már öt évvel ezelőtt is komoly esélyük volt Nándorfehérvár megnyerésére. De akkor János még úrrá tudott lenni a viszályokon. És a közelgő a veszély tompította az ellentéteket. Újlaky még katonákat is küldött a várba! Igaz, a többiek nem siettek a segítséggel. Csak a Hunyadi-familiárisok. Meg a keresztések, akiket Kapisztrán verbuvált, de azoknak jórészt még fegyverük se volt... Mielőtt az ostromgyűrű bezárult volna a vár körül, János még bejuttatott pár ezer zsoldost. Ők jelentették számomra az igazi erősítést... *(Hosszan elgondolkodik.)* Tudtuk, hogy kemény harcra számíthatunk. Ez nem csupán egy szokványos várostrom volt a török számára sem. Jelzi ezt, hogy jelen volt maga a szultán is!... A legfontosabb feladat az utánpótlás bejuttatása volt. Hisz a várbeli készletek hamar kimerültek. Ehhez előbb a török hajózárat kellett megbontani. Dereglyéinkkel két irányból támadtunk. A szárazföld felől a törökök nem tudtak segíteni az övéiknek, mert előttük ott tornyosult a vár. Mi viszont hátba kaptuk a török hajókat. Elsüllyesztettük őket. Így nemcsak utánpótlás jutott a várba, de a Zimonymál táborozó keresztések számára is megnyílt a lehetőség, hogy oldalba tudja támadni a törököt... A veszély azonban így is nőttön nőtt. A török ágyúk hatalmas rombolást végeztek a falakon. És volt egy pillanat, mikor már-már magam sem hittem, hogy ellen tudunk állni. A harc már órák óta tartott. Köröskörül mindenfelől hömpölygött a had. A törökök, mint megannyi éhes sáska, sűrű tömegben mászták a romos falakat. Küzdötünk vitézül, de minden hiábavalónak látszott. Százával értek a vár fokára. Négy helyütt már a lófarkas zászlót is kitűzték. Magam is éreztem, hogy fogytán az erőm. Köröttem halottak, sebesültek heverték. Számban erősen megfogyatkozva, lélekben összetörve vártuk az újabb rohamot... És ekkor támadott Kapisztrán... Váratlan megjelenése riadalmat keltett az ostromlók között. Ők, akik már-már a diadal ízét érezték az előbb még ijesztő csatakiáltással vetették magukat a harcba, most megrendültek. Elbizonytalanodásukat rögtön kihasználtuk. Új erőre kaptunk, és megfutamtítottuk őket... *(Az arca egészen átszellemül.)* Erőn felülit nyújtott mindenki ott. Hiába a kimerültség: egyszerre mindenkit elkapott a harci láz. Jánosnak tiltó rendeletet kellett kiadnia, hogy nem szabad senkinek a várból kironítani, nehogy egy ostoba kaland esetleges kudarc visszaadja a török számára az esélyt... Másnap pedig minden ember a falakon volt, és onnan néztük, ahogy a Száva túlsópartjáról Kapisztrán keresztesei incselkednek, gúnyolódnak a törökökkel. Hergelték, bosszantották az előző napi kudarc miatt egyébként is pattanásig feszült idegzetű ellenségét... Aztán, a tiltás ellenére,

öt íjászom mégis kiszökött a várból, elfoglalt egy dombot a vár és az ázsiai csapatok között. A törökök rájuk rontottak, ám a mieink sikeresen visszaverték a támadást. Ezen felbuzdulva egyre többen csatlakoztak hozzájuk a várból és a zimonyi oldalról is. Rövidesen maga a szultán is beavatkozott a csetepatéba. (*Magával ragadja az emlékezés hangulata. Hangja feszült.*) Ő is érezte, hogy egy picinyke siker sokat lendíthetne katonái harci kedvén. Ám épp a türelmetlenség okozta a vesztét. Jánossal a falakról figyeltük a csapatmozgásokat. Éreztük: eljött a pillanat, hiszen a tűzérésük fedezetlen maradt. Ekkor törtünk ki a várból, elfoglaltuk a török ágyúkat, és saját ágyúikkal löttük a megzavarodott derékhadat. Az általános zavart kihasználva a keresztések is átkeltek a folyón. A két tűz közé került ellenség menekült, amerre látott. Mondják, hogy maga a szultán is megsebesült... Akár így van, akár nem: abban biztos vagyok: Mohamed ezt a napot, míg él, nem felejtí el! (*Kifújja magát. Egy csöppnyi csönd következik.*) Kapisztrán üldözni akarta a menekülőket. Én beszéltem le, hogy győzelmünket egy ilyen kétes kimenetelű kalanddal kockára ne tegye. Belátta ő is, hogy igazam lehet... (*Vizet tölt magának. Leül.*) Nagy nap volt az! Minden addigi közül a legnagyobb, legfényesebb diadalt arattuk! Mégis, az ünneplésre már a győzelem másnapján árnyék vetült: fegyveres csetepaté támadt a keresztések és a zsoldosok között. Többen meghaltak. Mindez ostoba kivagyiság miatt... A keresztések „kikiáltói” tudniillik maguknak és Kapisztránnak tulajdonították a győzelmet, és velük a mi vitézeink borgőzös fejjel vitába szálltak. Úgy kellett erővel szétszedni a kötekedőket, egymással huzakodókat. „Nem csapolt elég vért a török, már önvérünket ontjuk? Miért nem vagyunk képesek a diadal fölött együtt örvendeni? – kérdeztem Kapisztránt, de ő csak annyit válaszolt: „Ti, magyarok furcsa nép vagytok. Ha nincs ellenségetek, kerestek magatok között.” (*Felsőhajt.*) Milyen igaz... (*Iszik.*) Azóta is sokszor eszembe jutnak e szavak. Hát nem így történik-e újra és újra? Nem ennek vagyok-e magam is áldozata? Rend kellene az országba! Erős kéz, erős akarat! Mely letör minden pártoskodást. Mely az önzés és hiúság fölé egy magasztosabb érdeket emel. A haza érdekét! Ezt reméltem elérni magam is, mikor Mátyás trónra emelése érdekében kiegyeztem Garaival és Újlakyval... Isten látja lelkem, nem magamért tettem, nem saját jövőmet egyengettem. Csupán azt reméltem, hogy békét teremthetek a békétlenek között... Naiv voltam, végtelenül naiv... S a végeredmény az lett, hogy nem bízott már bennem sem a nádor, sem a király. Mátyás bábként kezelte, s inkább a papra hallgatott, ki amúgy is gyűlölt engemet. Vitéz János mindig is a megosztás politikáját sugalmazta Mátyásnak: játssza ki egymás ellen a bárókat, ossza meg őket... És nem számított semmi, csak a hatalom... (*Nagy levegőt vesz. Lecsillapítja kitörni készülő indulatát.*) Én nem tudtam élni a hatalommal. Csak sereget vezetni tudtam... Mert ott tisztán láttam, ki az ellenség. Ismertem a célt. A politika útvesztőiben azonban idegen maradtam... Nekem fontos volt az adott szó. A becsület. És tudtam megbocsátani... S ha kezembe került volna Vitéz János, ki oly sokat áskálódott ellenem, eszembe sem jutott volna, hogy halált kérjek a fejére... Neki igen... Azt mondta: el kell rettenteni a lázadókat! Érezze mindenki a királyi szigort! Pedig én úgy vélem, hogy egy félelemben tartott országot vezetni nem dicsőség... A jó uralkodót nem

félik, hanem tisztelik... Talán egyszer megéri ezt Mátyás is... (*Fölemeli tekintetét. A keresztre néz hosszasan.*) Vallatáskor mondta az egyik török tiszt, talán azért, hogy megtörje végre hallgatásomat, hogy Mátyás komoly váltságdíjat ígért a szultánnak értem, de ők – mondta gúnyosan – nem adnak ki Dárius minden kincséért sem. Mert Nándorféhvárért nekem kell fizetnem... De nem baj ez. Csöppet sem bánom én... Tudod, Istenem, még ma is jóleső érzéssel tölt el, hogy borsot törhettem a szultán orra alá. (*Elneveti magát. Majd oldalt az ablakra néz. Elkomorodik az arca.*) Fölkelt a nap. Bevégeztetett. Az időm lejárt... Mindjárt jönnek a fogdmegek... Fogadd meg fáradt lelkemet, Uram... (*Keresztet vet.*) Vajon hű szakácsom, ki a világosi tömlőcből megszökni segített, vajon most hol lehet?

Valahol a távolban a müezzin imába kezd.

Sztűx, 2018

GYŐRI LÁSZLÓ

A Nagy Talp

Sokat dolgoztam éveim tekintve.
Álul, balogul, mintegy, mintha, szinte.
Úgy tettem, mintha dolgoznék sokat.
Fejem erre szaporán bólogat.
Így volt? Ki tudja. Most is dolgozom,
a könyveket még most is hordozom
a tudósoknak, hogy a tudományuk
nagyobbra nőjön, így állok alájuk.
Szép ez a szakma, volt sok örömöm
benne, de mára már oda az öröm,
elromlott bennem a régi szerkezet,
elrongyolódott a hajdani öltözet.
Ne vessétek a szememre, elég
volt belőle, elég a kartoték.
Bár enyhe munka, csekély az egész,
de a szakma már nem az a küldetés,
amelyben buzogtam egykor, a leltározás
már nem az a régi, gyönyörű románc.
Mint aki Prágában egész nap biztosít,
éjszaka pedig rovarrá változik,
éjszaka én is alakulhatok,
amíg el nem tapos a Nagy Talp gondosan.

Ékezet

Vérebek voltak a verebek
egy ékezet hevével.
Túlzásba vittem mindent,
amit csak lehetett,
mire ráeszméltem végre,
hogy nincs igazam.
Vérebek játszottak a porban,
amerre jártam valaha.

Az alkonyat odva

Kerék az udvaron, talicska,
nagy halom, rozsdás drótsomó.
A hegyes háztetőkre ritka,
erős pelyhekben hull a hó.
Arrébb semmi sem látható.
Az örültek háza, rákkórház.
Az egyik rosszabb, mint a másik.
A réműletes ködbe mállik,
valami szebbet, jobbat formáz.
Itt fekszem, rákos-e vagy örült,
az alkonyat odvában betegen.
Az este méhe kinyílt, ő szült,
Tejút sejtelve csordul odafenn.

Hideg van

Egy kicsit még elvacogok.